LOCUS

SARTRE

YAHUDİ DÜŞMANI

ANTİSEMİTİN PORTRESİ

Çeviren

EMİN TÜRK ELİÇİN

Salyangoz Yayınları: 86
Locus: 7

Jean Paul Sartre

YAHUDİ DÜŞMANI

Antisemitin Portresi

Yayın Yönetmeni: Güneş Ayas
Çeviri: Emin Türk Eliçin
Kapak Tasarım: Muhammet Uzun
Mizanpaj: Mert Meriç

© Bu kitabın yayın hakları,
Salyangoz Basın Yayın Dağ. İletişim Sist. Org. San.
ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir, 2008.

Birinci Basım: Mart 2008
ISBN: 978-605-0040-04-03

Baskı ve Cilt: Pasifik Ofset
Tel: (212) 551 11 19

Salyangoz Yayınları
Cemal Nadir Sok. Akşam Han Kat: 2 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (212) 528 92 15, Fax: (212) 528 92 14
www.salyangozyayinlari.com

ATIF ŞENEL
29/09/03

Jean Paul Sartre

YAHUDİ DÜŞMANI

Antisemitin Portresi

Çeviri: Emin Türk Eliçin

SALYANGOZ
YAYINLARI

ATIF ŞENEL
AVUKAT
İstanbul Barosu 12318 Sicil
Gaziosmanpaşa V.D. 10640070660
Ali GalipBey Cad. 15/4-56
Gaziosmanpaşa İstanbul

İçindekiler

Antisemitin Portresi (Jean Paul Sartre) 7

Varoluşçuluk ve Yahudi Sorunu (Walter Schmiele) 125

Çağdaş Açılımla Yetkeci Kişilik (Nevitt Sanford) 153

ANTİSEMİTİN PORTRESİ

Jean Paul SARTRE

I

Antisemitizmin Psikanalizi

Bir kişi, yurdunun mutsuzluğundan ya da kendi özel talihsizliğinden toplumdaki Yahudi elemanları sorumlu tutar, bu kötülükleri ortadan kaldırmak için Yahudilerin bazı haklarını kısmak, onları kimi ekonomik ve sosyal görevlerin dışında bırakmak; yurttan kovmak ya da büsbütün yok etmek gerektiği düşüncesini savunursa, o kişinin antisemitçe "görüşler" beslediği söylenir. Bu "görüşler" sözcüğü düşündürücüdür. Evin hanımı soysuzlaşmaya yüz tutan bir tartışmayı kesmek için onu kullanır, bununla demek ister ki: Bütün görüşler eşit değerlidir. Bu, düşüncelerin incitici tonunu yumuşatır, çünkü onları bir beğeni, bir zevk meselesi yapar. Her beğeni doğaldır, her görüş caizdir; beğeni, renk seçimi ve görüşler üstüne çekişilmez. Demokrasi adına, düşünce özgürlüğü adına Yahudi düşmanlığı etmeyi antisemit kendisi için her yerde bir hak sayar. Büyük devrimden bu yana, bizler çözümleyici bir düşünme, bir görüş yöntemi benimsemişizdir; her şeyi bileşik görür, katmanlarına ayırmak isteriz; insanları ve karakterleri, her taşı yan yana gelmiş, iç varlığı etkilemeyen,

mozaikler gibi alırız. Onun için, antisemitik düşünüş bize, aslında değişikliğe sebep olmadan, herhangi başkalarıyla birleşip kaynaşabilen bir molekül gibi görünür: Bir kişi iyi bir koca ve baba, örnek bir yurttaş, kültürlü ve insancıl olur da öte yandan yine antisemit olabilir sanırız. O sevgi heyecanlarına açık olabilir, oltayla balık avlamaktan hoşlanabilir, din konularında hoşgörülü olur, Orta Afrika yerlilerinin yaşayışları üzerine yüce düşünceler besleyebilir de öte yandan Yahudilere de kin bağlamış bulunabilir. O eğer Yahudilerden hoşlanmıyorsa, deneyimleri kendisini onların kötülüğüne inandırmış, istatistikler Yahudi tehlikesini meydana çıkarmış, belirli tarihsel etmenler yargısını etkilemiş olmalı denir.

Demek ki bu görüş, görünürde yalnız dış nedenlere bağlanmış oluyor: Kim isterse onu, antisemitin kendisiyle uğraşmadan, inceleyebilir, istatistiklere başvurarak 1914'te orduya giren Yahudilerin yüzdesini çıkarabilir; bankerler arasında, endüstri beyleri, doktorlar ve avukatlar arasında tuttukları yere bakabilir ve nihayet Yahudilerin Fransız tarihindeki yerlerini gözden geçirebilir. Bu inceleme, sözde nesnel bir durum; antisemitizm denilen duygu-düşünceyi yine tamamıyla nesnel olarak açıklayan, grafiklerle belirtilebilir bir gerçek durum ortaya çıkarıp 1870 ile 1914 arasındaki gelişmeyi bütün ayrıntılarıyla göz önüne serebilir. Buna göre antisemitizm, görünürde bir yandan salt öznel, bir beğeni, başkalarıyla birlikte kişiliği yaratan bir beğeni sayılırken; öte yandan da rakamlar ve ortalama sayılarda dile getirilen ekonomik, tarihsel ve politik verilerle koşullu bir sosyal olay gibi açıklanmak istenir. Bu iki görüşün birbirine aykırı olduğunu söylemek is-

temiyorum; yalnız onların tehlikeli, çok tehlikeli yanlışlar olduğunu söylüyorum. Hükümetin bağcılık politikası üstüne özel düşünceler beslenebilir, yani düşünüp taşındıktan sonra Cezayir'den Fransa'ya üzüm içertilmesi (ithal edilmesi) beğenilir ya da beğenilmez; çünkü burada söz konusu olan, bir yönetim tedbiri üstüne düşüncesini söylemekten ibarettir. Ama belirli varlıkları hedef aldığı açıkça belli olan, onları haklarından yoksun etmek ya da büsbütün yok etmek amacı güden bir dogmaya bir görüş deyip geçemem. Antisemitizmin hedef aldığı Yahudi, yalnız yönetimsel ya da tüzel görevleri ve yurttaşlık hakkıyla nitelenen şematik bir varlık değildir. O Yahudi oğlu Yahudi, dış görünüşünde, saç renginde, belki giyiminde ve sözde karakterinde kendini belli eden bir insandır. Antisemitizm düşünce de değil, düpedüz bir tutkudur. Onun bir öğreti kılığına bürünmesine aldanmamak gerekir. Ilımlı antisemit kibar, çoğu zaman nazik bir adamdır; o size yumuşak bir sesle der ki: "Ben Yahudilerden nefret etmiyorum, yalnız toplumsal yaşamdan daha az pay almaları gerektiğini söylüyorum." Ama biraz sonra şöyle biraz kızışınca, dilinin altında sakladığı baklayı çıkarır: "Çevrenize dikkatle bakacak olursanız, Yahudilere karşı beslenen duyguların pek hoş olmadığını anlarsınız. Adamlar bende bayağı fizik bir hoşnutsuzluk uyandırıyorlar." Belki yüz kere duyduğum bu kanıt üstünde durulmaya değer.

O, her şeyden önce tutku mantığına dayanır. Bütün ciddiliğiyle şöyle diyebilen adam, tutkudan başka neye dayanabilir? "Domateste bir hal var, yemeye kalktım mı tüylerim diken diken oluyor!" Bununla birlikte, görülüyor ki antisemitizm en ılımlı, en ince biçimlerinde bile, bir bakı-

ma akıllıca sözlerle dile gelen, ama fizyolojik değişmelere dek varabilen bir kafa bozukluğudur da. Kimi erkekler, seviştikleri kadının Yahudi olduğunu anlar anlamaz iktidarsızlığa düşmektedirler. Kimi insanlar Yahudilerle karşılaşınca tiksiniyorlar; tıpkı Çinliler ya da zenciler karşısında tiksinti duyanlar bulunduğu gibi. Ne var ki bu tiksinti asla organik bir nedenden ileri gelmez, ırkı üstüne bir şey bilmeseydi, o erkek Yahudi sevgilisiyle düşüp kalkmaya rahatça devam edecekti. O tiksinme duygusuna beden ancak ruhtan geçerek ulaşabilir. O, ruhsal bir tutumdur, ama kökü öyle derindir ki histeri sayrılığında olduğu gibi kolayca fizyoloji alanına atlayabilir. Bu tutum deneye, yaşantıya dayanmaz. Belki yüz kişiden antisemitliğinin nedenini sordum, çoğundan aldığım cevap genel olarak Yahudilerde bulunduğu öteden beri ileri sürülen kusurları saymak şeklinde oldu: "Onlardan nefret ederim, çünkü bencildirler, entrikacı, yapışkan ve kabadırlar..." gibi.

- Ama hiç değilse birkaç tanesiyle düşüp kalkıyorsunuzdur?

- Allah göstermesin!

Bir ressam, bana şöyle dedi: "Yahudilerden hoşlanmam, çünkü beğenmeyen, eleştirici tutumlarıyla hizmetçilerimizi saygısızlığa, disiplinsizliğe alıştırıyorlar."

Öte yandan kimisi daha elle tutular kişisel yaşantılardan söz açtılar. Yeteneksiz bir genç aktör, tiyatro kariyerinin Yahudilerce berbat edildiğini, çünkü hep küçük roller oynamak zorunda bırakıldığını söyledi. Bir genç kadın da şöyle dedi: "Kürkçülerle başım belada. Beni aldattılar, en güzel kürkümü on paralık ettiler. Bunların hepsi Yahudiy-

di!" Bu genç bayan neden hoşnutsuzluğunu, öfkesinin vurgusunu daha çok Yahudiler üstüne bindiriyor da yalnız kürkünün üstüne koymuyordu? Koymuyordu, çünkü antisemitizme bir tanıklığı vardı.

Bir okullu genç, Yahudilerin kendisini kızdırdıklarını, çünkü "Yahudi doldurulmuş kurumların Yahudi adayları kayırmak için alabildiğine haksızlık ettiklerini" söyledi. Bu yıl ben giriş sınavında elendiğim halde bir Yahudi arkadaşım kazandı. Babası Krokau ya da Lenberg'den gelmiş olan bir herifin Ronsard'dan bir şiiri ya da Virgil'den bir lidi benden daha iyi anladığını kim iddia edebilir?" Ama o aynı zamanda "kalem tilkiliği" diye horladığı sınava hiç de hazırlıklı girmemiş olduğunu itiraf etti. Demek ki bu genç başarısızlığını iki birbirini tutmaz yorumla açıklıyor, bu bakımdan, delilik nöbetlerinde kendilerini Macar kralı sanan, ama sertçe azarlanınca kundura tamircisi olduklarını itiraf eden ruh hastalarına benziyordu. Hiç tedirgin olmadan kafasını iki ayrı yola işletebiliyordu. Dahası var: Tembelliğini mazur göstermek için Yahudilerin önünde verilecek bir sınavda hazırlanmak için boşuna yorulacak kadar enayi olmadığını da sözüne ekledi; Yahudi adayların en iyi Fransızlara üstün sayılacağı belli oluyormuş: Oysa bu genç son listede 27. yeri alıyormuş. Kendinden önce 12 kazanan, 14 tane de elenen vardı. Yahudi rakipleri bulunmasaydı o kazanacak mıydı sanki? Elenenler arasında başta gelseydi, hatta geçmiş olanlardan biri çıkarılarak buna giriş şansı verilseydi bile, neden Normon Mathieu ya da Breton Arzell'den önce Yahudi Veil dışarıda bırakılacaktı? Dostumu böylesine kızdırmak için Yahudilerin sosyal durumuna ve insancıl niteliğine karşı kökü

derine giden bir peşin yargısı bulunmak gerekti. 26 talihli yarışmacıdan onun elenmesine sebep olanın tam da o Yahudi genci olduğu sonucunu çıkarmak için bizim arkadaş kendi hayatına tutkularını kılavuz etmeyi önceden kararlaştırmış olmalıydı.

Yahudi kavramını yaratan deneyim değildir ya da deneyimi peşin yargı bozmaktadır. Yahudi olmasaydı bile antisemit onu uydururdu, yaratırdı. Peki, denecek, somut deneyimler ortaya sürmeden de antisemitizmi belli birtakım tarihsel gerçeklerle açıklamak gerekmez mi? O nihayet gökten düşmedi ya! Bu itirazı karşılamak kolaydır. Çünkü Fransız tarihi Yahudiler üstüne hiçbir şey söylememektedir. Yahudiler 1789'a değin baskı ve ezilmişlik altında bulunuyordu, ancak daha sonraları ulusun hayatında ellerinden geldiğince rol almışlardır.

Serbest yarışmadan elbet faydalanıp zayıfların yerlerini almışlar, ama bunu benzeri Fransızlardan ne daha çok, ne daha az yapmışlardır. Fransa'ya karşı suçları da yoktur, hainlikleri de. 1945'te orduya katılan Yahudilerin azlığı hatırlatılacak olursa derim ki, bu sonuca istatistikler karıştırılarak varılmıştır, yoksa durumda böyle bir aykırılık yoktur. Cephe askerlerinin her birinin kendi küçük bölüğünde Musevi vatandaşa pek seyrek rastlaması ise şaşılacak şey değildir.

İsrailoğulları üstüne tarihin söylediği şeyler hep kendi tarih anlayışımıza bağlı olduğundan, açık bir "Yahudi hainliği" örneğini yabancı bir ulusun tarihinden almayı daha uygun buluyorum: 19. Yüzyılın kanlı Lehistan ayaklanmalarında Varşova Yahudileri, Çar'dan gördükleri politik ka-

yırmalar dolayısıyla, pasif kalmışlardı. Ayaklanmalara katılmaktan başka, yola getirme ve tepeleme hareketleriyle sarsılıp hırpalanan ülkede ticaret işlerini büsbütün ellerine geçirip zengin olmuşlardı. Bunun tarihsel gerçeğe ne kerte uygun olduğunu bilmem, ama birçok Polonyalı bunun böyle olduğuna inanıyor, Yahudi düşmanlığının artışında bu olayın önemli payı olduğunu belirtiyorlar. Oysa, ben olaya daha yakından baktığımda bir kısır döngü karşısında bulunduğumu anladım. Çarlar kendi ülkelerinde Yahudilere karşı bilerek ve isteyerek "Pogromlar" yaptırdıkları halde, siyasal açıdan tutarsız böylesi bir davranışın başlıca nedeni Polonyalılar arasına geçimsizlik sokmaktı! Rus hükümetinin her yerde özümlenmez, yabancı ve zararlı bir unsur saydığı Yahudileri Kiev ve Moskova'da kılıçtan geçirtirken Varşova'da kayırtması politikasının gereklerine uyuyordu. Bu yüzden asıl Polonyalılar Yahudi yurttaşlarına kızıp diş biliyor, onları, tıpkı Rusya'da olduğu gibi topluma mal olmaz, yabancı ve düşman bir unsur sayıyordu. Çarlarca ve Polonyalılarca aynı gözle görülüp, aynı muameleye uğratılan İsrailoğulları, kendilerini gerçekten yabancı topluluklar arasında görmeye alışır da, yalnız Yahudi çıkarları peşinde koşmaya başlar, zamanla da kendilerine yakıştırılan sıfatlara gerçekten uygun huylar, tutum ve davranışlar edinirse, buna şaşmak gerekir mi? Görülüyor ki, burada başrolü oynayan etmen; "tarihsel gerçekler"den daha çok, tarihin iplerini elinde tutanların Yahudilerle ilgili tasarımlarıdır. Yahudilerin o zamanki işlerini, başlarına kakan bugünkü Polonyalılar bile, aynı duygu ve düşüncelerin etkisindedirler. Ataların kusurlarından torunları sorumlu saymak için insanın pek ilkel

bir sorumluluk anlayışı taşıması gerekmez mi? Ancak böyle bir zihniyettir ki evlatların hep atalara benzediğini, gençlerin de yine ihtiyarlar gibi davranmak zorunda olduğunu, Yahudi karakterinin kuşaktan kuşağa değişmez bulunduğunu kabul edebilir.

İşte böylece 1940 Polonyalıları da Yahudileri yine "Yahudi" saydılar ve onlara tıpkı 1848'deki gibi davrandılar. Bu köklü, bu değişmez Yahudi tasarımı, benzer koşullar altında, bugünkü Yahudileri de 1848'deki ataları gibi davranmaya zorlarsa şaşacak ne var? Görünüşe bakılırsa, burada tarihsel gerçekler düşünceleri değil de Yahudi ile ilgili düşünceler tarihin gerçeklerini belirliyor. Biraz derine kaydırırsak, yine bir kısır döngü ile karşılaşırız: Pek çok Yahudi avukatı vardır, deniyor, ama pek çok Norman avukatı bulunduğundan söz edildiği ya da yakınıldığı duyulmuş mudur? Breton'ların hepsi hekim olsaydı, "Fransa'nın bütün hekimleri Bretagne'den çıkar"dan başka ne söylenirdi? İkisi arasında çok fark var, denecek. Şüphesiz var, ama asıl göze çarpan nokta işte budur: Normanı Norman, Yahudi'yi de Yahudi saymamız! Böylece bir yol daha meydana çıkıyor ki ne yöne dönsek Yahudi ile ilgili peşin yargı en önemli etmen olarak karşımıza dikiliyor. Antisemitin Yahudi düşmanlığı hiçbir dış etmene bağlı değildir. O düşmanlık kişinin kendi seçtiği bir tutum, yalnız Yahudi'ye karşı değil, genelde insanoğluna, tarih ve topluma karşı alınmış bir durumdur. O hem bir tutku, hem bir dünya görüşüdür. Kimi antisemitte şu, kiminde de bu özellikler baskın olabilirse de gerçekte hepsi bir arada bulunur ve aynı ipi çeker.

Şimdi bütün bu düşünce karmaşasını gözden geçire-

lim: Antisemitliğin bir tutku olarak belirdiğini yukarıda söylemiştim. Bu tutkunun özelliği kin ve öfke şeklinde belirir. Kin ve öfkenin özelliği ise genel olarak bir kışkırtmaya karşı tepki şeklinde gözükmektedir. Filandan nefret ederim, çünkü bana acı çektirmiştir, sövmüş ya da alay etmiştir. Ama antisemitizmde bu nitelik yoktur, o tutku kendini kışkırtması gereken olaylardan öncedir. Kışkırtıcı nedenleri o kendisi arar bulur. Onların gerçekten incitici, öfkelendirici olmasını, içinde keyfince yorumlar. Öyle iken eğer antisemitle konuşursanız adamakıllı heyecanlanıp coştuğunu görürsünüz. Bir hiddetin patlaması için insanın isteyerek kendini ona kaptırması gerektiğini de düşünürsek, antisemit denilen kişinin hayatını isteyerek o tutkuya bırakmış ya da ona göre ayarlamış olduğunu anlarız. Kaldı ki hayatını tutkunun hizmetine bırakanlar, aklın buyruğuna verenlerden zaten daha çoktur. Kadın, ün, er, para biriktirme gibi tutku konuları genel olarak daha çok sevilir, antisemit kin ve tutkusunu seçmiş olduğuna göre o tutumu seviyor da olmalıdır. Bilindiği gibi duygulu olmanın bu türlüsü hoş karşılanmaz. Bir kadını pek arzulayan o kadından dolayı ve tutkuya inat alevlenmiştir. Aşk, kin ve kıskançlığın dikte ettiği bir düşünceyi her çareye başvurarak savunan tutkusal tanıtlara (kanıtlara) güvenilmez. Tutkulu yanılsamalardan ve "monodeizm" dedikleri saplantılardan sakınılır. Ama antisemit, tam tersine, bunlardan hoşlanır. Peki, insan bilerek nasıl yanlış yargılar? Mutlak olana karşı duyulan özlemden!

Düşünen insan bilir ki düşünceler yalnız olanakları dile getirir, kesinlikleri değil! Başka düşünceler her şeyi yeniden şüpheli kılar. O nereye varacağını bilmez. Her şeye

"açıktır", bu yüzden de dünya onu bir savsak (sorumsuz) sayar. Buna karşılık, kimi insan taşların sonsuz durgunluğundan hoşlanır, kaya gibi sarsılmaz ve nüfuz edilmez olmak ister. Her değişiklikten ürker. Bu "ben" önünde duyulan köksel korku, hakikat karşısında yürekleri saran ürküntüdür. Sezgi ile bile farkında olmadıkları iç gerçekten daha çok, o gerçeğin ele gelmez, ulaşılmaz gölgesinden ürkerler. Varlıkları kendilerine bu suretle belirlenmiş gözükür, ama onlar koşuntusuzca günü gününe yaşamak isterler. Edinilmiş, kazanılmış niteliklere hiç heves etmezler, bunları yolları üstünde hazır bulmak isterler. Mantıktan korkarlar, onun için de mantık ile araştırmanın ikinci derecede rol oynadığı bir yaşayışı özlerler. Öyle bir hayat şekli ki orada her şey çoktan bulunmuş ve yerleşmiş olsun, eskiden beri ne olunmuş ise hep öylece kalınsın! Geriye tutkudan başka hangi çıkar yol kalır öyleyse? Şimşek gibi keskin ve kesin inanç sağlayan, mantığı dizgin altında tutan, deneyime boş veren, ömür boyu avutan ancak güçlü bir duygu ile başı dönmüş olmaktır. Kin antisemitin kendini seve seve bıraktığı işte böyle bir inançtır. Mantık ve akıl yönünden gelecek itiraz seslerine kulağını önceden tıkamış olduğundan, Yahudilerin insanlık hakları üstüne açılan tartışmaları dinlemez bile. O bu halinde kendini pek beğenir. Görüşünü savunmak zorunda kalırsa bunu terbiye ve nezaket gereği yapar, pek önemsemeden, şöyle dil ucuyla... Ya da bu konuşmanın tek bir amacı vardır: Kesin sezgisel inancına yakışan söz kalıpları bulmak!

Antisemitlerin birkaç zeka incisini yukarıda vermiştim:

"Yahudilerden nefretim hizmetçilerimi dik başlılığa alıştırmaları yüzündendir. Kürkçüler bana oyun ettiler de ondan.." gibi. Antisemitlerin bu sözlerin boşluğuna akıl erdiremediklerine inanılmaz. Sözlerinin boşluğunu, tutarsızlığını bile bile, eğlence için öyle konuşurlar. Sözlere değer verenler varsın onların değeri üstüne kafa yorsun; onlar bu sözleri yalnız oyun olsun diye söylemişlerdir. Söyleşi ile hokkabazlık bile ederler, konuştuklarının sözlerini tartışır görünerek maskaralık yaparlar. "Kötü inanç" şevki ile doludurlar, çünkü amaçları dayanıklı kanıtlarla tez savunmak değil, yalnızca ürkütmek ya da şaşırtmaktır. Çok sıkışınca susar, kapanır ve burun kıvırarak, artık tanıtlama (ispat) çağının geçmiş olduğunu söylerler. Kandırılıp, inandırılmaktan değil, gülünç olmaktan ya da kendilerince kazanmak istedikleri üçüncü kişilerin yanında utanmaktan çekinirler.

Görülüyor ki antisemitin tanık ve kanıtlara karşı kapalı oluşu inancının güçlü olmasından değil, ta baştan kapalı kalmaya kararlı olmasından ileri gelmektedir.

Antisemit korkunç görünmeye bayılır. Onu hiç kızdırmaya gelmez. Tutkusunun kargaşalığı onu nerelere sürükler, kendisinden başka kimse bilemez, çünkü bu tutku dışarıdan uyarılmış ya da kışkırtılmış değildir. O peşin olarak kendi elinde bulunduğundan dizgini bir kısar, bir bırakır, işine nasıl gelirse öyle kullanır. Kendinden emindir ve sözleriyle jestlerini hasmının gözünde okuduğu korku derecesine göre ayarlar. Elin gözünde gördüğü bu korkutucu hayali kendi kişiliğinin bir yansıması olarak benimser ve böylece içinde asıl benliğini aramak zahmetinden kurtulur. Dışarı dönük olarak yaşamaya karar vermiştir,

kendini hiç aramayacak, yalnız başkasına verdiği korkuda yaşayacaktır. Ama bu onun kendinden, kendi üzerine gizlice bildiği hakikatten ürkmesine engel değildir, akıl ve mantık kanıtlarına kulaklarını tıkamaya çalışması bu yüzdendir.

Ama bu adam, belki yalnız Yahudi konusunda böyledir de başka yerde akıllıca davranır, denecek. Hayır, böyle bir şey olamaz! Buna örnek olarak 1942'de sahte kimlikle yaşayan rakip iki Yahudi'yi Almanlara jurnalleyen balık tüccarını ele alalım. Bu adamın gayet yumuşak huylu, dost canlısı, iyi ve iyiliksever bir adam olduğu konusunda teminat verdiler. Ben bundan şüpheliyim. Suçsuz insanları cellada teslim etmekten çekinmeyen bir adamın, insan değeri üstüne bizim görüşümüzü paylaşacağına inanamam. Bakıp beslediği insanlara karşı bile başka türlü olacağını sanmam. O bizim gözümüzle göremez, onun yumuşak başlılığı bizimkine, gönül yüceliği bizimkine benzeyemez: Tutku engel ve sınır tanımaz!

Antisemit, Yahudi'nin akıllı ve çalışkan olduğunu, bu bakımdan kendinden üstün olduğunu itiraftan çekinmez. Ama bu itiraf ona pahalıya mal olacak değildir. O bu özelliği adeta tırnak içinde anar. Çünkü onun değeri sahibine göre ölçülür. Yahudi'nin erdemleri ne denli çoksa, tehlikesi de o kerte büyüktür. Antisemit, kendi üstüne hayale kapılmaz. O orta sınıftan, hatta aşağı orta sınıftan olduğunu bilir. Demek ki sıradan bir adam! Yahudilere üstünlük iddia eden antisemit görülmemiştir. Ama o, bu sıradan oluşla böbürlenirken de utanmaz.

Antisemit, yalnızlıktan korkan bir adamdır, dahinin

yalnızlığından da katilin yalnızlığından da! O tipik sürü hayvanıdır, ne kerte ufak olsa da yine göze çarpmak ve kendisiyle karşılaşmak korkusuyla başını eğer ve büzülür. O antisemit olmuşsa, Yahudi düşmanlığının moda olduğu toplum içinde bulunmasındandır. "Yahudilerden nefret ediyorum" sözü en iyi koro içinde bağırılır; böyle bağırdın mı bir geleneğe, bir topluluğa tutunmuş olursun: Sıradan insanların topluluğuna. Sıradan adam olmayı kabul etmek ne alçakgönüllü olmayı gerektirir ne de iddiasız olmayı! Tam tersine, sıradan oluşun meydan okuyucu gururu vardır. Antisemitlik sıradan oluşu değerli kılan, sıradan olanlara bir seçkinler zümresinden olmayı sağlayan bir akımdır.

Antisemit için akıl ve zeka bir Yahudi erdemi olduğundan bütün öteki Yahudi nitelikleriyle birlikte kolayca hor görülebilir. Bu Yahudi'nin her zaman yoksun kalacağı dengeli sıradanlık için bir "ersatz" (ikame edici özelliktir). Yurdunda, ocağında köklü gerçek Fransız iki bin yıllık tarihten ve sayısız ataların bilgeliğinden kuvvet almaktadır, denenmiş göreneklere ve törelere bağlıdır. O zekayı ne yapsın? Onu çevreleyen her şeyde yüz kuşağın emeği vardır, ona düşen bu şeylerle kaynaşmak ve bütün erdemi onlara sahip olmakta görmektir. Gerçek değeri olan, işte bu atalardan kalanlardır; parayla alınıp satılanlar değil! Antisemit, para, hisse senedi ve benzeri mülkiyet biçimlerini anlamaz, çünkü onları hor görür. Bu gibi değerler soyut semitik zekaya uygun düşen soyutluklar, zeka uydurukları-dır. Hisse senedi her ele geçebileceğinden, kimsenin malı sayılamaz, O zenginlik imgesi olabilir, ama somut, elle tutulur bir mal, asla!

Antisemit yalnız ilkel, köylüce bir mal sahipliğinden anlar, bu sahiplik o malla gerçek ve sinirli bir ilintiyle bağlanmış, mal ile mal sahibi karşılıklı etkilerin mistik bağıyla kopmaz bir şekilde kaynaşmış bulunmalıdır. O, toprağın şair sahibidir. Bu hal, sahibini içinden değiştirmiş, ona belli bir özel duyarlık vermiştir. Bu ince duygunun tabii sonsuz gerçeklerle, evrensel değerlerle ilgisi yoktur. Evrensel olan Yahudi'ye özgüdür, çünkü zeka işidir. Antisemitin o ince anlağı (kavrama yetisi) ancak zeka dışında kalan şeyleri kavrar. Başka bir deyişle antisemitizmin temel kuralı odur ki, belirli bir nesneye sahip olmak demek, gizli bir yoldan o nesnenin özüne, içyüzüne ulaşmak demektir. Maurras'ın belirttiği gibi bir Yahudi Racine'in şu koşuğunu (dizesini) asla kavrayamaz: "Dans L'orient descert, quuel devient mon ennui".[1] En yırtık, en gelişmiş zekanın kavramadığı şeyi ortalama bir adam olan ben neden mi anlıyorum? Çünkü Racine bendedir, onun dili de tıpkı Fransız toprağı gibi benimdir. Yahudi belki benden, daha temiz Fransızca konuşuyordur. Grameri ve sözdizimini belki benden daha iyi biliyordur, hatta belki bir yazardır; ama bundan ne çıkar! O bu dili yirmi yıldan beri, ben ise bin yıldan beri kullanıyorum. Onun üslup doğruluğu soyuttur, öğrenmedir, benim yanlışım bile dilin ruhuna uygundur.

Burada akla Barres'in borsacılar üstüne eleştirisi geliyor. Ama bunda şaşılacak bir şey yok ki! Yahudiler ulusun borsacıları değil mi zaten? Para ya da aklın kazanabileceği ne varsa onlara bırakılmıştır, ama bu yalnız mavi du-

[1] Sartre burada Fransızca'nın esnek kullanımıyla ilgili bir örnek veriyor.

mandır. Orada yalnız ve ancak o elle tutulmaz değerler sayılmakta, daima elden kaçan değerler geçmektedir.

Böylece antisemit ta baştan pratik bir usdışılık (irrasyonalizm) tanımış oluyor. Onun Yahudi'ye karşı koyuşu, duygunun akla, tek kişinin kumaya, geçmişin bu zamana, somutun soyuta, çiftlik ağasının taşınır değerler sahibine karşı oluşuna benzer. Birçok antisemitin -belki çoğunluğun- daha çok şehirlerin küçük burjuvaları arasından çıktığına da dikkat edilmelidir. Memurlar, hizmetçiler, ufak tüccarlar, yani bankalar yoluyla bir şeyi bulunmayanlar! Ama Yahudilere karşı ayaklandıkları anda akıllarına hemen mal sahibi oldukları düşüncesi geliyor. Yahudi'yi hırsız olarak düşündüklerinde, kendilerini soyulabilecek bir adamın imrenilecek durumuna sokmuş olurlar. Yahudi, Fransa'yı soymak isteyince, onların öz malını çalmak istemiş olur. Demek ki antisemitizmi kendilerini mal sahibi hissetmenin bir aracı olarak seçmişlerdir. Yahudi'nin daha çok parası varsa, daha iyi ya işte; zaten para Yahudi'ye yaraşır, akıl gibi onu da hor görmeleri tabiidir. Onlar gerçi Perigord'lu toprak ağasından daha az servet sahibidirler. Ama ne zararı var, Yahudi haydutlarına karşı diş bilemeye başladılar mı bütün Fransa'yı kendi yanlarında bulacaklarından emindirler. İyi ve gerçek Fransızlar hep birbirine eşittirler. Çünkü her biri ayrı ayrı tek ve bölünmez Fransa'nın sahibidir.

Ben antisemitizme yoksulların kendini beğenmişliği adını takacağım. Gerçekten öyle görünüyor ki, zenginlerin çoğu bir tutkuya gönülden katılmaktan ziyade, onu öz çıkarları için sömürmekle yetiniyorlar. Onların daha önemli işleri var.

Yahudi düşmanlığı genel olarak aşağı orta sınıfta yayılıyor. Çünkü orada toprak mülkiyeti, saraylar, hatta evler yok, az çok para ile bankada birkaç hisse senedi! 1925 Alman küçük burjuvalarının antisemit olmaları bir tesadüf değildir. Bu "beyaz yakalı proleterya"nın yalnız bir kaygısı vardı: Asıl proleteryaya benzememek! Büyük endüstri, dayak yemiş, Junker'lerden hakaret görmüş olmasına bakmadan bütün gönlüyle onların yanında bulunuyordu. Alman küçük burjuvazisi nasıl büyük burjuvazi gibi giyinmeye heves ediyorsa, aynı hevesle kendini antisemitizme veriyordu, çünkü işçiler uluslarüstü bir platformda bulunuyorlar ve çünkü Junkerler Almanya'ya hükmediyor, sonuna kadar da hükmetmeye azimli görünüyorlardı. Ayrıca antisemitizm yalnız kinleri doyurmakla kalmıyor, olumlu zevkler de sağlıyordu. Yahudi'yi değersiz ya da zararlı varlık olarak gördüğü anda kendini bir seçkinler takımına mal etmiş olurdu. Üstelik bu, çalışma ve iyi hizmet karşılığı olan bugünkü serbest seçkinlikten daha çok, her noktada bir doğumsal soyluluğu andırmaktadır. Onu elde etmek için çalışmak gerekmediği gibi yitirmeye de imkan yoktur. O soyluluk insana her zaman için verilmiştir. O, *Ding an sich*'tir.[2]

Ama biz bu kendiliğinden önceliği herhangi bir değer yargısıyla karıştırmayalım. Antisemitizmin değer ihtiyacı yoktur. Değer de hakikat gibi arayıp bulunmak ister. Bu zor bir iştir; elde edilince de değer kolay kolay zapt olunmaz, şüpheli bir hale gelir. Ufak bir sürçme, bir yanlış ve o uçar gider. Biz beşikten mezara kadar kendimizden ve de-

[2] Kendinde şey, Kant'ın kavramı.

ğerimizden sorumluyuz. Antisemit kendi vicdanından nasıl kaçarsa, bu sorumluluktan da öyle sakınır. O, benliği için kaya durgunluğu, ahlakı için de eski değerlerden bir merdiven benimsemiştir. Ne yapsa, ne etse hep o merdivenin üst basamağında kalacağını düşünür. Oysa, ağzıyla kuş tutsa Yahudi, yine alt basamakta kalacaktır.

Antisemitizmin ruhsal art nedenleri oldukça aydınlanmıştır sanırım. Antisemit, kendi istem özgürlüğünden ürkerek değişmeze, yalnızlıktan korkarak sıradanlığa sarılır ve onulmaz sıradanlıktan kendisine bir soyluluk putu yapar. Bütün bu yapmacıklar için Yahudi ona gereklidir, Yahudi olmasa o kimden üstün olacaktı? Antisemitin dilediği gibi, bütün Yahudiler yok oluverse o yine birden bire sıkı hiyerarşik bir toplumda kapıcı ya da eskici kertesine düşer, "gerçek Fransız" olma değeri de herkes öyle olacağı için değerinden çok şey yitirirdi. Yurdu üstünde kutsal hakları olduğu duygusu uçar giderdi; çünkü ortada bunu yok sayacak kimse bulunmazdı. Kendini gizlice zenginlere, güçlülere bağlayan anlaşma da çözülürdü. Çünkü aslında o da olumsuz niteliktedir. Yahudilerin dürüst olmayan yarışma şekillerine yorduğu kendi başarısızlıkları için başka nedenler aramak, ya da içine eğilip bakmak zorunda kalırdı. Umutsuzluğa düşer, yukarı katlara karşı amansız bir kin bağlardı. Antisemit, yok etmek istediği bir düşman bulmadıkça, yaşayamayan bir tiptir.

Antisemitin ulaşmaya çabaladığı bu eşitleştirmenin demokratik anlamdaki eşitlikle bir ilgisi yoktur. Onunki, ekonomik katları olduğu gibi kalan bir toplumda gerçekleşmeli ve görevlerin çeşitliliğiyle uzlaşır olmalıdır... Anti-

semit, bütün aryaların[3] eşitliğini ister, yeter ki görevler merdiveni olduğu gibi kalsın! O işbölümünden bir şey hakkı istemesi, kendi yerinde, mesleğinde herkesle birlikte ulusun ekonomik ve kültürel yaşayışında emekdaşlık etmesinden değil, tüm ve bölünmez yurt üstünde herkes gibi doğumsal, onun için de su götürmez hak sahibi olmasından dolayı yerindedir. Antisemitin görünüşüne uygun toplum -bizim de kabul edebildiğimiz gibi- bir yan yana bulunuş toplumudur, çünkü onun mülkiyet ideali toprak mülkiyetidir. Antisemitler çok olduğundan, bunlardan her biri, düzenli devlet içinde kör bir dayanışma topluluğu meydana getirmeye yardım eder. Her antisemitin bu topluluğa bağlılık derecesi ile benzeşme derecesi, deyiş yerinde ise bu topluluğun ısı derecesi ile uşağını nasıl birbirine yaklaştırdığını, yine bu düşmanlık sayesinde burjuva ailelerinin, bey konaklarına nasıl kabul edildiğini Proust'tan okuyabilirsiniz. Bunun böyle oluşu, antisemitin dayandığı eşit yönlü topluluğun yığın toplulukları tipinde olmasından, ya da bir linç ve skandal sırasında ansızın ortaya çıkan, geçici topluluklar çeşidinden olmasındandır. Eşitlik burada görevlerin ayrışmamış olmasından doğar. Sosyal bağ öfkedir. Topluluğun belli kişilere karşı geniş cezalandırma tedbirleri almaktan başka bir amacı yoktur. Üyelerin ayrı ayrı özel görevler almış olmaması, yığın güdülerinin ve tasarılarının daha yeğin (etkili) yayılmasına ve sarsılmasına sebep olur. Bireyler yığın içinde kümenin düşünüş ve tepkileri aracılığıyla ilkelleşir. Bu gibi toplulukları ortaya çıkaran elbet yalnız antisemitizm değildir. Bir

[3] Ari ırktan olanların.

ayaklanma, bir cinayet, pek göze batıcı bir haksızlık onları ansızın yeryüzüne çıkarabilir. Ancak bu hallerde topluluk pek gevşek olur. Doğduğu kadar hızla silinir gider. Oysa, antisemitizm kin ve öfke taşkınlıklarıyla birlikte çekilip sönmez, yandaşlarının kurduğu bir topluluk olarak normal zamanlarda bile gizlice yaşar ve her antisemit ona dayanmakta olduğunu bilir.

Antisemit çağdaş toplum düzenini anlayamaz, bunalım sürelerini dört gözle bekler ki, ilkel topluluk yine ansızın ortaya çıksın ve kaynama derecesini bulsun. O zaman küme ile kaynaşacak ve kendini yığınların akıntısına kaptırıp sürüklenecek. "Bütün Fransızlar birleşin!" diye haykırırken, gözü önünde işte bir pogrom havası vardır. Bu anlamda antisemitizm yurttaşın devlet gücüne karşı gizli bir savaşı demektir. Bir arka sokakta kıstırdıkları yalnız bir Yahudi'yi döven ve bu uğurda kanunu çiğnemekten çekinmeyen şu zıpır delikanlılarımızdan birini sorguya çekerseniz size, kendisini özgür düşünme yolunda can sıkıcı sorun duygusundan kurtaracak güçte bir hükümet istediğini söylemesi pek mümkündür. Cumhuriyet bir sıkı elin yönetimi olmadığından boyun eğme ihtiyacı tersine dönerek isyan şeklini almıştır. Delikanlı, gerçekten otoriter bir hükümet mi istiyor? Hayır! O gerçekte başkaları için sert bir düzen, ama kendisi için sorumsuz bir düzensizlik istemektedir. Yasa dışına çıkmak, hem de yalnızlıktan ve irade serbestliğinden sakınmak istiyor. Bunun için bir hileye başvuruyor: Yahudi seçimlere katılıyor, hükümet koltuklarında oturuyor; demek ki, devlet kökten çürüktür, belki ortada devlet bile yoktur; o halde onun yasalarını hiçe saymak doğrudur. Devlet olmayınca, yasa tanımazlık suç sa-

yılamaz, isyan sayılamaz. Şu halde antisemit için iki çeşit Fransa vardır: Biri, "gerçek" ama bulanık ve organsız hükümetli Fransa; biri de soyut, resmi ve Yahudileşmiş Fransa. Bu ikincisine saygı göstermemek, hatta ona karşı gelmek yerindedir, doğrudur. Bu sürekli karşı gelme elbette grupça sahneye konur, çünkü antisemit hiçbir durumda kendi başına düşünmeye ve iş yapmaya yetenekli değildir. Grupta kendini bir azınlık partisi gibi görmek istemez. Yoksa, bu sıfatla bir program ortaya koyması, kendine bir yön çizmesi gerekirdi. Bu ise girişkenlik, sorumluluk şevki ve irade özgürlüğü ister. Antisemit birlikleri hiçbir şey yapmak istemiyor, her tür sorumluluğu reddediyor, kamuoyunun bir parçası olmayı asla kabul etmiyor. Çünkü bu halde dahi bir program yapmak ve yasal tedbirler önermek zorundadırlar. Onlar "gerçek" ve bölünmez Fransa'nın duygularına tercüman olan ve katkısız bir grup olarak görünmeyi yeğ buluyorlar. Böylece her antisemit, az çok düzenli devlet düşmanıdır. O disiplinsiz bir grubun itaatli üyesi olmak istiyor. O düzeni sayıyor, ama "sosyal" düzeni. Politik düzensizliği kışkırtması sanki Yahudileri dışarıda bırakacak ilkel, tekyönlü ve ateşli bir sosyal düzeni yeniden kurmak istemesinden ileri gelmektedir. Bu esaslar ona, benim sapkın hürriyet demek istediğim, kendine özgü bir bağımsızlık sağlar. Gerçek hürriyet sorumluluk yüklendiği halde, antisemitin hürriyeti her sorumluluğu reddeder. Antisemit daha var olmayan otoriter bir toplumla yadsıdığı resmi ve hoşgörülü toplum arasında bocaladığı halde, kendisine anarşist denilmesinden ödü kopar. Niyetlerinin hiçbir söz ve eylemin ifade edemediği derin ciddiyeti ona belli bir şaklabanlık hakkı verir. Evet o bir

şaklabandır, maskaralıklar eder, döver, "arıtır", çalar: Hepsi o iyi amaç uğruna.

Kuvvetli bir yönetim antisemitizmi azaltır, meğer ki o hükümet programına girmiş olmasın! Bu takdirde antisemitizm biçim değiştirir. Antisemit, adı üstünde bir Yahudi düşmanı olduğu halde, nasıl Yahudilerin varlığına muhtaç ise bir antidemokratik olduğu halde, demokrasinin de öz yavrusudur. Ancak bir cumhuriyetin koşulları altında serpilir ve iş görür.

Anlıyoruz ki, antisemitizm düpedüz bir "görüş" olmayıp, ilgili insanın bütün kişiliğine sinmiş bir şeydir. Ama bununla da onun tasvirini tamamlamış değiliz, çünkü o yalnız moral ve politik yön çizgileri çekmekle kalmaz, başlı başına bir felsefe, bir dünya görüşüdür de. Onu gereği gibi anlamak için bazı psikolojik kurallara el atmak zorundayız.

Antisemit der ki: Yahudi, Yahudi olarak kötüdür. Kötülüğün ta kendisidir. Şayet bazı erdemler edinmişse bile, bunlar da salt Yahudi oluşundan ötürü, onda kötülüğe, kusura dönüşmüştür; elinin emeği onun uğursuz damgasını taşır, bir köprü yapmışsa, muhakkak ilk ayağından son ayağına kadar uğursuzdur, çünkü Yahudi, elinden çıkmıştır; aynı iş bir Hıristiyan'ın elinden çıkarsa başkadır, bir Yahudi'nin elinden çıkarsa başka. Yahudi dokunduğu her şeye bir kötülük, ne bileyim ancak şeytanın bildiği, iğrenç bir şey bulaştırır. Almanlar her yerden önce, hamamlarla, plajları Yahudilere kapamışlardı. Bir Yahudi'nin bedeni girerse, bütün su mundar olur sanıyorlardı. Yahudi soluklandığı havayı bile zehirler, vebalardı. Dayanılan te-

mel ilkeleri soyut iddialarla formülleştirmek istersek, şu sonuçlara ulaşırız:

Bir bütün parçalarının toplamı olmaktan daha çok ve daha başka bir şeydir. O bütün parçaların anlamını ve iç varlığını belirler. Aynı oksijenin, azot ve argon gazlarıyla birleşince havayı, hidrojenle birleşince suyu yaptığı gibi yiğitlik erdemi bir Hıristiyan ile bir Yahudi'de aynı şey değildir. Her birey, bölünmez bir bütündür. Yiğitliği, büyüklüğü ve düşünüşüyle; gülüşü, yiyişi ve içişi ile çözülmez, bölünmez bir bütün. Antisemit dünyayı anlamak için sentetik düşüncede sığınak aramıştır, demek gerekiyor. O sayede bütün Fransa ile kopmaz bir birlik oluşturduğuna inanmıştır. Sentetik düşünce adına İsrailoğullarının salt çözümlemesi, onun eleştirici zekasını yeriyor. Bir süredir gerek sağda, gerek solda; hem tutucular hem sosyalistler arasında, burjuva demokrasisinin kuruluşu sırasında saygın analizci düşünceye aykırı olarak sentetik ilkelere önem verildiği doğrudur. Ama gerçekte hepsinde eşit ilkeler söz konusu değildir, hiç değilse; uygulama, kullanma farkları vardır.

Antisemitizm işçiler arasında yok gibidir. Onlar arasında Yahudi yok da ondan, denecek belki. Durum böyle olsaydı, işçiler herhalde sızlanırlardı; demek ki bu açıklama yersizdir. Naziler bunu çok iyi bildiklerinden, propagandalarını proleterya üstünde topladıkça hep "Yahudi Kapitalizmi" sloganını kullanırlardı. İşçi sınıfı ne de olsa durumu sentetik olarak gördüğünden, antisemitizm metotlarını benimsemiyor. O işin tümünü uydurma ölçülere, terimlere göre kesip biçecek yerde, ekonomik görevlere göre değerlendiriyor. Onun uğraştığı bu sentetik terimler ise bur-

juvazidir, köylülüktür, proleteryadır. Bunlar da ayrıca işçi ve işveren sendikalarına, sonra tröstler, karteller ve partiler gibi bağlı birliklere ayrılır. Böylece işçilerin tarihsel olayları açıklayışları işbölümüne dayanan bir toplumun örgütsel yapısına tamamıyla uygun düşer. Onlara göre tarih, ekonomik kurumlarla birbiri içine giren sentetik grupların güçleri arasındaki mücadeleden doğar.

Antisemitlerin çoğunluğu, dediğimiz gibi sınıfta bulunur, yani Yahudilerle eşit ve hatta üstün yaşama düzeyinde bulunanlar arasında, başka bir deyişle; işverenler, tüccarlar, serbest meslek erbabı, asalak yaşayanlar gibi üretim dışı elemanlar arasında görülür. Burjuva yönetir, alır-satar, dağıtır, ama gerçekte üretim süreci dışında kalır. Onun görevi daima tüketiciyle karşı karşıya bulunmak, bütün işi onunla alışveriş yapmaktır. İşçi de her türlü uğraşmalarında daima nesne ile baş başadır, tarih yargıları kendi mesleksel durumu ile sıkıca ilgilidir. Maddeler ve nesnelerle sürekli uğraşmasının kazandırdığı kafa yapısı, toplumu daima sıkı yasalara göre etkileyen gerçek güçlerin verimini, sonucunu görür. Onun "Diyalektik Materyalizmi" maddi dünya gibi sosyal dünyayı da aynı gözle gördüğünün ifadesidir.

Burjuva, hele antisemit burjuva ise, tarihi bireysel istemlerin etkisi olarak görmek ve açıklamak ister. Mesleklerini yaparken bağlı bulunduklarını hissettikleri hep aynı istem değil midir? Sosyal olaylar karşısında bunlar tıpkı, Ayın, Güneşin ardında küçük bir Tanrı varsayan ilkel kabileler gibi davranırlar. Evrenin gidişi gibi onların işlerini yöneten güçler de hep aynıdır: Entrikalar, dolaplar, birinin vicdan karası ile ötekinin gönül yüceliği ya da yiğitli-

ği... vb.[4] Burjuva sınıfından doğan antisemitizm bize böylece, yığın olaylarını tek tek kişilerin inisiyatifiyle açıklamak istemek gibi gözüküyor.

İşçilerin duvar ilanlarında ve gazetelerinde burjuvayı, antisemitin Yahudi'yi tasvir ettiği şekilde göstermesi bizi şaşırtmasın; işçiye göre burjuvayı burjuva yapan onun sosyal durumu, yani dış etmenlerin birleşik bir sonucudur. Başka bir deyişle gözle görülür bazı niteliklerin sentetik birliği, davranışlarının bir toplamıdır. Antisemite göre Yahudi'yi yapan şey ise, ondaki Yahudilik ilkesidir, tıpkı Phlogiston[5] ya da haşhaşın uyutucu gücü gibi. Aldanmayalım, kalıtımla ve ırkla açıklama teorileri sonradan ortaya çıkmıştır, bunlar da, öteden beri süregelen inanca bilimsel bir manto giydirme çabasından ibarettir. Mendel'lerden, Gobineu'lardan çok önceleri de Yahudi'den tiksinirlerdi. Bu tiksintiye tanık olanlar, onu ancak Montaigne'in La Boétie'ye dostluğunu dile getiren şu sözüyle belirtebilirlerdi: "Çünkü o, (şey)dir; çünkü ben o (şey)im".

Bu metafizik eğilim hesaba katılmadan antisemitlerce Yahudilere mal edilen şeylerin anlaşılması olacak şey değildir. Hayat ve kazancını borçlu olduğu bir ülkenin kalkınıp geliştiğini görmek, yalın mantık ölçüsünün bir gereği iken, Yahudi tüccarın onu batırmak istediğini düşünebilmek metafizik olmaksızın nasıl anlaşılıp açıklanır? Bunun gibi ailesi, duyguları, alışkanlıkları kadar servetinin değeri ve kaynağı ile de belli bir ülkeye bağlı bulunan bir ada-

[4] Burada mühendisleri, bilim adamlarını, müteahhitleri dışta bırakıyorum. Kaldı ki onlar arasında antisemite pek rastlanmaz.

[5] 18. Yüzyılda, yanan cisimden çıktığı sanılan ruh.

mın enternasyonalist olabileceğine nasıl inanılır? Kimi sivri akıllılar, Yahudilerin ardında enternasyonal kapitalizm, tröstlerle silah fabrikatörlerinin emperyalizmi saklıdır, sanıyorlar. Bir bakıyorsunuz, tam tersine, dişleri arasında hançer tutan bir Bolşevik hayali! Şurada bir Yahudi bankerini -ki komünizmden şeytandan kaçar gibi kaçması pek belli bir şeydir- komünist tehlikesinden sorumlu tutarken orada Rosier sokağını dolduran yoksul Yahudileri uluslararası kapitalizmden sorumlu sayarlar. Eğer Yahudi'yi akıl yolundan ayrılmaz, yarar ve çıkarlarına uygun davranan bir adam sayacak yerde bütün durumlarda "kötülük yapmaya mahkum", neredeyse metafizik bir "kötülük ilkesi"nin kölesi kabul ederseniz o zaman bütün bu çelişkiler ortadan kalkar. Ancak bu takdirde, Yahudi kendinin de mahvına sebep olacak işleri yapmaktan çekinmez. Bu ilke, tahmin edileceği gibi sihirli, büyülü bir şeydir: O bir yandan bir özdür, bir varoluş biçimidir, ateş nasıl yakmaktan vazgeçemezse, Yahudi de ne yapsa, o kötülük ilkesini değiştiremez. Öbür yandan aynı büyülü güç bir özgür iradedir de. Çünkü Yahudi'yi yaptığından sorumlu tutmadıkça ondan nefret etmek nasıl mümkün olur? Yer depreminden ya da bir üzüm biti salgınından nefret edilmez ya!

Yalnız unutulmasın ki burada söz konusu olan irade özgürlüğü sınırlıdır, dardır. Yahudi, ancak kötülük yapmakta hürdür. İrade özgürlüğü Yahudi'ye suçlarının, cinayetlerinin sonucundan sorumlu olsun diye tanınmıştır, yoksa kendini düzeltmek ve eğitmek için değil! Bu ne tuhaf bir irade özgürlüğü ki öz, biçim'den önce gelip onu yapıyor, yaratıyor ve de kendisi tamamıyla ona bağlı ve ba-

ğımlı kalıyor, ama o öz yine de irade özgürlüğü olarak kalıyor? Benim bildiğime göre bu anlamda özgür olan yalnız bir yaratık vardır: Kötülüğün ruhu demek olan şeytan! Demek ki Yahudi eşittir şeytan ya da öteki adıyla Habis ruh! Yahudi'nin iradesi, Kant'takinin tersine, salt ve nedensiz kötülüktür, kötülük iradesinin ta kendisidir. Böyle olunca dünyanın bütün kötülükleri (bunalımlar, harpler, açlıklar, ayaklanmalar, devrimler...) dolaysız hep ona yükletilebilir.

Antisemit dünyanın aslında kötü olduğu düşüncesini benimsemez, hatta ondan korkar, çünkü o takdirde arayıp bulmak, eğitip düzeltmek gerekir; Ademoğlu, kaderini, bütün tedirgin edici ve sürekli sorumluluğuyla birlikte, kendi eline almak zorunda kalırdı. Ana kötülüğü Yahudi'de bulmak kolaylığı varken böyle tedirginliklere kapılmak doğru olur mu? Eğer bugün uluslar birbiriyle boğuşuyorsa nedeni, rasyonalizmin bugünkü şekliyle emperyalizmi doğurmuş ve çıkar çatışmalarını savaşa kadar azıştırmış olması filan değil, hükümetlerin gerisinde saklı duran Yahudilerin kavga alevini tutuşturmuş olmasıdır. Eğer ortada bir sınıf kavgası varsa, bu ekonomik düzenin bozukluğundan filan değil, Yahudi elebaşların, çarpık burunlu kışkırtmacıların, işçilerimizi baştan çıkarmış olmalarından ileri gelmektedir. Görüldüğü gibi antisemitizm eski Maniheizm dinine benzer. Ona göre, acun (dünya) iyilik ve kötülük ilkeleri arasındaki sürekli kavgadan ibarettir. Bunlar arasında uzlaşma olamaz, biri yenecek, biri yenilecek: Başka çare yoktur.

Okuyun Celine'i, göreceksiniz ki çizdiği gelecek zaman tablosu korkunçtur. Yahudi'nin burnunu sokmadığı yer

kalmamış, yeryüzü berbat olmuştur. Arya (Avrupalı) açık vermemeye bakmalı, hiç pazarlığa yanaşmamalıdır. Ne yazık ki iş işten geçmiş, Avrupalının soluduğu hava bile Yahudi vebasıyla pislenmiştir. Nasıl, bu bir Katharer[6] papazının vaazına benzemiyor mu? Rasyonal-sosyalistlerin tezini böylesine savunan Celine, herhalde satılmış olmalı, yoksa ona yürekten inanamaz. Bu yazara göre tek çıkar yol; yığın halinde intiharlardır, döllenmekten vazgeçmektir, ölümdür. Maurras gibiler yine daha az umut kırıcıdır. Bunlar iyinin son zaferine değin sürüp gidecek, yeneni yenileni belirsiz, bir sıra savaşlar haber veriyorlar: Hürmüz ile Ahriman kavgası.

Görülüyor ki, antisemit Maniheizmi bir anlatma-açıklama aracı olarak kullanmıyor, hayır, eski Maniheizm inancı antisemitizmi açıklıyor belirtiyor. Şimdi soralım öyleyse: Peki, bu eski dinin bugünkü insanla ne ilişiği olabilir?

Sınıf kavgası düşüncesiyle antisemitik Maniheizmi birbiriyle karşılaştırmak istiyorum: Marksistler için sınıf kavgası asla iyi ile kötü arasında bir çarpışma olmayıp, türlü insan grupları arasında bir çıkarlar çatışmasıdır. Devrimci, proleterin görüşünü benimser, çünkü o kendi öz sınıfının görüşüdür; sonra, o sınıf ezilen sınıftır, sınıfların en kalabalığıdır, en önemlisi de toptan insanlığın bugünkü kaderi sıkı sıkıya proleteryanınkine bağlıdır, onun zaferi sınıf ayrıklıklarının ortadan kalkması demek olacaktır.

---

[6] Maniheizme yakın ve yeğin (katı) bir zühd (asketizm) yolacı (tarikatı). (11-12. yy.)

Toplum düzenini değiştirmek devrimcinin amacı olduğuna göre, eski rejimi yıkmak istemesi doğaldır, ama bu yetmez, yeni bir düzen tasarlaması da gerekir. Ayrıcalıklı üst sınıflar sosyalist kuruluşta gönüllüce pay alsalar ve iyi niyetlerinin kanıtlarını açıkça gösterselerdi, onları zorla yerlerinden koparmak için hiç sebep kalmazdı. Gerçi, bunların gönülden sosyalistlere hizmet sunmaları hiç beklenmez, ama bu onların ayrıcalıklı sosyal konumlarının sonucu olup, yoksa içlerinde bulunan, kim bilir nasıl bir şeytanın kendilerini bundan alıkoyması yüzünden değildir, onları istemeye istemeye kötülüğe sürüklemesinden de değildir. Üst sınıflardan kopanlar, kolayca ezilenler arasına katılırlar ve kendilerine davranışlarına göre değer biçilir, ama "özlerine" bakılmaz. Politzer, bir gün bana: "Öz dediğiniz şeye zırnık önem vermem" dedi.

Antisemit Maniheist için ise başlıca önem yıkım üstündedir. Söz konusu olan, çıkarlar arasında bir çatışma değil, kötü ruhun topluma verdiği zarardır. Ona göre iyilik her şeyden önce kötülüğü yok etmektedir. Antisemitin öfkeli tafrası gerisinde şu iyimser inanç saklıdır ki, eğer kötülük kovulursa iyilik, uygunluk kendiliğinden gelir. Demek ki onun olumsuz bir görevi vardır: Yeni bir toplum kurmak değil, yalnızca eldekini ayıklayıp arıtmak gerek! Bu amaca ulaşmak içinse, "iyi niyetli" Yahudi'nin yardım etmesi faydasız, hatta zararlıdır. Kaldı ki, bir Yahudi iyi niyetli de olamaz. Antisemit iyilik savaşçısı olarak kutsaldır, ama Yahudi de tıpkı parya gibi tıpkı sömürge yerlileri gibi tabu altında bir çeşit kutsallık taşır. Kavga dinsel-inansal bir alanda olduğundan, ister istemez kutsal savaşın faydaları vardır.

Gördük ki o, çağdaş toplumdan bir şey anlamaz, bir kalkınma planı tasarlayamaz. Hep tutkuların etkisi altında bulunduğundan, davranışı hiçbir zaman yapıcı olamaz. Malaya'lıların Tanrısı Amok gibi onun için de bir öfke köpürmesi uzun hesaplar isteyen bir girişimden daha iyidir. Kafa çalışması yorumculuktan öteye gitmez, tarih olaylarında yalnızca Habis-Ruh'un izlerini arar. Paranoya sayrılarını andıran karmakarışık ve çocukça buluşlara varması bundandır. Öte yandan antisemitizm devrimci akımları şaşırtarak, kurumları yıkmaktan daha çok, kimi insanları yok etme yoluna saptırır. Birkaç Yahudi öldürüldü, birkaç Havra ateşe verildi mi antisemit kalabalık ödevini yerine getirdiğini sanır. Demek ki, bu akım teşvik gördüğü zengin sınıflara bir sübab hizmeti yapmakta, rejim için tehlikeli olabilecek bir öfke ve kin dalgası bu suretle tek tek adamlara yöneltilerek savuşturulmaktadır. Bu çocukça ikicilik (düalizm) antisemitin tembel ruhuna ferahlık verir:

Öyle ya, kötülüğü kaldır, iyilik kendiliğinden gelir! Artık uzun boylu aramaya, bulup ortaya çıkarmaya, sabır ile emek harcamaya gerek yoktur; etkisini denemek, sonuçlarını düşünmek, kendi moral seçme sorumluluğunu yüklenmek hiç gerekmez. Büyük antisemitin taşkınlıklarının ardında belli bir iyimserlik sezilmesi boşuna değildir: Antisemit iyiden işkillenmemek için kötülüğü seçmiştir. Açıkça söylemese de antisemitin düşünceleri ve sözleri ardında şu inanç saklıdır: Bir kutsal yıkıcı olarak o ödevini yerine getirdi mi yitik cennet yeniden bulunacaktır. Yalnız şu anda uzun boylu düşünmeye vakti yoktur. O istihkâm gerisinde durmuş, dövüşmektedir. Gerçekte bütün bu taf-

raların, öfke taşkınlıklarının başlıca amacı kendi tedirgin vicdanıyla baş başa kalıp iyiliği daha başka yerde aramak ihtiyacı duymamaktadır. Ama bu davranışın ardında daha çok şeyler vardır. Öyle ki, bunların aydınlığa çıkarılması için psikanaliz alanına girmemiz gerekiyor. Antisemitte Maniheizm köklü bir kötülük eğilimini pençelemektedir. Kötü ile uğraşmak antisemitin hem alınyazısı, hem ödevidir. Sonra başkaları gelip iyilik savaşına devam edebilirler. O şimdilik toplum öncüsü olarak çalışmaktadır, uğruna kavgaya girdiği arı erdemlere şimdilik sırt çevirebilir. Onun gözü önünde yalnız kötülük hedefi vardır, bu hedefi açıp göstermek, ölçülerini alıp saptamak görevi onundur. Yahudi'nin açgözlülüğünü, kaypaklığını, dolandırıcılığını, türlü hainliklerini belirten dedikoduları, fıkra ve hikayeleri toplamalı ve kamuya duyurmalıdır. Onun durmadan pislik eşelemesi bundandır.

Dumont'un "Yahudileşmiş Fransa" adlı kitabı bir daha okunsun, görülecektir ki "yüksek Fransız töreselliği"nin bu örnek yapıtı töreye aykırı iğrenç hikayelerin bir derlemesinden başka bir şey değildir. Antisemitin karmaşık doğasını hiçbir şey bu kitaptan daha iyi bilemez. İyilik kavramını kendisi yapmak istemeyerek ürkü ile yan çizmekte, orta malı iyilik kavramıyla yetinmektedir. Antisemitin ahlakı ne değerleri tanıyıp tanımlama ilkesine, ne Eflatun anlayışındaki sevgiye dayanır. O, yalnız en keskin aforoz ve sürgün kararlarıyla, en katı yürekli ve yolsuz buyruklarla kendini belli eder: Durmadan düşündüğü ve üzerine bir çeşit kendine özgü seziş ve biliş kazandığı şey kötülüktür. Sapık eğilimleri ile heyecanlarını doyurmak için hep çılgınca edepsizdir, canice hareketler tasarlar ve bunları hep

yüzsüz Yahudilere mal ettiğinden, vicdanı tedirgin olmaz, o yüzden kendinde bir günah bulmaz.

Berlin'de tanıdığım bir Protestanda cinsel tutku kadınlara karşı bir kin kılığına bürünmüştü, onları banyo trikotları içinde gördü mü tepesi atıyordu. Ama bu öfkeleri doğuran vesileleri kendi arar bulur, sözgelimi yüzme banyolarından ayrılmazdı. Antisemit de tıpkı böyledir. Onun Yahudi düşmanlığının bir katmanı onların kendi üstüne yaptıkları cinsel etkidir. Ama kötülük etme tutkusu ve merakı ne de olsa başta gelir, bu ise fikrimce daha çok sadizm alanına düşer.

O kerte çirkin kınama ve kargaşalara konu olan Yahudi'nin gerçekte büsbütün suçsuz ve zararsız olduğunu göz önünde tutmadan antisemitizmi gereği gibi anlamak yine mümkün değildir. Bunu bilen antisemit, Yahudilerin gizli birlikleri, tehlikeli gizli Masonlukları üstüne söylentiler yayar ve dedikodular yapar. Oysa, karşılaştığı Yahudilerin çoğu zayıf, güçsüz insanlardır, zor kullanmak şöyle dursun, kendilerini savunacak halde bile değildirler. Antisemit bunu da bilir ve onların bir pogrom sırasında nasıl debeleneceklerini hayal ederek için için sevinir.

Antisemitteki Yahudi kini, İtalyanların 1830'da Avusturyalılara karşı, Fransızların 1942'de Almanlara karşı duyduklarına benzemez. Bu iki halde söz konusu olan sert, zalim, soğukkanlı ezgici ve baskıcılardı. Ellerinde silahları, paraları ve siyasal güçleri vardı, ayaklananların onlara yapabileceği kötülük görecekleri yanında hiç kalırdı. Böylesine bir düşmanlıkta sadist duygulara yer bulunmaz. Antisemit için böyle kahramanlık durumuna düşmek

tehlikesi yoktur, çünkü kötülük silahsız pusatsız, görende korku değil, acıma duygusu uyandıran zavallı insanlar üstünde toplanmıştır. Antisemit olmak bir şaka, bir eğlenmedir. Yahudileri dövmek, işkence etmek tehlikesizdir, onların yapabilecekleri tek şey, resmi makamlara yanıp yakılmaktır ki, kanunların yumuşaklığı karşısında çekilmeye bile değmez. Antisemitin Yahudi'ye karşı beslediği sadistlik duygusu ya da eğilimi öylesine güçlüdür ki, birtakım yeminli antisemitlerin Yahudi dostlarla çevrili yaşadıkları bile olur; mazeretleri çoğun, "bunlar başka Yahudilerdir, asıllarına hiç benzemezler" şeklindedir. Başlarda andığım ressam Lubbin, Yahudi kırımını kötülemiyor, mahkum etmiyordu, ama atölyesinin ocaklık kısmında Gestapo'ca temizlenmiş bir Yahudi dostunun resmini bulundurmaktan da vazgeçmiyordu. Ne de olsa, antisemitlerin dostlukları içten, özden değildir. Dedikodularında "iyi Yahudileri" bile ayırt etmezler. Kendileri bazı Yahudi tanıdıklarında birkaç iyi nitelikli başka Yahudileri tanımış olabileceklerine inanmazlar. Tanıdıkları birkaç iyi Yahudi'yi tersine dönmüş bir sadizm ile korur görünmekten hoşlanırlar ama nefret ettikleri o halkın canlı tasvirini hiç gözden uzak tutmazlar. Antisemit kadınların Yahudi erkekleri hem çekici hem de itici buldukları çok görülür. Ben bir Polonyalı Yahudi ile gizlice düşüp kalkan bir antisemit kadın tanıdım. Bu kadın ara sıra Yahudi'nin yatağına gelip, omuzlarını memelerini okşatıyor, ama daha fazlasına razı olmuyordu. Yahudi erkeğin saygısından, yumuşak ve zelil halinden, itilip, incitilmiş erotik isteğin gizlice kıvranışından hoşlanıyordu. Bu kadının başka erkeklerle yatıp kalkışı ise normaldi. "Güzel Yahudi Kadım" sözünde pek gı-

cıklayıcı bir erotik anlam vardır ki, bu özel anlam örneğin "güzel Romanyalı", "güzel Çinli", "güzel Amerikalı" sözlerinde bulunmaz. Çünkü kan dökme, zorla ırza geçme gibi sadistçe tasarımlar ancak birinci halde rol oynamaktadır. Güzel Yahudi kadın, Kazakların saçlarından sürükleyerek yan köyden dışarı götürdükleri kadındır. Kırbaçlama sahneleriyle zengin romanlar Yahudi kadına ayrı bir değer ve şeref kazandırmıştır. Bunun için açık seçik edebiyatı karıştırmaya hiç hacet yoktur: "Ponson du Terrail'inkileri bir yana bırakırsak bile "Ivanhoe"nin Rebekka'sından "Gilles"in Yahudi kadınına kadar en ciddi romanlarda onlar önemli, özel bir rol oynarlar. Çoğunlukla ırzlarına geçilen ve insafsızca dövülen bu kadınlar ya ancak ölümle şerefsizlikten kurtulur ya da itaatli, horlanmış ama yine de seven hizmetçiler olarak Arya kadınlarla evlenen Hıristiyan efendilerinin yanında kalırlar. Folklarda Yahudi kadının oynadığı rolü belirtmek için bu kadar yeter sanırım.

Profesyonel yıkımcı "iffetli" sadist olan antisemit, ruhunun derinliğinde bir canidir. Düşündüğü ve istediği Yahudi'nin ölümüdür. Bütün antisemitler güpegündüz Yahudi kırımı istemezler elbet, ancak önerdikleri tertipler, gizlice istedikleri öldürümün (cinayetin) yerine geçen alçaltma, ezgileme (işkence) ve sürgün etme tedbirlerinden başka bir şey değildir. İmgesel öldürüm! Bu ona günah duygusu yüklemez, vicdanı dingin kalır, yapılan cinayetse bile iyilik uğruna yapılmıştır. Kötülük kötülükle yok edilmek gerekmişse o ne yapsın? Fransa, "gerçek" Fransa ona yargıçlık görevi vermiştir. Bu görevi her gün yerine getirmeye fırsat bulmuyorsa aldanmayın, ansızın baş gösteren hiddet köpürmeleri, "domuz Yahudilere" karşı gürlercesi-

ne haykırdığı sözler hep idam hükümleri yerine geçer. Halk ağzı, "Yahudi yiyen" deyimini isabetle uydurmuştur.

Antisemit kendini bir cani olarak seçmiştir, ama "suçsuz" bir cani! O bu seçmeden de sorumluluk yüklenmez. O kendindeki öldürme içgüdüsünü tanımış, ama onları kendine itiraf etmeden doyurmanın yolunu bulmuştur. Yaptığının kötü olduğunu bilmekte, ama onu iyilik uğruna yaptığından ve bütün bir ulus kurtuluşu ondan beklediğinden, kendini adeta bir kutsal kötülükçü saymaktadır. Bütün değerleri ters çevirerek, örneğin bir kutsal orospuluk tanıyan kimi Hint yolaçlarında (tarikatlarında) olduğu gibi öfke ve kinin, yağmanın ve cinayetin, kısacası her türlü zorbalık biçimlerinin saygı görüp alkış toplayabileceğine inanır. Alçakların en coşkun ve kızgın anlarından ise temiz vicdanla ve ödevi yerine getirmiş olmanın tatlı bilinciyle kendini kanatlanmış hisseder.

Antisemitin portresini burada tamamlamış oluyoruz.

Yahudilerden nefret ettiklerini söylemekten hoşlananlardan bazıları sonra bunu anımsamaz görünürlerse nedeni kinlerinin gerçek olmayışıdır. Bunlar Yahudileri ne sevdiler ne de kıllarına dokundular; ama onları savunmak için de parmaklarını oynatmazlar. Bunlar, gerçekten antisemit değildirler, hiçbir şey değildirler, "hiç kimse" değildirler. Ama bir şey gibi görünmek de gerektiğinden yankı olmayı, megafon olmayı benimsemişlerdir. Kötülük düşünmeden, hiçbir şey düşünmeden ortada dolaşır ve yaydıkları ezberlenmiş beylik sözlerle bazı salonların kapısını açmayı başarırlar. Boşboğazdan başka bir şey olmadıkları, kendilerinin olmayan, onun içinde daha çok beğendikleri

iri, cafcaflı sözlerle kafaları dolu olduğu halde kabara böbürlene gezip yürürler. Burada antisemitizmin rolü yalnızca desteklemek, haklı çıkarmaktır. Üstelik bu hık deyiciler öylesine kofturlar ki, antisemitizmin yerine herhangi başka bir haklı çıkarma aracını da kabullenebilirler, elverir ki "kibarca" olsun: Antisemitizm, yığın psikolojisinin konservatif bir Fransız yaratmak için yararlı bütün belirtileri gibi "kibar" sayılır. Bütün bu hoş kafalar sanıyorlar ki, eğer Yahudi bir yurt zararlısıdır diye haykırmada birbiriyle yarış ederlerse, kendilerini toplumun itibar yerlerine ve ısı kaynaklarına yaklaştıran kutsal bir töreden geçmiş olurlar. Bu anlamda antisemitizmin insan kurban edilen çağlardan bir şey sakladığı söylenebilir. Derin iç boşluklarını sezen bu zavallılara antisemitizm ne de olsa çok yararlı olmaktadır. Bu sayede onlar kendilerine bir tutku gölgesi sağlamış oluyor. Romantizm'den beri tutkuyu kişilikle karıştırdığımızdan, bu ikinci elden antisemitler kolayca bir savaşçı ünü kazanabiliyorlar. Dostlarımdan biri, bu konuda benimle görüşürken sık sık onlara gelip birlikte yemek yiyen bir kuzeninden söz açardı. "Jules, İngilizleri hiç sevmez" denirmiş onun yanında, biraz da aile gururuyla. Dostum, kuzeni üstüne bundan başka bir şey söylendiğini de hatırlamıyordu. Jules ile aile arasında sanki bir anlaşma varmış gibi, yanında hiç İngiliz lafı edilmezmiş. Bu dikkat ve sakınma kuzeni garip bir hayat ışığıyla bezer, aile üyelerinde, bir çeşit töreye katılmışçasına, ciddi ve tatlı bir duygu yaratırmış. Bazı olağanüstü hallerde ve yerlerde birisi Büyük Britanya ya da sömürgeleri üstüne dikkatle seçilmiş bir düşünce ortaya atar ve kuzen de öyle dehşetli bir öfke gösterisine girişirmiş ki, o anda büyük bir yaşama

hazzı duyar ve bütün aile de bundan memnun olurmuş. Birçokları işte bu anlamda antisemitlerdir. Ama tıpkı İngiliz düşmanlığı numarası yapan kuzen Jules gibi bunlar da davranışlarının anlamı üstüne düşünmezler ve kendilerine bunun hesabını vermezler. Eğer bilerek isteyerek hesaplayarak antisemit olanlar bulunmasaydı bu yelde sallanan borular dünyada onu akıl edemezlerdi. Ne var ki antisemitizm bir yol bulunmuştur, onlar canla başla çalışıp antisemitizmi yaşatacak, kuşaktan kuşağa aktaracaklardır. Artık antisemiti iyi anlıyoruz sanırım. O tedirgin, korkulu bir adamdır: Kendinden, kendi istem özgürlüğünden, içgüdülerinden, sorumlu olmaktan, yalnızlıktan, her türlü değişiklikten, dünyadan ve insanlardan, kısacası her şeyden korkar, yalnız Yahudi'den korkmaz!..

O gizli bir korkak, öldürme tutkusunu bilinçaltına itmiş bir öldürgendir. Ya imgesel (sembolik) olarak öldürecek ya da kalabalık içinde kimvurduya getirerek öldürecektir. Bir hoşnutsuzdur, hatta bir isyancıdır, ama davranışının sonuçlarından çekinerek kendini tutar. Antisemit olmakla bir düşünce, bir görüş benimsemiş olmaz, yaptığı yalnızca bir kendini belirlemektir. O kendi "Ben"i için kayanın nüfuz edilmezliğini, subayın emrini yerine getiren bir erin sorumsuzluğunu seçmiştir. Ne var ki onun komutanı, buyuranı yoktur. O kendi çabasıyla bir şey elde etmek istemiyor, her şeyi doğuştan hazır bulmak istiyor. Ona göre iyi, standart mal gibi hazır ve her kuşkunun üstünde olmalı, ellenmez ve yoklanmaz olmalı. Belki beğenmeyip başka bir iyi aramak zorunda kalırım korkusuyla başını kaldırıp ona bakmaz bile. Bu tip insan için Yahudi yalnız bir bahanedir, zenci ya da Çinli başka yerde aynı ro-

lü oynar. Yahudi'nin antisemite başlıca yararlığı (faydası) onun tedirginliğini daha doğarken boğmaktır, o bunu dünyadaki yerinin, kendisi daha ana karnında iken hazırlanmış olduğuna, o yeri almaktan kendisini hiçbir şeyin alıkoyamayacağına inanarak sağlar. Bir tek sözle; antisemitizm insan olmak korkusudur, diyebiliriz. Antisemit kaya gibi vurdum duymaz, sel gibi sürükler, yıldırım gibi yakar olmak ister. Evet, her şey olur, elverir ki insan olmasın! O insan türünün soylu bir dölü değildir!

II

Ne de olsa Yahudilerin bir dostu vardır toplumda: Demokrat. Ama zavallı bir savungandır. O bütün insanların hak eşitliğini ilan etmiş, hatta insan hakları birliğini kurmuştur; kurmuştur ama çıkardığı bildiriler onun durumundaki güçsüzlüğü belirtmekten başka bir işe yaramamıştır.

18. yüzyılda analitik ruha kendini kaptırdığından bu yana demokratın gözü tarihin sentetik olaylarına karşı kör olmuştur. O ne Yahudi, ne Arap, ne zenci, hatta ne burjuva ve iş tanır; ona göre her zaman ve her yerde özdeş kalan tek bir insanoğlu vardır. Bütün toplumları yalnız bireylerden yapılmış sayar, tıpkı cisimlerin moleküllerden yapılmış olması gibi. Bireyden anladığı da, insan doğasının genel çizgilerinden oluşan kendine özgü bir gelişim, bir kişileşim'dir. Bundan ötürü, demokratla Yahudi ne kadar konuşsalar, söyleşseler anlaşamazlar, aynı şeyden söz ettiklerini sanırlar, ama değildir.

Antisemit, Yahudi'nin cimriliğini mi kargıyor (lanetli-

yor), demokrat hemen cömertlerin de bulunduğunu söyler. Ne var ki antisemit öyle kolay inananlardan değildir, onun demek istediği bir Yahudi cimriliğinin bulunduğudur, yani şu "Yahudi kişiliği" denilen sentetik birliğin etkisiyle meydana gelen özel cimriliktir. O cimri Hıristiyanlar bulunduğunu da bilir ve söyler, ancak bir Yahudi'nin cimriliği başka, bir Hıristiyan'ınki yine başkadır. Demokrat için ise, böyle bir şey asla olamaz, onca cimrilik bireyin karakter çizgileri arasında bulunan genel, değişmez bir nitelik olup, her türlü koşullar altında hep aynı kalır. İnsan ya cimridir, ya değildir. İşte o kadar! İki türlü cimrilik boş laftır. Demokrat, bilim adamının yaptığı gibi tek insanı göremez, çünkü birey ona göre genel niteliklerin bir toplamından başka bir şey değildir. Bundan şu sonuç çıkar ki, demokratın savunması Yahudi'yi insan olarak kurtarırken Yahudi olarak batırır.

Antisemitin tersine, demokrat kendinden korkmaz, onun başlıca korkusu içinde silinmekten çekindiği büyük yığın örgütlerdir. Analitik düşünmeye bağlılığı bu yüzdendir, çünkü çözümcü kafa bu gibi sentetik şemaları görmez. Yahudi'de bir "Yahudi bilinci", yani ayrı bir İsrailoğulları topluluğu düşüncesi doğmasını hoş görmez, tıpkı işçide "sınıf bilinci" doğmasını istemediği gibi. Demokrat, elinden gelse, herkesi yalnız kendisi olduğuna, yalnız kendisi için varolduğuna inandırmak ister. Ona göre "Yahudi yoktur", demek ki, bir "Yahudi Sorunu" da yoktur. O Yahudi'yi dininden, ailesinden, halkından koparark demokratik eritme potasına atmak, oradan çıplak ve yalnız, bütün öteki insanlara eşit bireysel bir varlık olarak çıkarmak gerektiğini düşünür: Amerika Birleşik Devletleri'nde buna

özümleme politikası adını vermişlerdir. Göç yasağı koyan kanunlar bu politikanın suya düştüğünü gösterdiği gibi doğrusunu isterseniz, bütün demokratik görüşün iflas ettiğini de ortaya koymuştur. Başka nasıl olabilirdi ki? Gerçek bir Yahudi elbet İsrailoğlu olduğunda direnecek ama bundan dolayı yüklenmiş olduğu ulusal ödevlerden de yan çizmeyecektir. Yahudi için demokrat ile antisemit arasında bu bakımdan fark yoktur: Birisi onu insan olarak yok edip yalnız Yahudi'yi -parayı- alıkoymak isterken, öteki de Yahudi'yi yok edip onu yalnız insan olarak yani yurttaşlık ve insanlık haklarının genel ve soyut öznesi olarak yaşatmak istemektedir.

En liberal demokrat bile antisemitizmden büsbütün uzak değildir, çünkü Yahudi kendini Yahudi olarak tanıyıp tanıtmaya cüret ediyor. Demokratın bu düşmanlığı bir çeşit şen ve hoşgörülü ironide kendini belli eder: Sözgelimi Yahudiliği kolayca fark edilen bir dosttan konuşulurken gülerek: "Yalnız pek Yahudidir haa!" ya da: "Benim Yahudilerde zoruma giden tek şey; sürüsel içgüdüleridir, birini işe almaya gör, bütün manga ardından sökün eder" denir.

Alman salgını sırasında demokratlar, Yahudi kovuşturmalarından nefretlerini saklamıyorlar, ama ara sıra şöyle iç çekmekten de geri durmuyorlardı: "Yahudilerimiz sürgünden öyle bir hınçla geri dönecekler ki, antisemitizmin yeniden hortlamasından korkulur." Asıl korktuğu ise kovuşturmaların Yahudi'de Yahudilik bilincini daha da keskinleştireceği düşüncesi idi. Antisemit Yahudi'ye Yahudi olmasını çok görürken, demokrat onun kendini Yahudi olarak tanımasını hoş görmez. Yahudi böylece dostu ile düşmanı arasında eli böğründe kalakalmıştır. Bana öyle

gelir ki, Yahudi için kızartılmaktan ya da haşlanmaktan birini seçmekten başka yapacak şey yoktur!

Şimdi bize şunu sormak düşüyor: Yahudi var mıdır? Varsa nedir? Yahudi mi başta gelir, yoksa özümlenmesi mi? En nihayet, soruyu bir başka türlü koyup, başka bir çözüm yolu aranabilir mi?

III

Biz bu noktada antisemitle birleşiyoruz: Her ikimiz de insan doğasına inanmıyor, bir toplumu yalıtılmış ya da yalıtılabilir (tecrit) moleküllerin bir toplamı olarak görmüyoruz. İnanıyoruz ki biyolojik, fizik ve sosyal olayları bireşimsel (sentetik) bir ruhla kavramak gerekir. Bu bireşimsel görüş ya da yöntemin uygulanmasına sıra geldiğinde yollarımız birdenbire ayrılıyor.

Biz ekzistansiyalistler (varoluşçular) bir "Yahudi ilkesi" tanımayız, Maniheist değiliz, "Gerçek" denilen Fransız'ın, atalarının deneylerinden ya da geleneklerinden öyle emeksizce yararlanabileceğine de inanmıyoruz. Fizik niteliklerin kalıtım (irsiyet) yoluyla geçtiğinden çok şüpheliyiz, etnolojik terimleri ancak elde bilimsel belgeler bulunduğu yerlerde kullanırız: Yani Biyoloji ve Patolojide. Bize göre insan her şeyden önce "durumu" ile *belirlenen* bir varlıktır; biyolojik, ekonomik, politik, kültürel... v.b... durumlarıyla bireşimsel bir bütün oluşturur. İnsan üstüne

yargı verirken durumunu göz önünde bulundurmak şarttır, çünkü olanaklarını belirleyen, onu biçimleyen bu durumdur. Ama öte yandan tutum ve davranışlarıyla o duruma anlam kazandıran da kendisidir.

Belirli bir durumda bulunmak demek bizce o durumu seçmek demektir. İnsanlar durumlarına ve bu durumlar karşısındaki tutumlarına göre, birbirinden ayırt edilir. İnsanlarda ortak olan belirli bir töz, bir nitelik değil, belirli yaşama koşulları, yani bir sıra engeller (yasaklar) ve buyruklar toplamıdır: Ölmek zorunluluğu, yaşamaya çalışmak zorunluluğu, başkalarıyla ortaklaşa yaşanılan bir dünyada onlarla düşüp kalkma zorunluluğu gibi... İnsanın durumu denilen şey aslında işte bu koşullardır. Ya da bir başka türlü söylemek istenirse, bütün durumlarda özdeş olan soyut ayırmaçların (ayırt edici özelliklerin) tümüdür. Bu halde, Yahudiyi bütün başkaları gibi bir insan sayan demokrat haklıdır. Ancak bu yargı bana, Yahudi'nin de başkaları gibi hem sert, hem bağımlı olduğunu, ana-babadan doğup, acı tatlı günler gördüğünü, sevip nefret ettiğini ve nihayet ölüp gittiğini söylemekten daha çok bir şey öğretmez. Bu pek genel ve bayağı bilgiler başka ne öğretebilirdi ki zaten? "Yahudi"nin kim olduğunu öğrenmek istersem onun bir insan olarak içinde bulunduğu durumu daha yakından tanımalıyım. Burada hemen şunu söylemeliyim ki, konumuz bütün dünya Yahudileri değil, yalnız Fransız Yahudileridir. Bir Yahudi ırkı bulunduğu doğrudur. Ama birbirimizi iyi anlayalım: Eğer ırk kavramından şu tensel (somatik), tinsel (ahlaksal ve zihinsel) niteliklerin rasgele karıştığı "Türlü Yemeği" kastediliyorsa ben böyle bir şeye inanmam. Benim daha iyisini bulamadığım

için etnolojik nitelikler demek istediğim, daha çok Yahudilerde görülen kalıtsal beden biçimleridir. Ama bunda da çekinceli olmak, daha iyisi, tek bir Yahudi ırkından değil, Yahudi ırklarından söz açmaktadır. Bilindiği üzere, bütün Semitler Yahudi değildir. Böyle oluşu sorunu büsbütün karıştırıyor. Öyle sarışın Rus Yahudileri var ki, kıvırcık saçlı bir Cezayirli Yahudi'den daha çok Doğu Prusyalı bir "Arya"ya benzer. Gerçekte her ülkenin Yahudisi ayrıdır. Biz Fransızların İsrailoğlu üstüne kafamıza yerleştirdiğimiz tasarım (hayal) komşularımızınkine hiç uymaz.

Nazi rejiminin ilk zamanlarında Berlin'de bulunduğum sıralarda yanımda iki Fransız dostum vardı: Bunlardan biri Yahudi idi ve tam Yahudi tipinde bir görünüşü vardı: Eğri burun, yaprak kulaklar, kalın dudaklar... Bir Fransız onu ilk bakışta Yahudi olarak tanırdı. Ama o hem sarışın ve ince uzun boylu, hem de telaşsız tavırlı olduğundan, Almanlar, Yahudiliğini sezemiyorlardı. O da ara sıra SS'lerle dolaşmak ve birlikte kır gezintisi yapmakla eğleniyordu. Bir gün SS'lerden biri ona, Yahudi'yi yüz metre uzaktan görse hemen tanıyacağını söyleyerek, onu bıyık altından güldürmüştü. Öteki dostum ise Korsikalı eski bir Katolik ailedendi. Kara ve hafif kıvırcık saçları vardı, kısa boylu ve şişmandı. Sokak çocukları onu gördükçe: "Jud, Jud!" diye bağırırlar ve arkasından taş atarlardı, çünkü belli bir doğulu Yahudi tipini andırıyordu ve Almanların Yahudi tasarımlarına uyuyordu.

Üstelik diyelim ki bütün Yahudilerde belirli ortak beden çizgileri vardır. Bu, birkaç temelsiz karşılaştırma bir yana bırakılırsa, onların aynı karakter çizgilerine sahip ol-

duklarını tanıtlamaya yeter mi? Kaldı ki saptanabilir semitik tip özellikleri birbirine bağlı da değildir. Bu fizik beden ayırmaçlarını ayrı ayrı bir "Arya"da da bulmak kaabildir. Böyledir diye o aryanın, aynı bedensel özelliğe uyan, Yahudiliğe özgü, ruh niteliğine sahip olması gerekir mi? Elbet hayır, değil mi? Öyleyse ırk temeline dayanmak isteyen bütün teoriler boştur. İlk teorisi Yahudi'nin bölünmez bir bütün olduğu varsayımından kalktığı halde, ondan her parçası kendi yerinden kaldırılıp bir başka yere konabilen, bir mozaik meydana getirmektedir. Oysa ne fizikten psişiğe sonuçlama olabilir, ne de psiko-fizyolojik koşutluk vardır. Somatik (tensel) yapı çizgilerini "toptan" almak gerektiğini söyleyeceklere cevabım şudur: Bu "toptanlık" ya etnolojik çizgilerin bir toplamıdır, ki asla tam bir psişik senteze eşdeğer olamaz, bir küme beyin hücresinin bir düşünceye uyduğunu söylemekten daha çok değer taşımaz, ya da Yahudilerin fizik görünüşlerinden söz ederken beden ve ruh özelliklerini ancak sezgi yoluyla kavranabilen bir bütün halinde kaynaştırmak murat ediliyor demektir. O zaman ortaya Kohler anlayışında bir "Geştalt" çıkar. Antisemitler bir Yahudi'yi "korkusundan" bildiklerini söylerken ya da Yahudiler için özel bir "korkma yetisi" taşıdıklarını iddia ederken bunu kastediyor olmalılar... Ne var ki bedensel elemanları ilgili ruhsal elemanlardan ayrıca gözlemleyip incelemek mümkün değildir.

İşte orada, Rue des Rosier'de evinin eşiğine oturmuş bir Yahudi görüyorsunuz. İlk bakışta, ben onun Yahudiliğini okuyorum: Kara kıvırcık sakalı, eğrice burnu, yaprak kulakları, demir çerçeveli gözlüğü, gözlerine inen kalıplı şapkası, sinirli ve telaşlı jestleri tuhaf bir şekilde acı ve iyi-

cil bir gülümseyişi var. Belli ki adamda bedensel ve ruhsal elemanlar kopmaz şekilde birleşmiştir. Sakalı kara ve kıvırcıktır, dedik, doğru, bu bir bedensel ayırmaçtır; ama beni asıl şaşırtan, adamın bu sakalı isteyerek bırakmasıdır. Bununla açıkça demek istiyor ki; o Polonya'dan gelen ilk göçmen kuşağındandır ve Yahudi topluluğunun geleneklerine bağlı kalmak niyetindedir. Sakalını tıraş eden oğlu sanki ondan daha mı az Yahudi? Öteki beden çizgileri, burun biçimi, yaprak kulakları., v.s. salt anatomik özelliklerdir. Ama kılık ve gözlük, yüz mimikleri, jestler gibi zihinsel ve toplumsal olanlar da vardır. Yahudi'yi ayırmaçlayan (farklı kılan) bütün o bedensel, zihinsel, dinsel, toplumsal ve kişisel özelliklerin bölünmez tümü değilse; evet, elbet kalıtsal olmayan ve aslında yalnız tek bir kişi ile tüm özdeş bulunan bu canlı sentez değilse, başka ne olabilir? Biz Yahudi'nin bedensel ve kalıtsal ayırmaçlarını onun durumunun etmenlerinden ancak biri olarak görüyoruz, ama doğasının bir temel koşulu olarak değil! Yahudi'yi ırkıyla belirlemek olamayınca, şu halde onu dini inancı ile ya da salt Yahudi-ulusal topluluğuna bağlı oluşuyla belirlemekten başka çaremiz yoktur. İşte burada iş daha çok çatallaşıp karmaşık hale geliyor.

Çok eski bir çağda şüphesiz İsrail denilen bir dinsel ve budunsal topluluk vardı. Ama bu topluluğun tarihi iki bin beş yüz yıldan beri süregelen bir çözülme ve dağılma tarihi olmuştur. O ilkin egemenliğini yitirdi, sonra başına Babil tutsaklığı geldi, arkasından Fars boyunduruğu, en sonunda da Roma salgını çattı. Bu serüvende bir "kargınmışlık" (lanetlenmişlik) görmek coğrafi kargınmışlıklar olabileceğini kabul etmekten farklı değildir. Oysa, Filis-

tin'in durumu, antik ticaret yollarının kesiştiği yerde, iki güçlü Cihan Devleti'nin arasında sıkışmış bulunması o sürekli kamulaştırma olayını yetesiye açıklar. Dağılan Yahudilerle anayurtta kalanlar arasındaki dinsel bağ, biricik olanaklı bağ olarak gittikçe kuvvetlendi ve başka yerlerdeki ulusal bağların yerini tuttu. Ama bu "aktarım" ortak bağların bir tinselleşip zihinleşmesi, dolayısıyla soyutlaşması demekti. Nitekim çok geçmeden Hıristiyanlık gelip Yahudiler arası ayrılığı, bölünmüşlüğü tamamladı. Yeni dinin ortaya çıkması Yahudi dünyasının en ağır bunalımını doğurdu, yerli Yahudilerle dağılmış olanlar arasında keskin bir çatışma yarattı. İlk çıkışından beri Hıristiyanlığın gösterdiği dev gücü karşısında Musa peygamberin dini zayıf düşüyor, çözülüp dağılmaya mahkum görünüyordu. O yalnız karmaşık bir hoşgörü politikasıyla ve inatla tutunabilmekte idi. Ortaçağın bütün Yahudi kovuşturmalarına ve tedirginliklerine dayandı, ama Aydınlanma çağının ve eleştiri ruhunun baskısına pek dayanamadı. Bizim çevremizin Yahudileri, dinlerine, artık yalnız töre saygısıyla ya da topluluğun hatırı için riayet ediyorlar. Dostlarımdan birine oğlunu niçin sünnet ettirdiğini sorduğumda, "annemin hatırı için bir, bir de temizlik olsun diye" şeklinde cevap verdi. "Peki anneniz bu işe neden önem veriyor?" diye sordum. "Dostları ile komşularından çekindiğinden dolayı" dedi.

Bana öyle geliyor ki, bu pek ayık ve soğuk açıklamalar geleneklere sarılmak, ulusal bir geçmişin yokluğu dolayısıyla törelerle göreneklerin geçmişinde kök salmak yolunda duyulan bulanık ve derin ihtiyacı örtmek için yapılmaktadır. Bu bakımdan din en elverişli imgesel araç olsa

gerektir. Musevilik, hiç değilse Avrupa'da, rasyonalizm ile Hıristiyanlık ruhunun ortaklaşa saldırısına dayanamamıştır. Düşüncelerini sorduğum ateist Yahudiler, Tanrı konusu üstüne tartışmalara daha çok Hıristiyanlığı göz önünde tutarak katıldıklarını söylediler. Saldırdıkları, kendilerini baskısından kurtarmak istedikleri, Hıristiyanlıktır. Onların Tanrıtanımazlığı ile, Katoliklikten "kopmak" istediğini söyleyen Martin du Gard'ınki arasında fark yoktur. Yahudi aydınları asla "Tevrat'a karşı" ateist değildirler, kötüleyip horladıkları din adamı da haham değil rahiptir. Buna göre, sorunun verileri şöyle özetlenebilir: Tarihsel bir topluluk ilkin ulusal ve dinseldir, ama ilkin hem öyle hem böyle olan Yahudi topluluğu giderek somut özelliklerini yitirmiştir. Dağılmaları ortaklaşa geleneklerin çözülmesini doğurduğu gibi, iki bin yıllık göçebelik ve güçsüzlük onları bir tarih geçmişinden de yoksun kılmıştır. Hegel'in dediği gibi, eğer bir topluluk tarihini hatırladığı ölçüde tarihsel ise denilebilir ki, Yahudi topluluğu en az tarihsel topluluktur. Çünkü, o ardında yalnız sürekli bir ezgi, uzun bir eylemsizlik çağı bırakmıştır. O halde, Yahudi topluluğuna bir birlik görünüşü kazandıran nedir? Bu soruyu yanıtlamak için yine durum kavramına el atmak zorundayız. İsrailoğullarını birleştiren, aynı özellikte bir "Yahudilik durumunda" yaşamaları, yani kendilerini Yahudiliğe mıhlayıp damgalayan bir ortamda yaşamak zorunda bulunmalarıdır. Yahudiler bütün çağdaş uluslarca özümlenmeye hazır ve elverişli iken salt istenmemeleri yüzünden Yahudi kalmış bir halk olarak tanımlanabilir. İsa Peygamberin öldürülmüş olmasının günahı ta baştan beri Yahudi'nin omzuna yüklenmiş ağır bir yük-

tür.[7] Sorun duygusu mantık öncesi çağlardan kalmış bir toplumun anlayışına göre öldürenle öldürülenin soyundan olmak arasında ayrım yoktur, yani ikisi de kargınmış (lanetlenmiş) sayılır. Ne de olsa bu, günümüzün antisemitizmini açıklamaya yetmez, bugün antisemit Yahudi'yi, dinsel buğuzun (nefretin) desteklediği, bir kin konusu olarak seçmiştir. Bu buğuz ve tiksinti ilgi çekici bir ekonomik olguya kaynaklık etmiştir: Kilise Ortaçağda Yahudileri zorla özümlemeye çalışacak, ya da yok edecek yerde onlara göz yummuş ise bunun da nedeni onların çok önemli bir ekonomik görev yüklenmiş olmalarıdır. Ortada yine ancak kargmmışlarca yapılması gereken kargınmış bir uğraş vardı: Para alışverişleri. Bir Hıristiyan, kendini lekelemeden bu işle uğraşamayacağından, toprağı olmayan, askerlik hizmetinden uzak tutulan Yahudi için para ticareti biçilmiş kaftandı. Böylece eski dinsel kargışa (lanete), yeni bir ekonomik kargış katılmış, günümüze dek gelen bir çifte lanet halkası olarak Yahudi'nin omzunda asılı kalmıştı. Üretimsel olmayan bir işle uğraşmayı Yahudi'nin başına kakınç edenler unutuyorlar ki, kendisine toplum içinde sözde bağımsızlık sağlayan bu işe onu zorla sokanlar kendi öz atalarıdır. Bütün kapıları Yahudi'nin yüzüne kapatarak! Hıristiyanlar, Yahudi'yi kendileri yaratmıştır, demekte hiç abartma yoktur, çünkü onu, özümlemekten ansızın vazgeçip, giderek büyük ustalık kazanmaları pek doğal olan bir göreve iradesi dışında onlar yöneltmişler-

[7] Oysa, dağılış zamanlarında Hıristiyanlarca uydurulmuş ve giderek inanılmış masallardan başka bir şey yoktur. Bilindiği gibi çarmıha germe Romalıların idam usullerinden biriydi ve İsa bir siyasal asi olarak öldürülmüştü.

dir. Kaldı ki, bugün bu gerçekten ortada kalan bir anıdan başka bir şey değildir, ekonomik görevlerde ayrımlaşma artık öylesine ilerlemiştir ki Yahudilere herhangi özel bir uğraşı alanı kalmamıştır. Artık olsa olsa şöyle denebilir: Belirli alanlarda uzun süre alışıklık ve uzmanlık kazanan Yahudiler, sonra kendilerine de açılan bazı iş kollarına heves etmemişlerdir. Ne de olsa çağdaş toplumlar, eski anıları unutmuyor, onları bugünkü antisemitizmleri için kullanıp değerlendiriyorlar.

Bugünkü Yahudi'nin ne olduğunu anlamak için asıl Hıristiyan vicdanı sorguya çekilmelidir. Ama soru "Yahudi nedir" şeklinde değil de "Yahudi'den sen ne yaptın" şeklinde olmalıdır. Gerçek odur ki, Yahudi onu Yahudi sayan insanların bir yaratmasıdır. Çıkış yapılması gereken yalın gerçek işte budur. Antisemite demokratın dediği bu anlamda çok doğrudur: Yahudi'yi yapan yalnız antisemitizmdir! Ne de olsa Yahudi'ye karşı beslenen bu kuşkuyu, gözetleme merakını, o maskeli düşmanlığı tek tek bağnazların ara sıra yaptıkları taşkınlıklara vermek elbet doğru değildir. Antisemitizm buraya kadar açıkladığımız gibi her şeyden önce, hukuk devletinin bağrında gizlice yaşayan ilkel, kör ve karanlık bir topluluğun bir tepkisi, bir belirtisidir. Böyle olduğundan dolayı da onu büyük sözler ve jestlerle, öğütler ve uyarmalarla yenmek, yok etmek oluşlu değildir. Bu, neye benzer bilir misiniz? Korkunç sonuçlarını bir kitapta toplayıp insanlara okutunca savaşın ortadan kalkacağını sanmaya.

Yahudi, kendisine gösterilen yakınlığın, duygudaşlığın değerini bilir. Bilir ya, yine de antisemitizmin, içinde yaşa-

dığı ülkenin tamamlayıcı bir parçası olduğunu hiç unutmaz. Pek iyi bilir ki demokratlar ve bütün öteki savunucuları gerçekte antisemitizmi yok etmek niyetinde değildirler, ilkin, düşünce özgürlüğüne saygı besleyen bir toplumda bir cumhuriyette yaşıyoruz; sonra kutsal birlik (Union Sacree) miti Fransızları hâlâ öyle etkiliyor ki (hele uluslararası bunalımlar sırasında) azgınlığı artan antisemitizme alabildiğine ödün vermekten geri durmuyor. Böyle ödün vermek yatkınlığı gösterenler elbet yalnız iyi niyetli ve iyi yürekli demokratlardır, yoksa antisemit daima durduğu noktadan ayak bile sekilmez. O bir bağnazın bütün avantalarından yararlanır. "Onu kızdırmayalım, kışkırtmayalım" derler, yanında yüksek sesle konuşmaktan sakınırlar.

1940'ta birçok Fransızlar, belli art düşüncelerle, Birlik (Union) öğüdü veren Petain'in hükümeti başına toplanmışlardı. Sonra bu hükümet, antisemitik tedbirler almaya başlayınca iyi niyetli "Petainist"ler ses çıkarmadılar. İçlerinden biraz tedirgin olsalar bile, ne yapabilirlerdi? Eğer Fransa birkaç Yahudi kurban ederek kurtulacaksa, buna göz yummak daha iyi değil miydi? Onlar antisemit değillerdi, -hayır, haşa!...- rastladıklarında Yahudilere selam verip konuşuyorlardı bile! Acılarını ve üzüntülerini paylaşıyorlardı bile! Ama bu Yahudilerden birleşik ve ataerkil (patriarkal) bir Fransa düzenleme hayali uğruna kendi hayat ve kederlerinin feda edildiğini anlamamaları beklenir miydi? Almanların yırtıcı pençelerinden ya da ölüm kamplarından nasılsa kurtulanlar şimdi Fransa'ya dönüyorlar.[8] Çokları ta baştan beri direnişçi (resistantes) idiler,

[8] Metin 1944'te kaleme alınmıştır.

birçoklarının Leclerc ordusunda oğulları, kuzenleri vardı. Şu anda Fransa coşkunluk içinde, sokaklarda kucaklaşıyor, kardeşlik antları içiliyor. Sınır kavgası bile şu anda unutulmuştur. Gazeteler harp tutsakları ile sürgünler üstüne sütunlar dolduruyorlar. Peki, niçin hiç Yahudilerden söz eden yok? Kurtulup yurda dönen Yahudiler, kutlanacak mı? Lublin gaz odalarında can verenler anılacak mı? Günlük gazetelerimizde bu konu ile ilgili bir satır bile görülmüyor! Sebebini sorsanız, antisemitleri kızdırmamak için, derler; oysa Fransa'nın şimdi her zamandan çok birliğe ihtiyacı var, derler. "Şimdi kendilerinden söz edilmemesi Yahudilerin de hayrına olur. Fransız toplumu dört yıl onlarsız yaşadı, onların yine içimize dönüşünü göze çarpacak biçimde belirtmek doğru olmaz!" İyi niyetli gazetecilerimiz işte böyle düşünür.

Sanır mısınız ki, gerçek durum üstüne Yahudiler düşünüp taşınmaz? Sanır mısınız ki, bu susuşun sebebini onlar anlamaz? Bu tutumu beğenerek "bizden ne kerte az konuşulursa o kerte iyi olur" diye düşünenler yok değildir. Ama bu sözdeki burukluğu, acılığı, kendini bilen, ırkına ve inancına güvenen bir Fransız sezebilir mi? İnsanın böyle bir feragat felsefesine, bir saklambaç politikasına varması için anayurdunda yıllar yılı düşmanlık sezmesi, her an uyanık kötü niyetin delillerini görmesi, daima sataşıp saldırmaya hazır bir sözde kayıtsızlık ile karşılaşması gerekir. Yahudiler yurda gizlice dönüyor, ulusal kurtuluşun sevincini herkesle birlikte yaşayamıyorlar, ne acı! Ben "Letres Française"de şöyle, fazla bir şey düşünmeden, harp tutsaklarının, sürgünlerin, politik tutukluların ve Yahudilerin acıları üstüne birkaç satır yazdım diye bazı Yahudi-

lerden dokunaklı teşekkür sözleri duydum. Bir yazar yalnız Yahudi adını andı diye ona böylesine sıcak minnet duymaları için ne yaman bir yalnızlık, bir kimsesizlik duygusu içinde yaşamalı bu adamlar? Besbelli ki, Yahudi onu ille de Yahudi sayan bir toplumda belirlenmiş (koşullanmış) bir "Yahudi durumunda" bulunmaktadır.

Yahudi'nin bağnaz düşmanları, ılıman savunucuları vardır. Demokrat ılımanlığı kendine bir meslek yapmıştır, uyarır, çıkışır, ama havra yakanlara hiç dokunmaz. Hoşgörülülüğü snopluk derecesindedir, demokrasi düşmanlarını bile içine alacak kadar geniştir. Mauras'nın neredeyse bir deha sayılması bu bakımdan ilgi çekicidir. Demokrat antisemite karşı hoşgörüden ayrılmaz, çünkü kendi kuyusunu kazanlara bir çeşit hayranlık duyar. Belki kendi elinden gelmeyen zorbalığa, güç gösterisine karşı bir zaafı, bir özlemi vardır.

Üstelik bu eşit olmayan güçlerin bir karşılanmasıdır. Demokratın Yahudi haklarını daha sıcakça savunması için, onun da maniheist olması ve Yahudi'yi iyilik ilkesi olarak kabul etmesi gerekirdi. Bu nasıl olabilirdi? Demokrat aklına kaçırmamıştı ya. O Yahudi'nin avukatlığını yapıyorsa, bunu onda insanlığın bir parçasını gördüğü için yapıyordu; ama insanlığın aynı şekilde savunulması gereken başka parçaları da vardı. O vakit buldukça Yahudi davasıyla uğraşırdı, oysa antisemit tek bir düşman tanıyordu, bütün gücünü onun üstünde toplayabildi. Onun üstünlüğünü sağlayan bu idi. Azgınca saldıran ve gevşekçe savunulan Yahudi, antisemitizmi her an canlandırıp ayaklandırması mümkün bir toplumda yaşamak zorundadır. Daha yakından yapacağımız gözlemlerde bu çıkış noktası-

nı hiç gözden ırak etmeyelim. Fransız Yahudilerinin çokluğu küçük, büyük burjuvalardan bileşiktir. Bunların işlerini, uğraşlarını ben "iyi ünlü" diye niteleyeceğim, çünkü başarı denilen şey, kişisel ustalık ve beceriklilikten daha çok kazanılan üne, başkasının o adamla ilgili düşüncelerine bağlıdır. Avukat, ya da hazır elbise tüccarı mısınız, müşteriniz ancak hoşa gittiğiniz, beğenildiğiniz oranda bol olur. Demek ki bu meslekler, yol, yordam bilmek ister. Kandırmak, yaltaklanmak, sempati ve güven kazanmayı gerektiriyor. Giyim kuşamda kusursuzluk, onurlu ve kibar görünüş, müşterileri çeken sayısız gösterişler ve oyunlar arasında bulunur. Hepsinin başında adı iyiye çıkmış olmak gelir. İyi ad da, ancak iyilik ederek kazanılır. Demek ki adı geçen işlerde başarının koşulu, insanlarla düşüp kalkmada başarı kazanmaktır. Yalnız toprağıyla uğraşan köylü ile yalnız elindeki madde ile uğraşan işçinin bu gibi hünerlere ihtiyacı yoktur.

Yahudi, böylece kendini çelişik bir duruma sokmaktadır: Herhangi başka bir ad yapıyor, ama bu iyi ad ya da ün, baştan beri taşıdığı ve ne yapsa silip atamayacağı kötü Yahudilik ünüyle çatışıyor. Maden ocağında, arabası üstünde, döküm evinde çalışan bir işçi Yahudiliğini kolayca unutabilir, ama bir Yahudi tüccar bunu dünyada unutamaz! O dürüstlüğün bin bir kanıtını verse, ağzıyla kuş tutsa, yine ancak ve yalnız "iyi bir Yahudi" ünü kazanabilir. O Yahudi'dir ve Yahudi kalacaktır. Yahudi, namuslu, namussuz diye anıldığını duyunca, bunun ne demeye geldiğini, övülme ya da yerilmeye hangi tutum ve davranışlara borçlu olduğunu çok iyi bilir ve hatırlar, ama ona sadece Yahudi dedikleri zaman bu belli bir durum değil, yaptığı

ve yapmadığı her şeye yapışık olan belirli bir tutumdur. Ona durmadan telkin edilmiştir ki, bir Yahudi daima Yahudice düşünür, uyur, yer içer. O dürüst ise Yahudice dürüst, dolandırıcı ise yine Yahudice dolandırıcıdır. Ne var ki Yahudi ne kadar arasa ve denese davranışlarında, dendiği gibi bir özellik bulamaz. Biz kendimiz yaşayışımızın biçimini bilir miyiz? Bilemeyiz, çünkü nesnel bir gözlem yapamayacak kadar kendi kendimizle karışmışızdır. Ama Yahudi için durum aynı değildir: Bir gün ansızın kafasına yerleşiveren "Yahudi" sözcüğü bir daha oradan çıkmaz.

Kimi çocuklar, ilkokul sıralarında kendilerini yumrukla bu damgadan korumaya çalışırlar, çünkü "Yahudi suratlı" sövgüsünü duyunca deliye dönerler. Ne fayda, ırklarını daha ne süre bilmezlikten gelebilirler? Tanıdığım ailelerden birinde bir kız çocuğu on beş yaşına dek Yahudi sözcüğünün anlamını öğrenmemişti: Fontenblö'lü bir hekim, düşman yaygını (işgali) sırasında torunlarını kökleri, asılları üstüne hiçbir şey öğretmeden büyütmeyi becermişti. Ama ne yazık ki, bir gün acı gerçeği onlar da öğreneceklerdi. Kimi zaman çevrelerinde gördükleri anlamlı bir gülümseme buna yeter, olmazsa bir tepeden bakış ya da bir dedikodu bütün kuşkuları dağıtırdı. Bu öğreniş ne denli geç olursa çok tabii o denli yeğin (şiddetli) olurdu! Ansızın anlarlardı ki onlar üstüne kendilerinin bilmediği bir şey bilinmektedir, evde duymadıkları bir sıfatla anılmaktadırlar. Birden bire kendilerini alargada bulur, çocuk toplumundan dışarı atıldıklarını hissederler. Oysa öteki çocuklar rahatça birbiriyle düşüp kalkmaya devam eder, özel adlarından başka ayrı bir lakap ya da sıfat kullanmazlar. Kafaları allak bullak olan bu yavrular evlerine dönün-

ce babalarının yüzüne dikkatle bakar ve düşünürler: "Demek bu da bir Yahudi!" ve bütün baba saygıları uçar gider. Bu çocuklar, ömürleri boyuca o ilk bilinç şokunun etkisini duyar, silinmez bir şekilde damgalandıklarını düşünürlerse buna şaşılır mı? Ana-babasının cinsel ilişkisini ansızın öğrenen çocuğun tepki ve sapkıları üstüne çok şey söylenmiş ve sayısız örnekler gösterilmiştir. Ana-babasını dikkatle süzüp ilk defa, "Aa! Bunlar Yahudi imiş!" diyen mini-mini bir yavruda benzer tepki ve sapkılar olmaz mı? Ona Yahudi olmanın ayıp olmadığını, o sıfatla övünmesi gerektiği söylenir şüphesiz, ama çocuk artık neye inanacağını şaşırmıştır, küçümsenip horlanma korkusuyla, övünüp gönenme isteği arasında bocalamaya başlar. Sapada kaldığını görür, nedenine aklı ermez; çalışıp çabalar, ama ne yapsa başkasının gözünde Yahudilik barajını aşmadığını, aşamayacağına inanmak zorunda kalır.

Alman hükümetinin; Yahudileri, "sarı yıldız" takmaya zorlaması halkta haklı bir öfke ve tiksinti yarattı. Bu tedbir, Yahudi denilen insanı hor bakışlara çıplakça sunmak, türlü anlamlara gelen bakışların kurşunlarıyla delik deşik ederek kanlarını içlerine akıtmak demekti. Fransız toplumunda bu öylesine bir tepki yarattı ki o zavallı damgalılara duygudaşlık gösterebilmek için elden gelen yapılıyordu. Ama iyi niyetli yurttaşlardan gördükleri aşırı iltifatlar, şapka çıkarmalar onu daha çok sıkıyor, ağlamaklı ediyordu. Hele yaşlı gözlerin patetik bakışları altında büsbütün eziliyor, kendilerini acınılası sakat yaratıklar gibi hissederek kahroluyorlardı. Acınma konusu olmak çoklarının sandığından daha yaralayıcıdır. Yahudilere düşen rol, bu erdemli liberal yurttaşlara bir şekilde kendilerini göster-

mek fırsatı vermekten ibaretti, yüce duyguların türlü jestler ve mimiklerle gösterilmesine vesile olmaktı. Liberaller ise hürdü, isterlerse Yahudi'nin elini sıkar, isterlerse suratına bir tükürük atabilirlerdi. Ahlaklarına, kendilerine seçtikleri yola göre bir karar verirlerdi. Ama Yahudi, Yahudi olup olmamakta serbest değildi. Güçlü karakter sahibi Yahudiler için kin ve tiksinme belirtileri görmek, iyilik ve acınma işleri görmekten yeğdi. Çünkü kin, çoğun bilinçsiz bir tutku olduğu halde iyilik ve acınma bilerek ve "lütfen" yapılan bir gösteridir. Biz, bu psikolojik halleri öyle iyi biliyorduk ki, yıldızlı Yahudilere rastladıkça başımızı çevirmeyi yeğ bulurduk. Onlara değen bakışlarımızdan utanıyorduk, çünkü biz istemesek de bu bakışlar onları yine de damgalamaktan geri kalmıyordu. Yapılacak en dostça hareket hiçbir şey görmüyormuş gibi davranmaktı. Yalnız insana yaklaşmak için ne yapsak yine Yahudi ile karşılaşıyorduk.

Nazi buyruklarının, aslında önceden var olan bir durumu daha çok belirtmekten, gerçekte kendimize tamamıyla uyan bir davranışı resmileştirmekten başka bir şey yapmadığını bilmiyor muyduk sanki? 1940 Yahudisi gerçek yıldızlı değildi. Ama adıyla, yüzü ve jestleriyle, daha bilmem kaç çeşit özellikleriyle kendini Yahudi olarak tanıtıyordu, sokakta dolaşır bir kahve, salon ya da tecimevine (dükkana) girerken Yahudi olarak tanınıp damgalandığını hemen hissetmiyor muydu? İçten ve sevimli jestlerle karşılansalar bile, yine bir hoşgörü gösterisine vesile yapıldığını biliyor, tanıdığının bu vesile ile çevresindekilere şöyle demek istediğini seziyordu: Ben öyle küçümen, dar kafalı adam değilim, geniş bir görüş ufkum var, antisemit değil-

lim, ben insanlarda yalnız insanı görürüm, ırklarına bakmam.

Yahudi'nin kendine gelince, o her şeye karşın kendini bütün öteki insanlardan aşağı görmez. Düşünür ki, o da aynı dili konuşmakta, aynı ulusal emelleri besleyip aynı sınıf çıkarlarına hizmet etmekte, herkesle birlikte seçimlere katılıp aynı gazeteleri okumakta, aynı görüş ve düşünceleri anlamakta ve paylaşmaktadır. Ama ona, iş aslında hiç de öyle değildir, sen de okur konuşur, geçersin lakin bütün bunları hep "Yahudice" yaparsın diyorlar. Ne demek Yahudice yapmak diye soracak olsa alacağı cevap: "Hele dön de bir aynaya bak" olacaktır. O da gerçekten dönüp aynaya bakar ve kendi hayalini tanır; tanır ya herkesin onda varsaydığı "Yahudi niteliği"ni bir türlü göremez. Ne yapmalı öyleyse? Daha sonra göreceğiz ki Yahudi tedirginliğinin kökü bir yanıtsız soruyu durmadan tekrarlamasında, o belirsiz ama bildik, ama ele gelmez ama çok yakındaki görüntü (fantom) ile hesaplaşıp, cenkleşip durmasındadır. Onu bir musallat düş gibi habire kovalayan bu görüntü başkalarının önünde sezdiği kendi hayalidir. Denecek ki bu hemen hepimiz için doğrudur, hepimizin kendi gözümüzden kaçan, ama çevremizde yerleşmiş bir karakteri, bir tipi vardır. Evet öyledir, o da yakın çevremizle ilişkilerimizin doğurduğu bir tasarımdan başka bir şey değildir. İçinde yaşadığı toplumda, hiç değilse normal zamanlarda, yurttaşlık haklarını serbestçe kullanabilmesi Yahudi için durumu daha da şaşırtıcı bir hale koyar. Acısı kat kat artsa da bunalım zamanlarında kendini hiç değilse elde silah savunabilir, "Efendi ile Köle"de Hegel'in anlattığı gibi diyalektik bir tutumla baskıya karşı ayaklanarak özgürlüğü-

nü yeniden kazanabilir, kargınmış Yahudi dogmasını, onu omzuna yükleyenlere karşı silah gücüyle yok sayabilir. Ama her şeyin suskun ve normal olduğu dönemlerde ne yapsın, kime karşı ayaklansın? O zaman kendini çevreleyen toplumla uzaklaşmaktan, törelerine uyup, partilerine karışmaktan başka çıkar yolu yoktur. Artık o da herkesle aynı namus ve şeref hakkına sahip olarak karışmasını sağlayan bir devletin hür vatandaşıdır. Bundan dolayı da her türlü toplum rütbeleri ve devlet kapıları ona da açıktır. Onur nişanları alabileceği gibi büyük avukat ve bakan da olabilir. Ama legal haklarının doruğuna çıktığı anda karşısına ansızın şekilsiz ve karışık, bambaşka bir toplum çıkarak onu öfke ile aşağı iter. O zaman adam acı ile anlar ki, gördüğü bütün saygılar dışındadır, bütün mutluluk görünüşleri boştur. En büyük başarılar bile onu şu "gerçek" denilen topluma mal edemeyecektir. Bakan da olsa yine Yahudi bakan sayılacak, bir yandan ekselans, bir yandan da parya muamelesi görecekti. Gerçi açık ve özel bir direnme ile karşılaşmaz, ama yine de her şey ondan çekinir gibidir; çevresinde bir boşluk, bir oyuk meydana gelir, elini neye sürse, sanki kimyasal bir etkiye tutulmuşçasına, değişir ve bozulur.

Burjuva toplumunda değerler, insanların durmadan birbirine karışması, yığınsal akımlar, töreler ve modalarla yaratılır. Şiirlerin, möblelerin, evlerin, toprakların değerleri daha çok, hafif bir çiğ gibi nesnelerin üstüne çöken o kendiliğinden yoğunlaşma ile meydana gelir. Değerler tamamıyla ulusal nitelikte olup, geleneksel ve tarihsel bir toplumun, normal işleyişinden doğar. Fransız olmak yalnız Fransa'da doğmuş olmak seçimlere katılıp vergi öde-

mek demek değildir: o daha çok, Fransa'nın değerlerini kavrayıp, kullanmayı bilmek demektir. Hele onların yaratılmasında payın varsa bu benlik bilincini yükseltir, bütünle bir olma duygusunu derinleştirerek var oluşa anlam ve hürriyet kazandırır. Bir XVI. Lui möblesini, bir Chamfort özdeyişini, bir Ile-de- France toprağını, bir Claude Lorrain tablosunu beğenip değerlendirmek demek kendini Fransız toplumundan hissetmek ve ona bağlılığı sessiz bir toplum antlaşması ile yenileyip pekiştirmek demektir. Bulanık ve rastlantısal varlığımız birden bire tüzel bir varoluş değeri kazanır. Bir Villon'u okuyarak ya da Versay sarayını gözden geçirerek içten sarsılan her Fransız devletin bir parçası ve değişmez hakların bir öznesi olur. Ama Yahudiysen bu değerlere yaklaşmak yasaktır. Bu gerçi işçi için de böyledir, ama ne de olsa, onun durumu yine başkadır. İşçi burjuva kültürünü hor görürken, yerine kültür değerleri koymayı tasarlar. Yahudi ise gerçekte kendini yadsıyan adamların sınıfındandır, onların beğenisini, yaşayışını paylaşmakta, elini onların değerlerine doğru uzatmaktadır; ama bu el nedense onlara ulaşmaz, bu göz onları göremez, bu insan onları gerçekten edinmez ve benimseyemez.

Gerçek elbet böyle değildir. Kim inanır ki Bloch, Cremieux veya Suares Fransız yapıtlarını bir Hıristiyan bakkaldan ya da polisten daha az anlar? Kim inanır ki Max Jacob bizim dilimizi "Arya" olan bu belediye yazıcısından daha az biliyordu? Yarım Yahudi Proust, Racine'i bundan dolayı yarım mı anlıyordu? Stendhal'i kim daha iyi anlıyordu: Ünlü bir yazar bozuntusu olan "Arya" Chuquet mi yoksa Léon Blume mu? Bütün bu doğrular ne yazık ki pek

yaygın olan yanlıştan hiçbir şey değiştirmez. Bunun yanlış ya da doğru olduğuna Yahudi kendisi karar vermek, hatta kanıtını bulup göstermek zorundadır. Bu kanıt, bulunsa da onu reddetmek yine karşı tarafın elindedir. O bir yapıtın, bir törenin, bir çağın, bir stilin anlayışında kendinden pek ileri de olsa, nesnelerin gerçek değerini, yalnız gerçek Fransa'nın Fransızlarma nasip olanı, bayağı sözlerle dile getirilmesi mümkün olmayanı kavrayamaz, bu onun bütün "yeteneklerini aşar". O okumuşluğunu, yaptıklarını boşuna ortaya serer, çünkü asıl bu okumuşluk ve yapıtlardır ki, Yahudi'nin gerçek değerleri kavramaktan ne kerte uzak olduğunu belli eder!

Yahudi inanmalıdır ki, nesnelerin içerik anlamları ona daima kapalı kalacaktır, çünkü kendinin olmayan gerçek Fransa, gerçek değerleri, gerçek ahlakı ile onu bir duman gibi sarmıştır. O, dünyanın malını ele geçirmiş, isterse saraylar ve geniş topraklar edinmiş olsun: Tapu senetlerini cebine indirir indirmez, sanki büyülenmiş gibi mülkler bambaşka bir anlam kazanır. Gerçek mal sahipliği ancak bir Fransız'a, bir Fransız oğluna, köylü çocuklarına yaraşır. Bir köyde sefil bir barınağı ak akçe ile ödemiş olmak bile gerçekten ona sahip olmaya yetmez. Bütün komşuları, ana-babalarını ve atalarını, yöredeki tarlaları kayın ve meşelikleri tanımak; ekip biçmiş, avlanmış ve balık tutmuş olmak; ağaç kabuklarına çentilmiş adları sonra irileşmiş harflerle yeniden bulmuş olmak gerekir. Yahudi'nin bu koşulları yerine getirmediğine ise ant içilse baş ağrımaz. Belki Fransız da bu koşulları yerine getirmemiştir, ama o başka, kural dışına çıkmak bir Fransız'a hoş görülebilir! Arpa ile yulafı birbirine karıştıran, bir Yahudi olabileceği

gibi bir Fransız da olabilir, ama Fransız başka türlü karıştırır, Yahudi başka türlü! Böylece Yahudi toplum içinde sapsivri bir yabancı, bir dağdan bağa inmiş, bir dıştan giden olarak kalır. Elde edemeyeceği şey yoktur, ama hiçbir şeye gerçekten sahip olması mümkün değildir. Şimdi gerçek mülk parayla satın alınamaz. Yahudi'nin dokunduğu, satın aldığı her mülk eli altında değerden düşer. İçinde yaşadığı, ama manen dışında bulunduğu, toplumun geleceğine o da herkes kadar pay kattığını bilir, hatta Fransız da bilir; bilir ama Yahudi'ye geleceği bağışlasa bile geçmişi esirger. Öyle ya, ne Fransız kralları, ne onların danışman ve komutanları, ne kodaman derebeyleri, ne bilim ve sanat adamları Yahudi değildi. Büyük Devrimi de Yahudiler yapmadı. Bunu Yahudi de çok iyi bilir ve hiçbir diyeceği yoktur. Nasıl olsun ki, 19. yüzyıla değin onlar da tıpkı kadınlar gibi vasilik altında yaşıyorlardı; sosyal ve siyasal hakları da bu bakımdan yine kadınlarınki gibi yenidir.

Einstein, Charlie Chaplin, Bergson, Chagall, Kafka... gibi birkaç ad sıralamak bile, eğer daha erken azat edilmiş olsalar Yahudilerin dünyaya neler verebilecek olduklarını göstermeye yeter. Yığınsal bellekleri korkunç pogromlar, Getto'lar, sürgünler, ardı arkası gelmeyen baskı ve işkencelerle doludur. Ellerindeki gibi sürekli bir gelişme ve yükselme yerine iki bin yıllık bir yerinde sayma ya da tekrarlamaktan başka bir şey olmayan tarihleri üstüne donuk, bulanık anılar saklamışlardır. Yahudiler belki en eski budun oldukları halde hâlâ tarihsel değildirler. Bir yandan sonsuz derecede kocamış, bir yandan da dünkü çocuk görünmelerinin nedeni budur. Yahudilerin bilgeliği vardır ama tarihleri; hayır! Varsın öyle olsun, bu hal onların bi-

zim içimize karışıp gitmelerini belki daha da kolaylaştırır, onları koşulsuz koşuntusuz içimize kabul edersek bizim tarih aynı zamanda onların, hiç değilse çocuklarının olur, diye düşünülecek; iyi ama onlardan asıl esirgenen de işte budur. Yahudi yalnız bu yüzden yalpalanıp gezmektedir. O yeniden İsrail'e dönüp Fransa'da kendinden esirgenen geçmişi orada yeniden bulmayı aklından geçirmemelidir. Bugünkü Fransa'da olsun, ne ulusallığa, ne toprağa, ne dine, ne ekonomik çıkar ayrılığına dayanmayan, yalnız eşit-ortak durumdan doğan bir Yahudi topluluğu pekala bir sevgi bağı, bir kültür ve dayanışma bağı olabilirdi. Ne çare ki İsrailoğullarının düşmanları hiç böyle düşünmüyor, sayılan ulusal bağların asla Yahudileri kapsayamayacağını söylüyorlar. O zaman Yahudi de belki doğru bir terim bulamadığından dolayı, ırk kelimesini kullanmayı yeğliyor, bununla da antisemite hak vermiş oluyor: "Baksanıza, kendileri de bir Yahudi ırkı bulunduğunu kabul ediyorlar, her yerde de soydaşlarıyla buluşup kafa kafaya veriyorlar." Yahudiler bu topluluktan haklı bir övünme payı çıkarmak isterlerse, yine ırk ayırmasına sarılmak zorundadırlar, çünkü bunu ne özel bir Yahudi yapıtları bütününden, ne Yahudilere özgü bir uygarlıktan ne de genel bir mitten çıkarabilirler. Antisemit böylece her cephede üstünlük sağlamış olur. Fransız toplumuna dışarıdan sokulan Yahudi orada yalıtılmış kalmalıdır. Buna razı olmazsa hakarete uğrar, baş eğerse yine makbul olmaz ve özümlenmez; olsa olsa yalnız katlanılır ve her yerde karşılaştığı "güvensizlik sınavını" sabırla geçiştirmesi istenir.

Harp ve ayaklanma dönemlerinde gerçek Fransız'ın hiç sınanmaya ihtiyacı yoktur, o askeri ve sivil ödevlerini ye-

rine getirir, işte o kadar! Ama Yahudi için öyle değil. O bilir ki ordudaki Yahudi sayısı bir bir hesaplanacaktır. Dindaşlarıyla birleşmesin, dayanışmasın da ne yapsın Yahudi?

Yüküm çağını aşmış olsa bile Yahudi yine kışlalara başvurmak zorundadır, çünkü Yahudilerin kaytardıkları iddiasından çekinir. Kaytardıkları sanki yanlış mı diye soranlar bulunabilirse karşılığı şudur: Evet, temelinden yanlıştır! Steckel'in, daha sonra üstünde durmak istediğim, ırk kompleksi üstüne bir analizde bir Yahudi kadının ağzından şu tümceyi okudum: "Hıristiyanlar Yahudilerin imkan buldukça kaytardığını ileri sürüyorlar. Kocam onun için orduya gönüllü olarak katıldı." Burada 1914 Dünya Savaşı söz konusudur. Yani Avusturya 1866'dan beri savaş görmemiş, o savaşı da bir meslek ordusuyla yapmıştı. Demek bu çağrı hem Avusturya'da hem de Fransa'da Yahudilere güvenilmediğinin peşin bir ifadesi idi. 1938 bunalımında ise, ki sonra Münih'te çözülecekti, Fransız hükümeti yedeklerin daha yalnız birkaç sınıfını silah altına almış bulunuyordu. Öyle iken Belleville'de tanıdığım bir Yahudi tüccarın vitrinini taşlamışlardı: Sözde kaytarmacı diye! Onun için Yahudi elden (başkalarından) önce silah altına koşmak zorunda bulunuyordu. Kıtlık olursa herkesten çok Yahudi açlık çekmeliydi, bir afet olursa yine o daha çok zarar görmüş olmalıydı... Fransız olduğunu durmadan tanıtlamak zorunda kalması Yahudi'de ister istemez bir suç kompleksi doğurmaktadır. Kendini her fırsatta ortaya atmayan her yerde herkesten çok koşup yardım etmeyen Yahudi suçlu sayılmayı, pis Yahudi diye sövülmeyi göze almalıdır. Beaumrchais'nin bir cümlesine öykünerek

şöyle denilebilirdi: Gerçek Fransız sayılmak için bir Yahudi'den istenen erdemlere bakılınca, insanın, acaba kaç Fransız kendi öz yurdunda Yahudi olmaya layıktır, diye soracağı geliyor. Yahudi uğraşlarında, haklarında, yaşayışında hep başkalarının görüşüne bağlı olduğundan durumu pek oynaktır, gerçek denilen toplumun keyfine kalmıştır. Bundan ötürü Yahudi'nin sevgisi antisemitizm dalgalarına, bunalımlara, yeraltı akımlarına karşı son derece duyarlı, algılıdır. Dış olayların kendi özel durumuna etki derecesini durmaksızın hesaplamak ihtiyacı hisseder. Yasal garantilere, onurlamalara, zenginliklere boğulmuş olsa bile, hatta bunlar yüzünden, daha çok saldırıya uğrayacağını bilir. Ona bir yandan bütün çabaları başarıyla sonuçlanacakmış gibi gözükür, çünkü ırkının şimşek hızıyla yükselişlerini bilir; öte yandan bu çabaların yakasını bir uğursuzluk bırakmaz. Onda en zavallı bir Hıristiyan'ın güvenci bile yoktur. Bu belki de Yahudi yazar Kafka'nın "Dava" adlı romanında anlatılan şeyin aynıdır: Tıpkı romanın kahramanı gibi Yahudi bitmek bilmez bir davanın çıkmazına düşmüştür. Yargıçlarını da avukatlarını da hemen hemen tanımaz, suçlamanın ne olduğunu anlamaz. O kendisini savunmak için kırk dereden su getirerek tanıtlarını (kanıtlarını) toplar, ama neye yarar! Bulduğu en su götürmez tanıtlar onu su götürmez suçunun bataklığına daha çok gömmekten başka bir şeye yaramaz. Dış durumu ne kerte parlak olsa bu bitmez dava onu durmadan kemirecek, özünü söyleyen yabancı insanlarca kenar semtlerinden birine götürülüp kurşuna dizilecektir.

Yahudi'nin Yahudice yiyip içtiği, uyuduğu ve öldüğü iddiası yalan değildir. Başka nasıl olabilirdi ki? Yemeği, uy-

kusu ve ölümü kahpece zehirlenen adam her an bu zehirlenme korkusuyla yaşarsa şaşılır mı? Ayağını eşikten dışarı bastığı, sokakta ya da toplulukta ellerle karşılaştığı, bir gazetenin "Mahutlar" diye andığı insanların ürküntü, küçümseme, suçlama ve insan sevgisi karışık bakışlarını üstünde hissettiği zaman karar vermek zorundadır: Kendine yüklenen rolü oynamak istiyor mu istemiyor mu? İstiyorsa nereye dek, istemiyorsa bütün öteki İsrailoğullarıyla her türlü akrabalığı ya da bir halktan olmayı temelli red mi ediyor? Ne yapsa, nereye gitse hep bu dörtyol ağzına varmak zorunda bulunuyor. Yiğit ya da korkak olmak, şen ya da üzgün olmak. Hıristiyanları sevmek ya da öldürmek elindedir; yalnız Yahudi olmamak elinde değildir. Hatta dünyada Yahudi olmadığını söylese kendi içindeki Yahudi'yi yok saysa, işte asıl bundan dolayı, Yahudi sayılmaktadır. Yahudi olmayan ben hiçbir şeyi yoksamak, hiçbir şeyi tanıtlamak zorunda değilken ırkının varlığını yok saymaya karar veren bunun tanıtını göstermek zorundadır. Yahudi olmak Yahudi'nin durumuna atılmak demek, kendi kişiliğinde bütün Yahudi halkının yazgısından, hatta doğasından sorumlu olmak demektir. Yahudi ne yapsa, ne dese, sorumluluğunun bilinç aydınlığı ne olursa olsun, eğilimlerini, işlemlerini sanki daima bir Kant "salt buyruğuna" uydurmak ve her olayda kendine sormakla yükümlüdür: "Bütün Yahudiler benim gibi davransa Yahudiliğin hali nice olurdu?" Bunun gibi daha bir sürü soruyu (örneğin bütün Yahudiler siyonist olsalar ne olurdu ya da hepsi vaftiz edilselerdi ya da Yahudiliklerini inkar etselerdi) gibi yalnız başına yanıtlamak ve ona göre gideceği yolu seçmek zorundadır. Eğer insanoğlunun öz durumuyla koşul-

lu bir "istem özgürlüğü" olduğu üstünde anlaşmış isek, bunun gerçek ya da sahte olduğunu, kendini tam vaktinde gösterip göstermediğine bakarak kolayca anlayabiliriz. Kendiliğinden anlaşılacağı üzere, bir şeyin gerçekliği (doğruluğu), durumu açıkça kavramış olarak onun birlikte getirdiği bütün tehlikeleri göze alıp sorumlulukları yüklenmekle ve ister gurur ve gönül alçaklığı ile ister kin ve tiksinti ile bu uğurda kendini ortaya koymakla belli olur. Bilindiği gibi doğruluk ve gerçekseverlik insanda yürek ister, hele yaygın olan yalancılık ve eğrilik karşısında yürek pekliğinden öteye bir şeyler gerektirir. Çoğunluk genel olarak yalancıdır, şu anlamda ki, durumlarını burjuva ya da Hıristiyan olarak bütün sonuçlarıyla benimseyip katlanacak yerde bu durumun bazı acılarını kendilerinden bile saklarlar. Komünistler programlarına "yığınları radikalleştirmek" sloganını yazmışlar ve Marx proleterlerin kendilerini bilmesi gerektiğini söylemişse, bu işçilerin de ilkin doğru olmadığını kabul etmek demektir. Yahudi de elbet bu kuralın dışında değildir: Yahudi için doğru olmak Yahudilik durumunu sonuna dek yaşamak demek ise yalancı olmak da o durumdan sakınmak ya da onu büsbütün yoksamak demektir. Bu bakımdan Yahudi'nin yalana kapılmak tehlikesi öteki insanlarınkinden çok daha büyüktür, çünkü durumunu benimseyip yaşamak işkenceyi göze almak demektir.

Kaderin en hor üvey çocuklarını bile sıkı bir dayanışma bağı öteki insanlara kenetler. Ücretlilerin ekonomik durumunda veya kovuşturma altındaki bir yolacın (mezhep) üyeleri arasında derin bir maddi manevi menfaat ortaklığı vardır, ama Yahudiler arasında böyle bir çıkar ortaklığı

bulunmadığını gördük. Onları birbirine bağlayan genel bir inanç da yoktur. Ortak bir yurtları, bir tarihleri: Yine öylesine. Şu halde içten, doğru bir Yahudi gördüğü saygısızlığa, yergiye katlanandır; barış zamanlarında dayanılması pek güç olan durumu eksiksiz kavrayıp, yaşamayı göze alandır. Bir manevi hava, yüzlerde sezilip sözlerde gizlenen bir anlam, her şeyin arkasında saklı bir tehdit, bir soyut bağ onu başkalarıyla, başka hallerde kendine hiç benzemeyen insanlarla birleştirir. Onun kendini bayağı bir Fransız hissetmesine karşı her şey antlaşmış, sözleşmiştir sanki! Oysa Yahudi'nin kendi zenginliği ne denli yurdunkine bağlı ise çocuklarının talihi de o denli Fransa'nın büyüklük ve esenliğine bağlıdır. Konuştuğu dil, aldığı eğitim ve kültür onun bütün düşünce ve hesaplarını ulus ve ülkenin temel kurallarına uydurmasına elverişlidir; öylesine elverişli ki, Yahudiliğini tümden unutması için kendini şöyle biraz bırakması yeterdi: Eğer her yerde o gizli zehirle, çehresinin düşmanca tutumuyla karşılaşmasaydı! Bizi utançlı Yahudilerin bulunması değil, utançlı Hıristiyanlara oranla daha az sayıda utançlı Yahudi'nin bulunması şaşırtmalıydı. Antisemit, Yahudi ile ilgili mit'ini utançlı Yahudilerin özel tutum ve davranışından çıkarmıştır oysa ki!

Yahudilere asıl özellik, özgürlük veren gerçek ise durumdan sakınmalarıdır; onu yalanlamaya, sorumundan kaçmaya ya da onlara dayanılmaz gelen yalnızlığı (bırakılmışlığı) inkâra karar vermiş olmalarıdır. Bu belki Yahudi kavramasını büsbütün yok etmek ya da bir Yahudiliğin varlığını açıkça yadsımak değildir, ama jestleri, duyguları ve davranışlarıyla onu sanki dünyadan dışarı atmak istediklerini sezdirirler. Sözün kısası, utançlı Yahudiler Yahu-

di sayılmakta inat edilen, edildikçe de o dayanılmaz durumdan kaçmaya çabalayan kişilerdir. Bu çaba türlü biçimlerde kendini gösterir. Antisemit o müthiş tipik Yahudi tablosunun bütün o ayrıntılı, çoğu birbirine aykırı kaçma çabalarını toplayıp birleştirmek için İsrailloğullarının gösterdiği bu gönüllü çaba antisemite göre onlarda pek derine giden, kalıtsal, onun için de silinmez, düzelmez bir karakter özelliğidir.

Biz işin içyüzünü daha aydın görebilmek için antisemitin tablosunu bozup dağıtalım ve kaçış çabalarının türlü biçimlerini doğal özellikler sayacak yerde belli bir durumdan doğan psikolojik olaylar gibi değerlendirelim. Bu kaçış çabalarıyla ilgili terimler takımı, kendiliğinden anlaşılacağı gibi yalnız utançlı Yahudiler için olup, -ki utançlı burada üstelik bir değer yargısı değildir- doğru, içten Yahudi'nin tasviriyle tamamlanmak ister. Ayrıca unutmayalım ki bütün hallerde bize yol gösterecek olan Yahudi'nin durumudur. Bu yöntem iyi kavranır ve aynen kullanılırsa o büyük maniheist mitin yerine belki çok daha aydın, ama ne de olsa henüz eksik, gerçekler konulabilecektir.

Antisemit mitolojinin ilk sözü ne idi? Aşağı yukarı şu: Yahudi öyle karmaşık bir yaratıktır ki, vaktini durmadan kendini analiz ederek ve sivri aklıyla sürekli yanıltmacalar bularak geçirir. Onu böyle "kılı kırk yarmak" ile suçlamaktan hoşlanılır da, bu analiz ve içe bakma düşkünlüğünün, öte yandan ona yüklenen para-canlılığı ve yükselme azgınlığı ile uyuşup uyuşmadığına dikkat bile edilmez. Bize kalırsa deriz ki, kendi durumundan kaçmak çabası Yahudilerin çoğunda, hele aydınlarda, sürekli bir derinleşme, bir ince düşünme eğilimi yaratıyor. Ama bu asla atalardan

geçme bir huy değildir. O kaçmayı kuruyor, doğru, ama onun için bir "ırk kompleksinden" söz ederler, Yahudilerin çoğu da bu bakımdan bir aşağılık duygusu beslediklerini itiraf ederler. Yahudi bu kompleksin dış etkilerini gizlemeye karar verdiği anda ona yakalandığı görüşünde ısrar edilirse, bu deyimin (ırk kompleksi teriminin) kullanılması etkinmiş, onun propagandasının ilk kurbanı haline gelmiş olur. O da antisemite uyarak eğer dünyada bir Yahudi varsa, elbet halkın şom ağzında anıldığı gibi olmak gerektiğine inanmış, ondan sonra bütün çabasını kendini martir, tam anlamıyla bir inan kahramanı olarak göstermeye yöneltmiştir. Böylece kendi şahsında "Yahudi"nin yokluğunu kanıtlamak istemektedir. Tedirginlik çoğu zaman onda özel biçimlere bürünür. Başlıcalarından biri Yahudi olarak düşünmek ve davranmak korkusudur. Öldürmek, pencereden atlamak, çirkin sözler haykırmak gibi saplantıları olan psikopatları tanırız, bunaltıları seyrek olarak patolojik ölçüyü bulsa da kimi Yahudiler onlara benzer. Bunlar başkalarının kendileriyle ilgili düşünce ve kanılarından öylesine etkilenmişlerdir ki, davranışlarının o kanıya uygun düşmesinden ödleri kopar. Yukarıda geçen bir deyimi tekrarlayarak bu Yahudilerin içten dışa aşırı belirlenmiş olduklarını söyleyebiliriz. Bunların davranışları gerçekten de yalnız çıkarcılık, tutkusallık gibi Yahudi olmayanlara da uyacak etmenlerle açıklanamaz. Bu davranışlar ayrıca "tipik Yahudi" sayılan hallere benzememek istek ve çabasıyla da belirlenirler, nitelenirler. Paracan sayıldıkları için pek çok Yahudi isteyerek cömert, özverili, hatta beyce davranır. Bunu bir "cimrilik yenme çabası" olarak değerlendirmek yerinde değildir, çünkü bir

Yahudi'nin, bir Hıristiyan'dan daha cimri olması için hiçbir sebep yoktur. Ancak bu beyce görünme hevesi Yahudi'nin sahiden beyce tutumlarını bozar, zehirler. Kendiliğinden olan, içten gelenle isteyerek yapılan onda sarmaş dolaştır. Burada bir yandan somut bir sonuca varılmak murat ediliyor, bir yandan da gerek kendine gerek başkasına ispat edilmek isteniyor ki "tipik bir Yahudi doğası" yoktur. Utançlı Yahudiler, Yahudi olmamak oyununu işte böyle beceriksizce oynuyorlar.

Birçok Yahudi ilgi çekici tepkilerini silahlar sustuktan sonra bana anlattılar. Onların direnme (Resistance) hareketindeki parlak rollerini bilmeyen yoktur. Komünistler daha meydana atılmadan önce ilk karşı koyma kadrolarını kuranlar onlardı. Dört yıl süresince öylesine bir yiğitlik ve azimle dövüştüler ki, insan ancak sevinç ve övünç duyabilir. Ne var ki birçokları ilkin kararsızdı, çünkü direnme hareketine katılmanın ne denli Yahudiliğin yararına olduğunu daha kestirememişlerdi. Ama Yahudi olarak değil de Fransız olarak görüşebilseler buna canla başla hazırdılar. Bu ilk şaşkınlık onların düşünce ve davranışlarındaki özelliği belirtmeye yeter. Yahudilik gerçeği her şeyde işe karışmakta, yalnız çıplak gerçeklere bakarak karar vermelerini engellemektedir. Sözün kısası, Yahudiler ilkin kendi kendileriyle hesaplaşmak zorunda kaldılar. Bayağı korkağın ya da çekingenin yaptığı gibi Yahudi öyle içinden gelen sese uyarak hareket edemez ve düşünemez: O kendini hareket eder ve düşünür bir halde bulur.

Yalnız şu noktaya işaret etmeden geçmeyelim: Bu Yahudice kendini kollama ne salt irdeleme içgüdüsüne yorulabilir ne de moral bir doğru-yola-sokma arzusuna; o ta-

mamen belli bir amaç gütmektedir. Yahudi gözünü içe çevirmekle oradaki insanı tanımak, bilmek istiyor denilemez; o asıl orada bulduğu Yahudi'yi nasıl yoksayacağını düşünüp taşınıyordur. Eksikliklerini, kusurlarını öğrenip gidermeyi değil, nasıl davranırsa onlara hiç sahip değilmiş gibi gözükeceğini tasarlıyordur. Kendilerini durmadan göz hapsinde tutmak şeklinde beliren ve çoğu yerde kendilerine zarar veren bu bağıl (izafi) Yahudi ironisi işte böyle anlaşılıp açıklanmalıdır. Kendini sürekli yabancı göz altında bilmesi yüzündendir ki daha önce davranıp kendinde ne olduğunu bilmek istemektedir, içine elin gözüyle bakmaya çalışmaktadır. Bu kendine dönük nesnellik (objektiflik) başka bir gizlenme kurnazlığıdır. Kendini bir başkasının "serbest bakışıyla" gözetlerken kendinden kurtulmuş, ayrılmış olur, o artık bir başkasıdır, bir tanıktır.

Öte yandan Yahudi çok iyi bilir ki bu kendi dışına çıkma, ancak başkalarınca tanınıp onandığı takdirde bir işe yarar. Çevreye uyma yeteneğinin çok gelişmiş olması bu yüzdendir. Her şeyi öğrenmek için duyduğu o doymaz kafa açlığını yalnız bilim aşkına veremeyiz. Onun her şeyden önce ve hepsinin üstünde istediği "insan" olmak, herkes gibi bir insan olmaktır. Onun için beynini insanlığın bütün düşüncelerine açmış, evrensel dünya görüşleri edinmeye can atmıştır. Kendini böyle eğitmekle içindeki Yahudi'yi yok etmeyi ummaktadır. Yahudi'nin bir istediği de Hıristiyan kalabalıklara karışıp belirsiz olmaktır. Hıristiyanların kendilerinin Yahudiler gibi bir ırk değil, düpedüz insan, öz insan olmak iddiasını ileri sürmek kurnazlık ve cesaretini göstermiş olduklarını yukarıda görmüştük. Eğer Yahudi, Hıristiyanların büyüsüne kapılmışsa, hiç de

beğenmediği erdemlerinden dolayı değil, anonimliklerinden, ırksız yalın insanı temsil ettiklerinden dolayı kapılmıştır. Kibar çevrelere sokulmak için duyduğu hırs, hep başına kakıldığı gibi ikbal severliğinden değil, çok daha başka bir sebeptendir: Her yerde aradığı, onun da bütün öteki insanlardan ayrı ve geri olmadığını gösterip kabul ettirmektir! Her yere burnunu sokmaya çalışıyorsa bunu, kendine kapalı bir çevre bulundukça, kendi gözünde temize çıkamamasından ve başkasının gözünde Yahudi kalmak korkusundan dolayı yapıyordur. Bu, özümlemek, benimsemek amacıyla yarışa çıkmak değilse nedir? Yahudi Fransızlık hakkı kazanmak için yarışıyor, didiniyor. İşte bütün dava bu!

Ne yazık ki davası, ta baştan başarısızlığa mahkumdur. O yalnız "insan" olma hevesindedir, ama içine sokulabildiği çevrelerde dahi yalnız Yahudi olarak kabul edilmektedir. Sözgelimi o zengin bir Yahudi ise "ister istemez" kendisiyle düşülüp kalkılacaktır, yok "iyi, özge" bir Yahudi ise dostluk hatırı için ırkına göz yumulacaktır. Yahudi bunu bilir, bilir ya itiraf etmez, çünkü aksi halde bütün çabasının boş olduğunu kabul etmesi, umudunu tüm yitirmesi gerekir. Onun için umudunun temelsiz olduğunu bile bile, başını kuma sokarak, çabalamaya, ter dökmeye devam eder. Bir yeri ele geçirip bol olanaklarla (elbette ki Yahudi olanakları) elde tutabilir, ama her yeni başarı onun için özümlenme savaşında bir yeni basamaktan bir yeni aşamadan başka bir anlam taşımaz. İçine girdiği her çevre hemen antisemitik eğilimini belli eder. O bunlara göz yumup, hoş gördükçe düşmanlık gösterilerinin dozu artar, rengi koyulaşır. Tuhafı şu ki, antisemitlerin saldırışları

Yahudi'yi sürekli yeni çevreler ve başka gruplar ele geçirmeye kışkırtır, çünkü onun şeref düşkünlüğü aslında güven aramaktan, snopluğu (şayet snopsa) ulusal tabloları, kitapları.. vb. benimsemek ve özümsemekten başka bir şey değildir. Toplumun bütün katlarını bir kuyruklu yıldız gibi dolaşır, dolaşır ya, her çevrede yeni erimez, sindirilmez bir çekirdek olarak kalır. Özümlenir görünmesi parlak olur, ama geçicidir. Bu geçicilik de suç olarak yine ona yüklenir. Stegfriet'e bakılırsa, Amerikan antisemitizminin başlıca nedeni, sözde pek çabuk özümlenen Yahudi göçmenlerinin ikinci üçüncü kuşakta yeniden Yahudi olarak horlanmalarıdır. Bununla denilmek isteniyor ki, Yahudi gerçekte özümlenmeyi istememekte, yalnız münafıkça bir uysallık göstererek gizlice ırkının geleneklerine bağlı kalmaktadır. Oysa, durum hiç de böyle değildir. Yahudi'nin özümlenmez oluşunun tek nedeni, her yerde olduğu gibi orada da Yahudi muamelesi görmekten başka bir şey olamaz.

Bu durum yeni bir sözde çelişme (paradoks) doğurur: Utançlı Yahudi bir yandan Hıristiyan dünyasında belirsiz olup gitmek isterken bir yandan da Yahudilikte çakılıp kalmak istiyor. Hayır, bu çelişki aldatıcıdır, gerçek, yukarıda söylendiği gibi şu olguda aranmalıdır: Yahudi Yahudilikten kaçmak için nereye yönelse, hangi kapıya başvursa yine Yahudi muamelesi görmekte, daima o gözle görülmektedir. Hıristiyanlar arasında yaşamak ondaki gerginliği giderip aradığı anonimliği sağlamak şöyle dursun, tam tersini yaratmaktadır. O, insanlara doğru kaçmakta, o uğursuz Yahudi hayali de hep peşinden gelmektedir. Yahudileri kendi aralarında bağdaşık, dayanışık yapan et-

men işte budur, yani durum tıpkılığıdır; yoksa çıkarlarda ve davranışlarda birlik değil, Yahudileri iki bin yıllık işkenceden daha çok birleşik kılan, Hıristiyanlardan gördükleri bugünkü düşmanlıktır. Aynı semtlerde oturup aynı kira evlerinde barınmaları, hatta aynı girişimlerde birleşmiş olmaları bir tesadüftür, diyenler aldanıyor. Hayır, Yahudiler arasında zorlu, ilgi çekici bir bağ bulunduğuna şüphe edilemez. Yahudi biz zamiri kullanırken Yahudileri düşünmekte haklıdır. Onları (hiç değilse utançlı Yahudileri) toptan birleştiren "kendini başka insanlardan ayrı" düşünme saplantısı, başkasının düşünceleri önünde duydukları baş dönmesi, bir de bu saplantıdan kurtulmak için yaptıkları körü körüne ve umutsuzca savaştır. Ama kendi evlerinde, yani yabancı gözü bulunmayan yerde, Yahudi gerçeğini tamamıyla unuturlar, unuturlar ya, kendilerini o hallerinde görmeye muvaffak olan Hıristiyanlara da her zamankinden daha çok Yahudi görünmekten kurtulamazlar. Bu kendilerini gevşetmelerinden ileri gelir, yoksa iddia edildiği gibi asla kendilerini seve isteye "Yahudi doğasına" kaptırmalarından değil; tam tersine, evin gizliliği içinde bu doğayı büsbütün akıldan çıkarıp rahatlarlar da ondan. Kendi aralarında her Yahudi, gerek kendi önünde gerek ırktaşlarının gözünde düpedüz insandır. Bu olayı tanıtlamak için şunu söyleyelim ki bir ailenin üyeleri çoğu zaman akrabalar arasındaki etnolojik ayırmaçların farkında bile olmamaktadır (etnolojik ayırmaçlardan anladığımız kalıtsal biyolojik olgulardır).

Tanıdığım Yahudi bayanlardan birinin oğlu 1934 yılında işinin zoruyla Almanya'ya gidip gelmekte idi. Üstelik bu genç, Fransız Yahudilerinin tipini temsil ediyordu: Eğ-

ri burun, yaprak kulaklar... vb. Gidişlerinden birinde başına bir felaket gelmesinden korkulduğu bir sırada, kendi annesi, dostlarını şu sözle avutmak isterdi: "Çok şükür benim kaygım yok, oğlum Yahudi'ye benzemez ki!"

Ancak bu eve sığınma bir Yahudi içkinliği yaratma çabasıdır. Öyle ki her Yahudi bu şekilde ötekinin tanığı olacak yerde, bir genel öznellik içinde belirsiz olup gider ve Hıristiyanların bakışlarından korunmak için uğraşmaz... Sözün kısası bütün bu kaçıp kurtulma denemeleri, Yahudi olmayanın arasız-amansız varlığı yüzünden hep aramızdadır. Üstelik bu birbiriyle düşüp kalkma eğiliminin Hıristiyanlarca kendilerini Yahudiliğe mıhlayan başlıca sebeplerden olduğunu, din kardeşleriyle dayanışma halinde yaşamalarının bir suçmuş gibi yüzlerine vurulduğunu bilir ve bundan gerekli dersi de çıkarırlar. Bu Hıristiyan evinde başka bir Yahudi'ye rastlayan Yahudi, yadellerde bir yurttaşına rastlayan bir Fransız'a çok benzer, ancak şu farkla ki, Fransız yabancılar arasında Fransızlığıyla övündüğü halde, Yahudi, Yahudi olmayan bir toplumda kendini öyle hissetmemeye ve öyle göstermemeye çalışır, daha doğrusu bir ikinci Yahudi'nin orada bulunuşu onun bu çabasını boşa çıkarır. Az önce oğlunda ya da yeğeninde Yahudi çizgilerini fark bile etmeyen adam şimdi buradaki dindaşını neredeyse bir antisemitin bakışıyla dikiz etmeye başlar. Bir korku ve kadercilik karışımıyla onda ortak soylarının göze çarpan özelliklerini arar ve sanki Hıristiyanların sezmesinden telaşlanmış gibi onları uyarmakta acele eder: Telaş ve sabırsızlığı yüzünden orada, başka Yahudilerin zararına, antisemit rolü oynar. Ötekinde bulduğu her

Yahudi çizgisi ona bir ok gibi batar, çünkü onların kendinde de bulunmasından kuşkulanır: Bulanık ama gerçek bir hal, onulmaz bir gocuntu! Onun için Yahudi ırkının bir utanç gibi sırıtmasına kimin sebep olduğu önemli değildir, onca asıl önemli olan Yahudiliğini yoksama konusundaki çabalarının, bu canlı tanık karşısında, boşa gitmesidir. İsrailoğulları düşmanlarının görüşlerini desteklemek için, "Yahudi'den beter antisemit yoktur" demekten hoşlanmaları boşuna değildir. Antisemitizm, Hıristiyanlardan Yahudilere de bulaşmıştır. Bu hastalığın başlıca belirtilerinden biri, ona tutulmuş olanların, bütün güçleriyle üstlerinden atmaya çalıştıkları kusurların ana-babada ya da yakınlarında bulunması korkusudur. Yukarıda adı geçen Steckel'in analizinden okuyalım: "Evdeki ön-eğitim her noktada Yahudi kocanın buyruğuna göre verilir. Toplumda ise durum daha da beterdir: Koca eşini (psikanalize giden karışım) amansız bir dikkatle gözetler ve onu öylesine eleştirir, didikler ki kadın büsbütün çıldırır. Oysa kızlığında kendine güvenirdi, herkes kibar ve güvenli davranışını överdi. Şimdi ise yanlış yapmaktan ödü kopuyor, kocasının gözünde fark ettiği azarlama ifadesi dayanılır gibi değildir... En küçük bir tökezlemesinde onu Yahudice davranmakla suçluyor."

Şu aile dramını insan sanki yanlarındaymışçasına, seyretmiyor mu? Küçümen, güç beğenir, biteviye düşünen bir koca, eşini durmadan Yahudice davranmakla suçluyor, neden, çünkü kendisi de öyle görünmekten korkuyor da ondan! Bu amansız, bu düşmanca bakışların altında ezilen kadın, elinde olmayarak hep, "Yahudi soyunda çakılı" kal-

dığını, her söz ve hareketinde kökünü herkese belli eden bir uygunsuzluk göründüğünü sanarak kahroluyor. Hayat artık hem karı, hem koca için cehennemdir.

Ayrıca bilinmeli ki, Yahudi'nin antisemitizminde "ırkının" sözde kusurlarından uzaklaşıp, nesnel gören bir yargıç ya da tanık rolü oynaması çabası vardır. Kendi üstüne derin ve acı hükümler veren insanlara sık sık rastlanır ya, bunun psikolojik nedeni "otokritik"in kişiliği çiftleştirici bir etki yapması ve kendini kendi üstüne yargıçlık durumunda hisseden insanın suçlu durumundan çıkar gibi olmasıdır. Ne de olsa "Yahudi gerçeği"nin başkalarında göze batan varlığı utançlı Yahudi'nin yüreğinde, -o ne denli görmemeye çalışsa da- ötekilere bağlılığının gizli ve mistik bir sezgisini doğurur. Bu sezgi ve duygu, aslında bir kader birliğinin tanınması, bilinmesidir. Yahudilerin her biri ayrı ayrı bir ötekine bağlıdır; birinin hayatı sakınılmaz şekilde ötekine karışmıştır. Öyle ki utançlı Yahudi, Yahudiliğini yoksamak yolunda ne kerte çabalarsa, bu mistik bağ da o kerte güçlenir. Kanıt olarak yalnız bir örnek vereceğim: Bilindiği gibi yabancı ülkelerde pek çok Fransız orospusu bulunur. Bir Alman genelevinde ya da Cezayir'de böyle bir Fransız kadınına rastlamak bir Fransız erkeğini daima üzer, ama belirli bir ulustan olma duygusu onda çok başka bir nitelik gösterir: Fransız ekonomik, kültürel, askeri kurum ve eylemleriyle öyle gerçek ve tüm bir toplum, bir ulus oluşturur ki, herhangi bir yurtsever onun ikincil, gölgesel kusurlarına kolayca göz yumabilir. Ama aynı durumda bir Yahudi hiç öyle düşünmez. O, orospu Yahudi kadının alçalışında bütün İsrailoğullarının alçalışını görür ve içi kan ağlar. Özel bir yaşantı olarak bana anlatılan bir ola-

yı bu bakımdan pek ilginç bulduğumdan dolayı, size de bildiriyorum: Bir Yahudi, girdiği bir genelevde gözüne kestirdiği bir kadınla içeri çekilir. Yatakta sevişme cilveleri sırasında kadın Yahudi olduğunu söyler söylemez, adamın erkekliği hemen bağlandıktan başka, öyle dayanılmaz bir alçalış duygusuna kapılır ki şiddetli öğürtülerle kusmaya koyulur. Adamı böylesine tiksindiren elbet bir Yahudi kadınıyla yatmak olamaz, çünkü Yahudiler çokluk birbiriyle evlenirler. Hayır, onu böyle şiddetle sarsan, orospu kadında ve dolayısıyla kendinde bütün Yahudi ırkını alçaltmış, aşağılatmış olma duygusu ve düşüncesidir. Zina yüzünden alçalan kendisi, kendisiyle birlikte de bütün Yahudi halkıdır...

İşte böyle, utançlı Yahudi ne yapsa ne etse Yahudilik bilinciyle dolu kalıyor. Kendi üstüne tasarlanmış olan Yahudi hayalini içinden söküp atmak için olanca gücünü harcadığı sırada bir de ansızın görür ki, aynı uğursuz hayal çiğ ışıkla daha çok belirmiş çirkin çizgileriyle yeniden oraya doluşmaktadır. Yahudi dindaşlarından hem kaçar, hem kovalar. Bir yandan yalnız insan herkes gibi bir insan olduğuna inanmak ister, bir yandan da ilk rastladığı Yahudi'nin tutum ve durumuyla yalancı çıktığını hissedip, üzülmekten kurtulamaz. O antisemittir, Yahudi topluluğu ile bütün ilgilerini kesmek ister, ama ruhunun derinliklerinde, o ilgilerin ne denli sağlam olduğunu sezip itiraf etmekten de geri kalmaz. Geri kalmaz, çünkü herhangi bir Yahudi'nin bir anti-semitten gördüğü saygısızlık ve hakaretin iliklerine kadar işlediğini, hakaret acısının kendi yüreğini de kor gibi yaktığını duyar. Gurur ile aşağılık duygusu arasında bu sallanış ırkının çizgilerini üstünden sil-

mek için duyduğu istekle Yahudiliğe içinden bağlılık duygusu arasında bocalayış utançlı Yahudi'nin tipik bir ayırmacıdır. Bu yürek ezici, bir özümsüz durum, kimi Yahudileri mazohizme götürür. Çünkü mazohizm geçici bir özüm, bir erteleme, bir mola gibi gözükür.

Yahudi'yi ezip kahreden, o da herhangi bir insan gibi kendisinden sorumlu olduğu, özgür irade ve duru vicdanla hareket ettiği halde, düşman bir toplumca her yapıtının Yahudi pisliği ile bulaşık sayılmakta ayak direnmesidir. Sürekli kaçmaya çalıştığı Yahudiliğe sırtüstü geri düşüp durması bu yüzdendir. Öylesine eşit olmayan bir savaşa tutulmuştur ki, daima yenilecek ve yenilmenin hıncını da bu zorla oranlı olarak hem öteki Yahudiler hem de Hıristiyanlar karşısında Yahudiliği kabullenmek ve hatta onunla övünmek azabını çekip duracaktır. Yahudilik kendisiyle ve kendisine inat, var olmaya devam edecektir. Mazohizm, konu (obje) olarak muamele görmek isteği ve zevkidir. Mazohist incinmiş, hor görülmüş ya da yalnız görmezlikten gelinmiş olarak bir nesne, bir mal gibi oradan oraya atılmaktan, itilip kakılmaktan, sövülüp sayılmaktan derin bir haz duyar. Değersiz bir nesne sayılmak isteği de başarı sağladığı oranda sorumluluk duygusunun azabından da kurtulmuş olur. Bu her şeyden vazgeçiş, kimi Yahudilere pek çekici gözüküyor, çünkü o bulutsu ve işkenceli, o sürekli tazelenen Yahudiliğe karşı savaşta yorgun düşmüşler, o bitmeyen kavgadan bıkıp usanmışlardır. Gerçi, Yahudiliğini bilmek içten, özden Yahudi olmak anlamına gelir, ancak içten Yahudiliğin yalnız savaş sırasında belireceğini Yahudiler anlamamışlardır; istedikleri yalnız, başkalarının bakışları, saldırışları ve horlayışlarıyla her zaman

için Yahudi damgasını giyerek, sağlam bir yeri ve değişmez nitelikleri olan bir taş gibi durakalmıştır. Böylece, kısa bir süre için de olsa o netameli irade hürriyetinden kurtulmuş olurlar: Onlara yazgılardan kurtulma şansı bırakmayan, olanca güçleriyle karşı koydukları şeyden onları sorumlu kılan kişi özgürlüğünden.

Tabii bu arada Mazohizmin öteki nedenlerini de gözden kaçırmamalı. Sofokles "Antigone"nin insafsız bir cümlesinde şöyle der: "Sen felakete uğramış bir insan için pek mağrursun." Antigone'nin tümcesini tersindirerek Yahudilere şöyle uygulayabilirdik: Yüzyıllar boyu felaketle içli dışlı olmak sabrı ve alçak gönüllülüğü onların karakter çizgisi haline getirmiştir. Bundan Yahudi'nin başarıda şımarık başarısızlıkta alçakgönüllü olduğu sonucu çıkarılmamalıdır, o bambaşka bir şeydir. O, gerek bilgeliğinin Ödipus ağzından kızına verdiği o unutulmaz öğüde uyarak, anlamıştır ki, felakete yaraşan sabırdır, susmak ve alçakgönüllü olmaktır, çünkü insanların gözünde bir erdem değil, bir suç, bir günahtır. Böyle düşünmek ister istemez mazohizme, acıdan hoşlanmaya götürür. Ne var ki burada asıl önemli olan, bireysel benlikten sıyrılıp, her zaman için Yahudi gözüyle ve Yahudi yargısıyla baş başa kalma özlemidir, bu özlem onu her çeşit sorumdan ve savaşma yükümünden beri kılar. Utançlı Yahudi'de antisemitizm ile mazohizm, kaçma çabasının iki kutbunu meydana getirir. Birinci halde o insanlar arasında damgasız yaşayabilmek için ırkını yoksamaya kadar gider. İkinci halde ise Yahudi olmak utancıdan kurtulmak ve cansız bir nesnenin duygusuzluğuna ve pasifliğine sığınmak suretiyle insanlık onurunu da kurban eder.

Ama antisemit, tabloya yeni renkler katmaktan geri durmaz. Yahudi, bir soyut aydındır, der, salt bir zihin adamı! Hemen hissederiz ki aydın, soyut, zihin sözcükleri onun ağzında hor gören bir ton kazanmıştır. Eh, doğrusu başka türlü de olamazdı: Eğer onun 'Tanrı kayrasıyla" ulusun bütün varlığına sahip çıktığını düşünürsek... Bize gelince, biz zihin gücünün (aklın) insanın özgürleşmesinde başrolü oynadığını düşünerek onun salt bir kafa oyunu gibi görünmesini reddeder, tam tersine, onun yaratıcı gücüne inancımızı belirtmek isteriz. Yüzyılların en iyilerinden iki tanesi bütün umutları ona (akıl gücüne) bağlamış, bilimleri ve fenleri onunla, onun bayrağı altında yaratmıştır. Akıl o sıralarda hem bir ideal, hem bir tutku idi. Akılcılık (rasyonalizm) insanları barıştırmaya, bulduğu sayısız gerçekler üstünde onları birleştirmeye çalışıyor, içe dokunan çocukça bir iyimserlikle kötü kavramını yanlış ile bir ve özdeş sayıyordu. Yahudilerdeki akılcılık, eğer gerçekte olduğu gibi alınmaz, yani Yahudi'nin insanlara karşı beslediği taze, canlı sevgide aranacak yerde onun tartışma düşkünlüğüne ve diyalektik zevkine yorulursa dünyada anlaşılmaz. Yalnız bu da bir kaçma yolu hem de belki ana kaçma yoludur.

Buraya dek yalnız, bedenleri ve ruhlarıyla Yahudilik durumlarını yoksayan İsrailoğullarını göz önünde tuttuk, ama öyleleri de var ki, ırk fikrine hiç yer bırakmayan dünya görüşleri benimsemeyi yeğlemişlerdir. Gerçi bunlar, daima Yahudi olmak durumuyla maskelenirler, ama aslında istedikleri gerek kendilerini, gerek başkalarını, Yahudi kavramının boşluğuna inandırmaktır. Öyle bir dünya görüşleri düzeni yaratmalı ki, orada gözler -tıpkı kırmı-

zı ya da yeşili olmayan renk körleri gibi- Yahudi gerçeğine kapalı kalsın! İşte ancak öyle bir dünyada "insanlar arasında insan" olduklarını duyar ve rahatça ilan edebilirlerdi. Akılcılık Yahudilerde bir tutkudur dedik; evet, bütün bütün kavrayıcı ve kapsayıcı bilgilere karşı ateşli bir tutkudur. Bu tutkuyu doğuran ve besleyen de o evrensel görüşlerle kendilerini yabancı varlıklar yapan akımlara karşı savaşmak heves ve ihtiyacıdır. Akıl insanlar arasında en adaletli dağıtılmış bir değerli maldır, o herkesin ve hiç kimsenindir, çünkü herkeste eşit olarak vardır. Bu bakımdan eğer bir akıl varsa, gerçeklerin bir Fransız'ı, bir Alman'ı olamaz; bir zenci ve bir Yahudi gerçeği olamayacağı gibi. Gerçek, eğer gerçekten gerçek ise, bir tanedir ve onu ilk bulan insanların başı ve birincisi olmayı hak eder. Sonsuz dünya yasaları (gerçekleri) karşısında insan, ancak dünya yurttaşı sayılabilir. Ne Polak vardır, ne Yahudi! Yalnızca Polonya denilen ülkede yaşayan insanlar vardır ki, bunlardan bazılarının kimliğinde "dini Musevidir" diye yazar, bütün fark bundan ibarettir. Evrensel değerler söz konusu olduğu yerde bu insanlar arasında bir anlaşma ve uyuşmaya varılmama olanağı yoktur. Eflatun'un "Phadon"da tasarladığı filozof hayali göz önüne getirilsin; Bu filozofta aklın uyanmasıyla bedensellik, karakter özgülükleri ölür, yalnız soyut ve saltık bir gerçek arayıcısı olarak kalan ruhlaşmış filozof bütün kişisel özelliklerini yitirerek yalnız dünyanın gözü olur. Yahudiler işte böyle tinselleşip gitmek istiyorlar. Kendini Yahudi olarak hissetmemenin en iyi yolu salt mantıkla düşünmektir, çünkü mantık orta malıdır ve herkes orada kendi yolunu bulabilir. Matematiğin Yahudicesi olamayacağı gibi matematikçi sıfatıyla bel-

li olgulardan vargılar çıkaran Yahudi de Yahudi olmaz, yalnız evrensel insan olur. Öyle ki bu düşünceleri doğru bulup benimseyen antisemit bile Yahudi ile kardeş olmuş sayılır. Görülüyor ki Yahudi'nin aşk ve zevkle sarıldığı akılcılık bir iç-arıtma temrini ve bir evren enginine kaçış denemesidir. Soyut ve parlak vargılardan (sonurgulardan) hoşlanmayı öğrenen genç Yahudi, bedenini yoklamaya başlayan bebeğe benzer. Dünya yurttaşının durumunu inceleyip eleştirirken Yahudi tıpkı o bebek gibi sevinir. Toplum alanında kendine tanınmayan anlaşma ve birleşmeyi o daha yüksek bir alanda gerçekleştirmiş olur. Akılcılığı seçmek Yahudi için insan yazgısı ve doğası üstüne karar verme yetkisi kazanmak demektir. "Yahudi Hıristiyan'dan daha akıllıdır" demek bu bakımdan hem doğrudur, hem yanlış. Ben şöyle demeyi yeğ bulurum: Yahudi salt aklı sever ve her vesilede onu sınamak ve göstermek ister. Üstelik akıl onda, Hıristiyan'ı hâlâ etkileyen, sayısız tabularla sınırlanıp engellenmiş de değildir. Yahudi olmayanın daha inatla üstünde durup savunduğu birçok ayrılıkçı duygusallıklardan o uzaktır. Yahudi'nin bir çeşit tutkulu akıl emperyalisti olduğu da söylenebilir. O herkesi haklı olduğuna inandırmaya çalışmakla kalmıyor, akılcılığın koşuntusuz ve saltık değerini de kanıtlamak istiyor. Kendini evrensellik misyoneri sayan Yahudi, yanaştırılmadığı Katolik dinine karşılık olmak üzere salt akıl katolikliğini kurarak onu insanlar arasında hem bilgi temeli, hem de anlaşma aracı yapmak istiyor. Yahudi filozof Leon Brunschwing boşuna mı aklın ilerleyişini fikirlerin ve dolayısıyla inanların birliğine giden biricik yol saymaktadır?

Antisemit, Yahudi'yi yaratıcı olmayan çözücü, dağıtıcı

zekaya sahip olmakla suçluyor ve bu suçlamanın ne denli yerinde olduğunu belirtmek için de şu adları sıralıyor: Spinoza, Proust, Kafka, Darius Milhaud, Chagall, Einstein, Bergson... Yahudi zekasının daha çok eleştirici bir eğilim gösterdiği doğrudur ya, burada görülen de yine beyin hücrelerinin özel bir oluşumu değil, belli bir silahın bilerek seçilmesidir.

Geleneğin, ırkın, ulusal yazgının ve içgüdünün bütün güçleri seferber edilmiştir. İddiaya bakılırsa, bu güçler anıtlar dikmiş, bir tarih ve bir kültür yaratmıştır: Bunlar daha usdışı (irrasyonel) doğuşlarının damgasını taşıyan ve yalnız savunmak zorunda kalan Yahudi, sezgiyi de usdışı bütün güçleri de yok sayarak doğanın temel yasalarına uymayan, ayrılık sayılabilecek sihir ve benzeri bütün olayları değerden düşürmeye çalışır. Hıristiyan ruhunun yer yer ortaya çıkardığı toptancı bloklara hiç güveni yoktur, onları "yadsır", hiçe sayar. Bu anlamda bir Yahudi yıkıcılığından söz edebilir şüphesiz, ancak onun yıkmak istediği şeyler belli: Şu sınırlayan usdışı yetiler ve değerlerin tümüdür. Yahudi hasmının her iddiası için bir tanıt, bir güven isterken gerçekte nefsini savunmaktadır. Sezgiye güvenmez ve itibar etmez, çünkü tartışmaya gelmez ve sonunda insanları birbirinden uzaklaştırır. O hasmıyla ateşli bir tartışmaya koyulursa bilin ki, bunu bir anlaşma elde etmek emeliyle yapar ve her tartışmadan önce, çıkış noktası olacak temel ilkeleri bulup koymaya çalışır. Böylece önceden saptanmış bir anlaşma zemininden hareket ederek insan doğasının genel eşitliğine dayanan yeni bir toplum düzeni tasarlayıp önermek ister. Başına kakınç olan bu sürekli eleştirme hevesi, gerçekte hasımlarıyla ilişkile-

rinde zorun, zorbalığın hiç gerekli olmadığı yolundaki çocukça inancını da içerir. Antisemitler, faşistler ve benzeri bağnazlar dile gelmez sezgilerden hareketle sıkışınca zora başvurdukları, inandıramayınca korkutmayı yeğledikleri halde, utançlı Yahudi, insanları ayırıp zorbalığa sürükleyecek ve ilk kurban olarak da kendini tepeleyecek şeyleri ve konuları eleştirel bir analizle durmadan aydınlatmaya uğraşır.

Spinoza, Husserl ve Bergson öğretilerinde sezgiye önemli yer vermişlerdir, biliyorum, ancak ilk ikisinde sezgi rasyonel, yani akla uygun ve eleştiriye dayanıklıdır. O hiçbir bakımdan Pascal'ın ince duygusuna benzemez. Yahudi'nin en yaman düşmanını gördüğü işte bu çürütülmez, canlı ve kırk çeşit gizli algılara dayandırılan ince duygudur.

Bergson'a gelince: Onun felsefesi gerçekten, en ince eleştiren, en mantıklı bir zeka tarafından yaratılmış olmasına karşın zeka düşmanı bir öğretinin ilginç bir örneğidir. Bergson, mantık sonurgularıyla (vargılarıyla) kanıtlamaktadır ki, bir salt zaman ve bir filozofik sezgi vardır. Zaman ile hayatın anlamını kavrayan bu "sezgi"nin kendisi de herkese açık olmak bakımından ve ayrıca konularını kavrayıp adlandırmanın mümkün olması yönünden evrensel ile ilgilidir. Duyduğuma göre Bergson dili istemeyerek kullanmakta ve kullanmak zorunda kalınca da sözlere ancak yol gösterici ve yan güvenilir haberciler olarak bakmaktadır. Daha fazla ne isteniyor ondan? Çatışmadan ne denli hoşlandığını görmek isterseniz, o ünlü denemesini bir daha okuyunuz, hani şu araçsız veriler ve olgular üstüne yazdığı, psiko-fizyolojik koşutluk üstüne o klasik eleşti-

riyi içeren, ayrıca söz yitimi (aphasie) ile ilgili Broca teorisini gözden geçiren yazısını... O zaman Poencare ile birlikte şöyle denilebileceğini anlayacaksınız: Oksidel olmayan geometri bir tanımlama işi olup, kavislerin belli bir biçimine, örneğin bir küre yüzeyine çizilen çember çizgisine doğru denildiği anda ortaya çıkmıştır. Bergson felsefesi işte böyle bir akılcılık (rasyonalizm) olup dili de tam kendine özgüdür. Önceki felsefenin "süreklilik" dediğine Bergson dirim der, salt zaman, der., vb. "Süreklilik" anlayışının adı da "sezgi" olur. Ne var ki bu anlayışa götüren yol araştırmalar ve ussal eleştirmeler üstünden geçtiği, bunlar ise aktarılır (dile gelir) ayrıntıları değil, ancak evrenseli içerdiği için, buna usdışı sezgi demekle aklın bireşimsel görevi demek arasında ayrım yoktur. Bir Kierkegaard ile bir Novalis'in düşün ürünlerine haklı olarak usdışıcılık (irrasyonalizm) denebilirse de, Bergson sistemine olsa olsa adı değişmiş bir usçuluk denir. Bana sorarsanız savunmak amacıyla saldırmak, hasmın usdışçılık silahını elinden düşürüp zararsız kılmak ve yapıcı bir aklın potasında eritip yok etmek için son savunma çaresidir bu. Gerçekten bir Sorel'in usdışılığı düpedüz zora, zorbalığa götürdüğü halde Bergson'unki tehlikesizdir ve ancak genel kardeşliğe hizmet edebilir.

Bu evrensellik, bu eleştirel usçuluk genel olarak yalnız demokratta bulunur. Onun soyut liberalizmi Yahudilerin, Çinlilerin, zencilerin öteki toplum üyeleriyle eşit haklı olduğunu savunur, ama bu hakları onların insanlık onuru adına ister, yoksa evrimin özgül sonuçları olmak sıfatları için değil. Kimi Yahudiler bunun için demokratların ilgisini çekmeye çalışır. Kavgası, ayrılıkçı toplum biçimlerinin

hâlâ sindirilmemiş artıkları demek olan zorun, zorbalığın umacısıyla tedirgin Yahudi antlaşması bir topluluk düşü görmektedir. O toplumda düşünce (ide) antlaşmanın temeli ve şekli olacağından, yanıtlar da baştan o temeller üstünde anlaşmış bulunacak, yani "toplumsal antlaşma" insanlar arasında biricik bağı oluşturacaktır. Yahudi insanların en yumuşak başlısı, zordan, zorbalıktan en çok nefret edenidir. En azgınca kovuşturmalarda bile koruduklarını o sarsılmaz yumuşaklıkları, kaba, haksız ve düşman bir topluma karşı tek silah olarak kullandıkları o adalet ve feraset ruhudur ki Yahudilerin insanlığa belki en iyi muştuları, kendi büyüklüklerinin de aldatılmaz belirtisidir.

Ama antisemit, Yahudilerin dayanmak ve duruma hakim olmak yolundaki bu içten çabalarını keyfince yorumlamakta gecikmez: Ona göre bu hal, Yahudi'nin özümlenmezliğinin, nasıl sert bir karakter çekirdeğine sahip olduğunun belirtisidir. Yahudi, onca bir usçu (rasyonalist) değil, bir kılı kırk yarandır; durmadan araştırması evrenseli bulmak uğrundaki olumlu isteğinin bir kanıtı değil, dirimsel, ırksal ve ulusal değerleri kavrayabilmekten ne kerte uzak olduğunun kanıtıdır. Onun inançlara ve mitlere karşı kendini savunmak için kullandığı serbest eleştirme ruhu, antisemitin fikrince Mefisto'daki zehirli ve bölücü ruhtan başka bir şey değildir. O Yahudi'nin bu eğilimini çağdaş toplumun ortasında doğup gelişen bir kendi kendini eleştirme saymaz, onda ulusal bağların ve özgül Fransız değerlerinin bir tehdidini sezer. Onun için biz Yahudi usçuluğunu açıklamayı, onlarda gerçek sevgisi olmadığını iddia etmekten daha akıllıca bulduk.

Kimi Yahudilerin kendi bedenlerine karşı tutumunda

bir ikinci kaçış denemesi görmekteyiz. Yahudi'nin başlıca etnolojik çizgileri elbet bedende belirir. Antisemit bu gerçeğe dayanarak mitini yarattığı gibi onu ilk bakışta tanımak iddiasını da yine ona güvenerek yapmaktadır. Kimi Yahudiler kendilerini böyle ele veren bedenlerini hor görür ve ihmal ederler. Yahudilerin genel olarak bedenlerini sevmedikleri, birçok "Arya'larm yaptığı gibi onu şımartmadıkları şüphesizdir. Aryalar indinde beden, Fransız toprağından doğmuş, onun için de aynı mübarek toprağın uğur ve bereketini, büyülü kültürünü doğuşta birlikte dünyaya getirmiştir. Şu halde o da mübarektir ve sahibine haklı bir övünç verir. Kendini böyle bir öğünçle dolduran ve gövdeye, özgül yaşam ideallerinin ifadesi olan usdışı değerler yüklerse çok görülür mü? Schiller bunlara haklı olarak "dirimsel değerler" demiştir. Bu dirimsel değerler ne bedenin ilksel ihtiyaçlarını karşılar, ne de ruhun isteklerini; onlar ancak belirli bir gelişme tarzına, organizmanın en gizli çalışmalarına, organların uyuşum ve bağımsızlığına, hücrelerin sürüm ve aktarımına ilişkin biyolojik bir stildir, ki bu stil her şeyden önce "yaşama isteminde", bütün yaşayanların varlık hizmeti olan o kör ve amansız istem gücünde kendini gösterir. Alımlı, çekici kedi diyoruz; çalımlı onurlu kartal diyoruz. Bu gibi biyolojik değerlerden birçoğunu ırk kavramına sokuşturanlar elbette eksik değildir. Irk da dirimsel (hayati) bir değer değil mi?

Temellerinde bir değer yargısı taşımıyor mu? Hele ırkın eşitsizlik kavramını da içerdiği göz önünde tutulursa... Hıristiyan arya onun için bedenini bir başka türlü hisseder. Onda yalnız yalınç organ duyguları yoktur, bedenin ona ulaştırdığı bütün duyumlar ideal renklere bürünür,

dirimsel değerlerin az-çok imgeleri sayılır. Hıristiyan arya biyolojik idealine yaklaşmak için zaman ve emek harcamaya da hazırdır. Modacı gençlerimizin umursamazlığı, kimi zaman moda sayılan "uçarılık" ve canlılık, İtalyan faşistlerinin öfkeli çalımları, kadınların incelik ve zarafeti... Bütün bu tutum biçimlerinin tek amacı bedenin soyluluğunu belirtmektir. Bu değerlere karşılık, şüphesiz bazı değersizlikler de vardır: Bedenin aşağı görevlerinin kötü sanılması, bazı davranışlar, utanma gibi birkaç sosyal duygu bu aradadır. Bu yalnız "ayıp" yerleri göstermekten ileri gelen bir utanç değildir, o bedeni kutsal saymanın bir çeşididir de; onu yalnız bir gereç saymaya karşı örtük bir protestodur ve nihayet giysiler içinde saklanan bir aziz emanet yerine koymadır.

Hıristiyan, Yahudi'nin elinden işte bu dirimsel değerleri almıştır. Yahudi gövdesini aklına getirince hemen ırk ifriti karşısına dikilir, değerlerini hep aryalar kiralamış ve tekellerine almışlardır. Yahudi, bunları tanısa, halk üstünlüğü kavramını da bütün sonuçlarıyla birlikte yeniden gözden geçirmesi gerekecektir. Onun için evrensel insan fikri adına gövdesinin kendine özgü duyumlarına boş verir, akıl adına bütün usdışı değerleri yok sayarak yalnız içlek (manevi) değerlere yer verir. Evrenseli böylece en yüce yere oturttuğundan akla uygun bir şekilde örgütlenmiş bir çeşit evrensel beden tasarlar. Bedeni zahitçe hor görüp, bir "boş görüntü" ya da bir "yırtıcı hayvan" saymaz, ama bir tapınç konusu da yapmaz. Onu büsbütün aklından çıkarmadığı zamanlar, yalnız bir gereç gibi bakar ve amaçlarına hizmet ettirir. Akıldışı dirim ve değerlerini nasıl tanımazsa doğal görevler arasında bir derece düzeni de

tanımaz. Bununla güttüğü amaçlardan biri; İsrail'in antik özelliğini yoksamak ise biri de Hıristiyanları gövdelerinin basbayağı bir gereç olduğuna inandırmaktadır. Antisemitin Yahudilerde kınadığı utanmazlık yine aynı tutumdan doğar: Eğer beden yalnız bir mekanizma ise onun dışkıları ya da dışkılama ihtiyaçları neden ayıp olsun? Gövdeyi sürekli kollamak, göz hapsinde tutmak neden gereksin? Bedeni bir makineye bakar gibi heyecansız, sevgi ve sevinçsiz, ama utanç da duymadan temizlemeli, sağ esen tutmalıdır. Ne var ki bu utanmazlığın bazı hallerde bir çeşit umutsuzluktan, umarsızlıktan doğduğuna şüphe yoktur: Aryaların her zaman için soyup çıplak koydukları bedenin ar yerlerini örtmeye kalkmak boş değil mi? Onların gözünde Yahudi olmak çıplak olmaktan daha ayıp değil mi sanki?

Oysa, bu akılcılık hiç de tipik Yahudice değildir. Birçok Hıristiyanlar, hele hekimler vardır ki, hem kendi vücutları, hem de çocuklarının vücutları için bu görüşe katılmaktadırlar. Evet ama bunda çoğu zaman bir zafer duygusunun kalıtsal geleneklerinden bir kurtuluş isteğinin rol oynadığı da unutulmamalıdır. Yahudi dirimsel değerlerden bir şey anlamaz, anlamak da istemez.

Antisemite hatırlatılmalı ki, bu öz bedeninden hoşlanmayış tersine etkiler de yapabilir ve aşırı utangaçlığa, aşırı iffetseverliğe de götürebilir, nitekim ben iffetçe Hıristiyanlara çok üstün Yahudilere de rastlamışımdır. Bunlardan kimi sıkı sıkı örtünüyor, kimi de gövdesini yüceltmeye çalışıyordu. Bunun anlamı dirimsel değerleri yoksanan bedeni içlek (manevi) değerlerle donatmak istemektir. Kimi Yahudiler de Hıristiyanları utandıracak ya da tedirgin

edecek kadar yüzlerinde ve jestlerinde kibardırlar. Bunlardan çevrelerine sürekli bir iyilik, feraset, feragat ve açılık yayılır.

Yahudilerin sık ve hızlı jestlerle konuşmalarıyla çok alay edilir. Oysa bu mimik canlılık sanıldığı kadar aşırı değildir. Sonra bunları başka el kol oynatma biçimlerinden, örneğin Marsilya'lılarınkinden ayırmak gerekir. Marsiya'lıda, ateşli ivedi ve zengin mimik içten gelen bir ateşe, sürekli sinirliliğe, görüp duyduğu her şeyi bütün gövde ile dile getirme eğilimine alamet olduğu halde, Yahudi'ye her şeyden önce önemli görünmek isteği hakimdir. Organizmasını bir gerçek belirtisi olarak düşüncenin hizmetine vermek, kendini rahatsız eden bedeni yücelterek onu ruhun sunduğu algı ve bilgilere yardımcı kılmak. Bana öyle gelir ki, o dillerde dolaşan Yahudi densizliğini ya da savrukluğunu işte böyle açıklamak yerinde olur. Üstelik bu suçlamanın yarı yarıya bühtan olduğu daha unutulmasın! Evet, denlilik (yerinde konuşma ve davranma) denilen şey, Yahudi'nin hiç güvenmediği "ince duygu"ya dayanır. Denli olmak demek, durumu bir bakışta kavramak, bireşimsel olarak üstten görmek, çözümlemekten çok sezinlemek demektir. Daha, daha: Davranışı bir sıra bularak ilkelere ayar etmek demektir ki bunların birazı dirimsel değerlere ilgili, birazı da büsbütün kof, aşınmış, eski nezaket şekilleriyle törelerdir. Şu halde, denli olmanın, savruk olmamanın ilk koşulu, "varsayımı" geleneksel, bireşimsel ve töresel bir dünya görüşüdür. Denliliği mantıkla açıklayamayız, o gerektiği anda psikolojik iklimi hissettirmek için özel bir algı, bir yeti ister. O eleştirici değildir ve tam itibarını ancak kendine özgü idealleri, töreleri ve görenekleri

olan sıkıca sınırlı bir toplumda bulur. Yahudi de herhangi biri kadar normal denliliğe sahiptir: Eğer bu sözcüğün altında yakınımıza karşı göstermemiz gereken ilksel (köklü) seziş ve anlayış kastediliyorsa... Ama Yahudi takatli, denli görünmeye çabalamaz. Denli davranmaya çalışmak aklın insanlar arası ilişkilerde yeterli bir önder olmadığını kabullenmek, gelenekler ile gizli sezgi güçlerinin çevreye uymada ve insanlarla düşüp kalkmada akla üstünlüğünü itiraf etmek olurdu. Bir mantık ukalalığına kapılıp bir ayrık ahlaka oy vererek, genel tepkilerle birlikte, bir genel insan doğası fikrinden de vazgeçmek anlamına gelirdi. İtiraf etmek gerekirdi ki, ne somut durumlar, ne de bireyler eşit değildir, öyle olunca da ayrılıkçılık doğrudur. Yalnız bu denlilik uğruna antisemit kendisini özge, ayrık bir hal sayıp, ulusal topluluktan dışarı atmak isterken Yahudi nasıl bu hatayı işlerdi, bu bindiği dalı kesmek olmaz mıydı? Yahudi, akıl yoluyla çözümleyecek sorun, yenilmeyecek güçlük olmadığına inanmak zorundadır. Us dışı olanı, gizemliyi, esrarlıyı, özel ve özge ayrıntıları görmezlikten gelecek, duygu inceliklerine inanmayacaktır. Hayatı başkalarının düşüncelerine bağlı bu adam, anlaşılır bir protesto ile özel düşüncenin değerini yok sayacak, cansız nesnelere uyan bir mantığı insanlara da uygulamakta ayak direyecektir. Böylece, mühendis ile işçinin akılcılığına yaklaşması onlarda olduğu gibi nesnelerin biçimlenmesinin sonucu değil, toplum dışı sayılmaya karşı bir tepki, bir protestodur. Onun çözümsel (analizci) ruhu, psikolojik bireşimler (sentezler) yerine menfaatlerle içgüdülerin yansımasını ve eğilimlerin cebirsel toplamını koymaktan hoşlanır. Üstün ve yengin gelmek, kandırmak, inandırmak hüneri onun için

artık bir matematik işlemidir. Yalnız şu var ki, insan davranışlarını genel kavramlara bağlamak ve bu kavramlarla açıklamak ister istemez soyutluğa götürür. Bu soyutluk sevgisi, Yahudi'nin paraya özel ilgisini de açıklar. Halk ağzı Yahudi'yi pek para canlısı ve açgözlü sayarken çok yerde onu masalların ünlü hasisleriyle karıştırır, oysa antisemit bile Yahudi'yi daha çok israf düşkünlüğü ile suçlar ve kınar. Gerçekte, Yahudi'nin paraya düşkünlüğü maden ve kağıt paraları elinde ve cebinde bulundurmak zevkiyle ilgili değildir, onda para kavramı hisse senetleri, çekler ve banknotlar biçimine bürünmüştür, yani soyutlaşmış ve yalnızca satın alma gücü anlamına gelir olmuştur. Yahudi, bu türlü mülkiyeti arar ve yeğler, çünkü genel ve evrenseldir. Satın alma yoluyla elde etmek, alıcının ırkıyla ilgili olmaksızın, serbest olup Yahudiliğe özgü değildir. Malın, nesnenin değeri yalnız bir koşula bağlıdır: Ödeyebilmek! Ödeme işlemi tamamlandığı anda alıcı o mal ya da nesnenin yasal sahibidir. Satın alma ile elde edilen mülkiyet şu halde genel ve soyut bir mülkiyet şekli olup, bu nitelikle öteki özel ve usdışı biçimlerden ayrılır.

Burada karşımıza bir kısır-döngü (fasit daire) çıkmaktadır. Yahudi ne denli zenginleşirse antisemit de iddiasını o denli yeğinleterek, gerçek mal sahipliğinin kanunun tanıdığı ve tanımladığı olmayıp, insanın beden ve ruhuna sıkı sıkıya bağlı kalan bir şey olduğunu ileri sürmektedir. Bununla güttüğü amaç meydandadır: Fransa topraklarını ve içlek (manevi) haznelerini yalnız öz Fransızlara mal etmek! Antisemit edebiyatta, erdemli yetimlerin ya da düşkün aristokratların zengin Yahudilere karşı, hep aynı kalan, şu laytmotif ile böbürlendikleri görülür: Namus,

Onur, Sevgi, Erdem, Beğeni para ile satın alınamaz! Yahudi'yi toplumdışı tutmak isteyen antisemit, mülkiyetin bu çeşidi üstünde ne kerte ayak direrse, Yahudi de o kerte bir inatla biricik mülkiyet şeklinin kanuna uygun olarak satın alınan şeyden ibaret olduğunu savunur. Kendinden esirgenen, hatta satın aldığı şeylerin yasallığını bile şüphe altına sokan o gizemsel, büyülü mülkiyete karşı protesto olmak üzere adsız evrensel insanın haklı satın alma gücünü temsil eden satın alma hakkını savunurken bir yandan da mal ile sahibi arasındaki bağı ussallaştırmak (rasyonelleştirmek) suretiyle mülkiyet kavramını ussal dünya görüşünün çevresine sığdırmaya çalışır. Ussal ve tecimsel bir işlem olan satın alma mülkiyeti yasallaştırır ve onu düpedüz kullanma hakkı olarak tanımlamış olur. Satın alınan değer Tanrı bilir nasıl bir put sayılacak yerde, ki bu da ancak gizli yetileri olan bazı kişilerce bilinir, resmi fiyata eşit olur. Yahudi'nin para sevgisi bir açıklamanın ışığı altında kolayca anlaşılır. Değer para ile belirlendi mi, artık kamusal geçerlik kazanır, ussaldır, toplumun bilmem hangi karanlık kaynaklarından fışkıracak yerde her elin ulaşabileceği bir yerde bulunur. İşte böyle bir toplum düzeninde Yahudi'yi toplumdışı etmek oluşlu (mümkün) değildir, o artık bir müşteri, bir adsız tüketici (müstehlik) olarak rahatça içeride kalabilir. "Para her şey demek değildir", "Her şey para ile alınmaz" gibi boş laflara tam tersini savunan özdeyişlerle karşılık verir: "Bütün ruhlar satılıktır, sen paradan haber ver!" Bu tutum onun köpeksiliğini (sinikliğini) ya da duygu bayağılığını değil, savunma ya da karşı hücum arzusunu gösterir. Bu suretle antisemite demek ister ki usdışı değerler kuruntudan başka bir şey değildir ve on-

ları seve seve paraya çevirmeyecek kimse yoktur. Antisemit satılmaya yanaştı mı dava kanıtlanmış olur. Çünkü böylece o da aslında para ile mal edinme şeklini gizemsel (mistik) ilişkilere dayanan mal sahipliğine üstün tutuyor demek olur. Böylece kalabalığa dalıp belirsiz olan Yahudi artık genel bir insandır ve ancak satın alma gücüyle ellerden ayrılır ve seçilir. Bu hem ondaki "zengin olma tutkusunu" hem de gerçek gönül yüceliğini gösterir. "Para sevgisi" insanların nesnelerle ilişkilerinin yalnız ussal, soyut ve genel bir değer taşıyabileceği yolundaki inancının nedenini açıklar.

Yahudi, faydacıdır, doğru, ama ondan, düpedüz kullanma zevki dışında, her şey esirgeniyor da ondan. Kendinden kıskanılan, esirgenen toplum haklarını, o para gücüyle satın almaya çabalarsa şaşılır mı? Parasından ötürü sayılıp sevilmek zoruna gitmez, ama açık kesesi sayesinde kazandığı saygı ve övgünün gerçekte yalnız şu satın alma gücünün adsız sahibine olduğunu bilir. O da zaten bu adsızlığı aramakta değil miydi? Toplumda parmakla gösterilir bir adam olması zenginliğe bağlı ise neden zengin olmaya çabalamasın?

Yahudi gönlüne yeteri kadar ışık tuttuğumuzu sanıyorum. Bu gönül kendi için yaptığı seçim ve durumunun önemi ile orantılı olarak iyice belirmiş bulunmaktadır. Ama biz burada bir portre resmetmek istemiyoruz. Amacımız yalnız Yahudi'nin sabrına, kovuşturmaları bekleyişine, iyi yıllarda bile içinde sakladığı felaket sezgisine, sonra bu felaketlerin gerçekten, gökyüzü bulutlanırcasına ansızın kopmasına işaret ederek insanlığındaki özel biçimi ve en dar kafalı bir ayrılıkçılık ile karşılanan genel kardeş-

lik istemini ve en nihayet onu adam yerine koymak istemeyenlere göstermekten geri kalmadığı o garip sevgi, nefret, hayranlık ve güvensizlik karışımını hatırlatıp belirtmektir.

Onun sütten ağzı yanmış, en çığırtkan liberal parolalar altında bile nasıl sinsi bir antisemitizm saklı olduğunu görmüştür. Onun Hıristiyanlara karşı güvensizliği işçinin "Halk dostu" burjuvalara güvensizliğine pek benzer. Faydacı psikolojisi tek tek kişilerin seyrek sevi (sempati) gösterilerinin gerisinde özel çıkar hesapları ve iki yüzlü hoşgörü ve saygı gösterilerinden yine de hoşlanır, bu gözle görülür sempati ve iyi niyet belirtileriyle o müzmin güvensizlik ve tedirginliğinden kurtulmayı umar ya da hayal eder; engelleri aşarak herkesle birlikte, herkesin ortasında bulunmaya can atar.

Bu iki kutuplu dünyayı, bu kopuk parça insanlığı tasvir ederek, Yahudi'nin biri Hıristiyan'a, biri Yahudi'ye karşı olmak üzere nasıl iki çeşit duygu beslediği görülmeliydi! Yahudi'nin bir Hıristiyan kadını ile bir Yahudi kadınına karşı duyduğu istek bile özdeş değildir. Onun yüreği genel insanlık sevgisi altında derin bir çatlak saklamaktadır.

Nihayet Yahudi'nin dünyayı düzeltmek için beslediği arzunun bozulmamış kökselliğini, her dem tazeliğini de söylemeliyiz. Gizlenen, utançlı Yahudi duygularını çözümleyebilir ama eğitip yüceltemez. Belki bir Proust olur, ama bir Barres olamaz, çünkü duyguların ve özbirliğin bakılıp tımar edilmesi bir gelenek sezgisine, anlaşılmaza karşı bir önseziye bağlı olduğu gibi ampirik yöntemlere bir geri dönüşü, namuslu kazanılmış haklardan gönül esenliğiyle ya-

rarlanabilmeyi gerektirir. Aristokrat bir gönlün temel çizgileri işte bunlardır. Bu görüşten kalkan Hıristiyan kendine bir ser bitkisi gibi bakar ya da şu şarap fıçıları gibi, ki Hindistan'a yüklendiği halde geri getirilmişlerdir, çünkü deniz havası içlerindeki şaraba pek hoş bir tat, bir aroma kazandırmıştır, "Ben" bakımı hem esrarlı hem aristokratça bir hünerdir, ama kendi benine gösterilen sürekli dikkat ve özen giderek meyvelerini verir. Kendinden kaçıp kurtulmaya çalışan Yahudi de ruh olaylarını bir organizmanın gelişmesinden daha çok, nesnel bir mekanizma saysa dahi içinde eğilimlerin oynaşmasını ilgi ve merakla seyreder şüphesiz, çünkü onlara nesnel bir gözlem platformundan bakmaktadır, ama onlar üstünde uzun boylu durmaz ve emek harcamaz. Onların gerçek anlamını kavradığından da emin değildir. Mantıksal analiz, ruh irdelemesinde en iyi yöntem değildir. Akılcı daima duyumların ve tutkuların baskısı altındadır. O özgün bir gönlü zihinsel bir kültürün incelikleriyle birleştirmiştir. Yahudi'nin dostluk gösterilerindeki açıklık, tazelik ve sıcaklığa geleneklere ve biçimciliğe gömülmüş Hıristiyanlarda pek seyrek rastlanır. Bütün acıların en acısı olan Yahudi acısına o çaresizliği, o dokunaklığı veren budur. Ama bu noktada daha çok eğlenmek istemiyorum, Yahudilerin saklanma, gizlenme olanakları ile sonuçlarına değinmekle yetiniyoruz.

Yazımızı bağlamadan önce Yahudi'nin çok anılan telaşçılığını ana çizgileriyle biraz daha yakından görelim. Yahudiler gerçekten dur durak nedir, bilmezler. Ne yerlerinden emindirler, ne hallerinden. Hatta yarın aynı memlekette olup olmayacaklarını bile kesin olarak bilmezler. Çalışma yerleri, kazançları, hatta yaşama hakları sürekli teh-

dit altındadır. Düşman yığınlarca tasarlanmış olan kendi uğursuz hayalince durmadan kovalanması da cabası! Yahudi tarihi, iki bin yıllık bir işkence ve alçalış yolu, sonu gelmez bir yanlış yoldur, o yanlış yolda her duraklamadan sonra yine değneğine sarılmak zorundadır. İliklerine dek tedirginlik dolu, öz gövdesini amansız düşmanı, durmadan boşuna özümlenme düşü görerek "Arya"nın sahip olduğu güven hedefine yaklaştıkça uzaklaşarak koşar ve emekler, o arya ki toprağının üstünde yapışık gibi sapasağlam oturmakta, kefilli ve tapulu malından öylesine emin bulunmaktadır ki, başka bir şık aklına bile gelmez, yurdu ile bağlılığını doğal bir gerçek bilir. Ne var ki Yahudi'nin tedirginliğini metafizik bir nedene bağlamak doğru olmadığı gibi insanlığın toptan durumunu düşündükçe bize çullanan o sorucu, beyin yakıcı, ürpertici tedirginlik ile de karıştırmamalıdır. O metafizik kaygı bugün için ne işçinin ne de Yahudi'nin iltifat edeceği bir lüks değildir. İnsanın evrendeki yerini ve boyun eğdiği yazgıyı merak etmek için yeryüzüne iyice yerleşmiş olmak, güçsüzlerle ezilenlerin gündelik ekmeği demek olan sayısız tasa ve korkudan azat olmak gerekir. Sözün kısası metafizik felsefe bugün için egemen arya sınıfların bir ön hakkı, bir ayrıcalığıdır. Öyledir ama bu düşünce yine de metafiziğin değerini yok edemez; yeryüzündeki kurtuluştan hemen sonra insanların baş kaygısı bu olacaktır.

Yahudi'nin bugünkü başlıca sorusu metafizik değil, sosyaldir. Onu kaygılandıran insanın evrendeki durumu değil, toplumdaki kendi durumudur. Her kişinin ayrı ayrı ses vermez evrendeki yalnızlık ve bırakılmışlığı daha onun gözüne çarpmıyor, çünkü insan topluluğundan sıyrılıp ev-

ren boşluğuna açılmaya daha fırsat bulamamıştır. O yalnızlık ve bırakılmışlığı henüz insanlar arasında hissetmekte, ırk sorusu ufkunu daraltmaktadır. Tedirginliği sürekli inceleme ve araştırma ile yaşayıp gelişen bir tedirginlik değil, sıkıntı veren, kurtulmak için can atılan bir tedirginliktir. Fransa'da sürrealistler arasında hiçbir Yahudi'nin bulunmadığına dikkatimi çektiler. Gerçekten sürrealizm insanın alınyazısı üstüne kendi türünde birtakım sorular sorar. Yıkıcılığı, gürültücülüğü ile sürrealizm Büyük Savaş'tan kazanarak çıkmış bir ülkede her şeyi kendilerinin sayan şımarık burjuva gençlerinin lüks bir eğlencesi idi. Yahudi yıkıcı olmadığı gibi insanlığın umutsuzluğu üstüne derin düşünceye dalmaktan da hoşlanmaz. O salt toplum adamıdır, çünkü bütün derdi toplumdur. Onu Tanrı buyruğu değil, toplum Yahudi yapmıştır, Yahudi sorununu ortaya çıkaran, Yahudi'yi bütün benliği ile ona karşı direnmeye ve savaşmaya mahkum eden odur. Yahudi var oluşunu toplumda ve toplum aracılığı ile seçer. Ulusal topluma katılma çabası sosyal, başka insanlarla kaynaşma isteği sosyal, acıları ve sevinçleri hep sosyaldir, çünkü omzunda taşıdığı kargış (lanet) sosyaldir, yani toplumca yaratılmıştır. Metafizik ilgisizliğinin ya da sürekli tedirginliğinin köksel pozitivizmine yakışmadığını Yahudi'nin başına kakmak, unutmayalım ki ancak bu kakıncı yapanları utandırır. Sürekli izlenen, kovuşturulan bir adam olarak Yahudi "Ben"ini yanlış problemler üstünden yanlış bir durum içinde seçer, çevrenin tehditleri ve düşmanlığı yüzünden metafizik duyarlığını, algısallığını (idrak yetisini) yitirerek bir umutsuzluk rasyonalizmine düşer. Hayatı hep kendinden ve başkalarından kaçmakla geçer. Ona her şeyi, hatta

çıplak bedenini bile çok görmüşler, gönlünü kırmışlar, kafasındaki dünya kardeşliğini gerçekleştirme idealinden başka ona bir şey bırakmamışlardır. Kabahat kimin? Yahudi bizim gözlerimize bakınca orada, kaçıp kurtulmak için boşuna çabaladığı kendi hayalini görmektedir. Bütün sözlerimiz ve jestlerimizle antisemitizmimiz kadar tepeden bakan liberalizmimizle onun kalbini habire zehirlemekteyiz. İster yılsın, ister göğüs gersin, onu herhalde Yahudi kalmaya zorlayan biziz. Ona ya utançlı ya da içten Yahudi olmaktan gayri şık bırakmayan yine biziz. Kapitalist ya da feodal toplumun bir ürünü olan ve yalnız o koşullarda yeri olabilen bu insan türünü biz yarattık ve ona, daha mantık tanımayan bir toplulukta şamar oğlanlığı rolü verdik. Hem bunu öyle bir insan materyalinden yarattık ki başka bütün türlerden daha çok gerçek insanoğluna tanıklık etmektedir; çünkü insanlığın kucağında ikincil (tali) tepkilerden doğmuş ve oluşmuştur: Bu horlanan, kökünden kopmuş olan, ta baştan beri gizlenmeye ya da baskıya katlanmaya zorlanan insan türü!... Bu işte hiçbirimiz suçsuz değiliz; suçluyuz, caniyiz. Nazilerin döktüğü kanlardan sorumluyuz!...

Yahudi serbesttir, içten Yahudi olmakta özgürdür, denecek. Evet öyledir, ama unutulmasın ki, onun için bizde de pek seyrek rastlanan, demir bir yürek ister. Tutuklu da kaçmakta serbesttir, ama bu serbestliğin ağır bir pahası var. Kelleyi koltuğa almak! Tutuklunun durumundan zindan bekçisi daha mı az sorumludur? İçten Yahudi olmak demek bütün sonuçlarını göze alarak kendini açıkça Yahudi bilmek demektir. Doğru Yahudi dünya yurttaşlığı idealinden vazgeçerek bile isteye, tarihin kargınmış Yahu-

di'sinin rolünü alacak, ne kendinden kaçıp ne de yakınlarından dolayı utanıp arlanacak: Nasıl bir babayiğit olmak gerek bunun için? İçten, doğru Yahudi dünyanın bozukluğunu anlamış olduktan başka, utançlı Yahudi gibi çocukçasına birciliğe (Monizme) inanmaz, yalnız toplum güçlerine inanır. Sapada kaldığını, dokunulmaz (parya) olduğunu, kargınmış bulunduğunu bilir ve bilerek katlanır. Akılcı iyimserliğinden bir çırpıda yüz çevirip dünyanın aptalca parçalanmış olduğunu görür ve orda kendine düşen talihe razı olarak bundan gerekli dersleri alır. Kardeş ve arkadaşlarını hep öteki Yahudilerden seçer ve olanca umudunu beşeri büyüklüğe bağlar, çünkü dayanılmazlığı ispatlanabilir olan yaşama koşullarını isteyerek omuzlamış, kendine "minnetten zevk", acıdan, incinmeden gurur çıkarmıştır. Pasif durumdan ayrılmakla öte yandan antisemitin gücünü de kısmış olmaktadır, çünkü utançlı Yahudi Yahudilikten kaçmak istedikçe antisemitten damga damga üstüne yiyordu. O, özden Yahudi, herkese karşı Yahudiliğini açıkça kabullenmiş ve kurbanlığa (martirliğe) kadar varan bütün sonuçlarını da göze almış olduğundan antisemit bir bakıma silahsız kalmıştır, ona olsa olsa söver, ama dağlayıp damgalayamaz. Böylece özden Yahudi, her açık yürekli insan gibi karikatür konusu olmaktan çıkar. Utançlı Yahudilerin ortak çizgileri ortak gizlenişlerinden, kaçışlarından doğar, onun için de özden Yahudi'de bulunmaz. Özden Yahudi ne olmak istediyse odur, o olmuştur, üstüne artık ne söylenebilir? O artık özgür yalnızlığında bir insan olur, insanlığın durumuna uygun gelen metafizik ufuk ile çevrili tam bir insan!

İyi niyetli kişiler bu sözlere bakıp, "eh, öyleyse ne duru-

yorlar? Madem ki özgür iradeleri var, hepsi de özden, doğru Yahudi olsunlar da biz de dedikodudan kurtulalım" diyemezler. Onlar Yahudiliği açıkça kabullenseler de, bu Yahudi sorununun sosyal çözümü olmaz, bireysel bir çözüm bile olmaz.

Gerçi içten, özden Yahudiler bugün daha çoktur, son yılların amansız acıları gözlerini öylesine açmıştır ki, bugün açık yürekli Yahudilerin sayısı bu gibi Hıristiyanların sayısından fazla bile olabilir. Ne var ki böyle bireysel davranışlar, yazgıya rıza göstermeler Yahudilerin genel hayat savaşlarını kolaylaştırmaktan uzaktır, bu yüzden o kavganın daha da güçleştiği bile söylense yeridir. Sözgelimi: 1940'ta birlikte dövüşmüş bir Yahudi yurttaş Fransa'nın Alman çizmesi altında bulunduğu sıralarda Londra'da bir Fransız propaganda dergisi çıkarıyor. Fransa'da bıraktığı "Arya" eşinin başını belaya sokmamak için de yazılarında takma ad kullanıyor. Aynı şeyi birçok Fransız göçmeni de yapmış, bundan dolayı da kimse onları kınamamıştır. Ama Yahudi yazar pek ayıplanıyor ve: "Aha, işte size kendini gizleyen bir pis Yahudi daha!" deniyor. Bu adam dergisine aldığı yazıları yalnız değerlerine bakarak seçmekte, yazanın kimliğine önem vermemektedir. Eğer kasıtsız olarak dergide daha çok Yahudi yazarlar yer almışsa: "Gördünüz mü, soy sop hep bir arada!" dendiği gibi tersine, bir Yahudinin yazısı geri çevrildi mi damga yine hazır: "Adam anti-semitizm yapıyor!"

"Madem ki adam özü doğru bir Yahudi'dir, bu gibi dedikodulara kulak asmayıversin" denecek belki. Bunu söylemek kolay, yapmak zordur, sonra da onun işi gücü propagandadır, yani başkalarının düşüncesine sıkı sıkıya bağ-

lıdır, kulağını tıkayamaz. "Öyleyse bu iş onlar için değildir, uzak dursunlar" denirse asıl o zaman yaraya parmak basılmış olur. Şu halde siz, yani böyle diyenler, içten Yahudiliğin yolu doğruca Getto'ya çıktığı takdirde beğeniyor, uygun görüyorsunuz. Davanın gerçek çözümünü baltalayan sakın siz olmayasınız?

Sosyal bakımdan da durum daha iyi değildir. Bizim kendi elimizle yaratığımız koşullar Yahudiler arasında ayrılık, anlaşmazlık doğurmaktadır. Açık yürekli Yahudi olma kararı birbirine aykırı politik yönelimlere meydan veriyor. Yahudi, Yahudi olarak yerini Fransız toplumunda görüp bütün hakları ve yükümleriyle birlikte Fransız Yahudisi tanınmayı isteyebileceği gibi gerçek Yahudiliğin ancak bir Yahudi devletince korunabileceğini düşünerek öz toprağı üstünde Yahudi ulusunun yeniden yaratılmasını da isteyebilir. Bu iki görüş içten, özden Yahudiliğin iki ayrı yönden görünüşü demek olduğundan birbiriyle uyuşup uzlaşmaları gerek gibi gelirse de insana, konuyu rahatça tartışabilmeleri için Yahudilerin kuşku ve baskı altında olmamaları, düşmanlarının eline sonra kendilerine çevrilecek silahlar vermekten çekinmemeleri gerekirdi. Yahudi'yi kendi özgül Yahudi durumuna iteklememiş olsaydık, iş yalnız Filistin ve Fransa arasında serbest bir seçim davasından ibaret kalırdı. O zaman Fransız Yahudilerinin ezici çoğunluğu hiç şüphesiz Fransa'yı seçer, pek azı bağımsız bir Yahudi devleti hayali uğruna Filistin'e göç etmeyi göze alırdı. Bu asla Fransız toplumunda kalan Yahudilerin Tel-Aviv ile sıkı bağ kuracakları anlamına gelmez, olsa olsa Filistin kendileri için bir sembol, bir ideal olur, bağımsız bir Yahudi devletinin varlığı Fransız toplumu-

nun bütünlüğü için hiç itirazsız kabul ettiğimiz Roma'ya bağlı bir Katoliğin varlığından daha tehlikeli olmazdı. Ne yazık ki çağın ruhu böyle haklı bir seçim davasından Yahudiler arası bir kavga konusu çıkarmıştır. Bir Yahudi ülkesinin kuruluşunda bizim antisemit, Yahudi'nin Fransa'ya yabancı oluşunun kanıtını görmek istiyor. Bir zaman ırkları başlarına kakılıyordu, şimdi de yabancı sayılıyorlar. Bu yabancıların bizde ne işi var, çekip gitsinler kendi Filistinlerine! Görülüyor ki Yahudiliği açık yürekle kabullenmek siyonizme götürdüğü takdirde oturduğu yerde kalmak isteyen Yahudi bundan çok zarar görür, çünkü antisemit iddialarını sözde doğrulanmış sayarak işi daha da azıtır. Fransız Yahudisi bunun için siyonizme içerlemektedir, çünkü zaten güç olan durumu bir de bu yüzden daha kötüleşiyor, karmakarışık oluyor.

Şimdi iyice anlamış bulunuyoruz ki, içten, özden Yahudi olmak kararı Yahudi'ye belki ahlak bakımından bir onur, bir kuvvet kazandırır, ama asla sosyal ve politik bir çözüm sağlamaz. Zavallının durumu öylesine bozuk ve çapraşık ki ne yapsa, ne etse yine hep zararlı çıkıyor.

IV

Buraya dek söylenenler, kendiliğinden anlaşılacağı üzere, Yahudi sorununun çözümüne götürmez, ama bir çözümün ciddi olarak düşünülmesine elverişli koşulların aydınlanmasına yaradığı söylenebilir.

Yaygın inancın tersine, antisemitizmi yaratan Yahudi'nin karakteri değil, Yahudi'nin karakterini yapan antisemitizmdir, bunu yetesiye belirttik. Bu suretle baş olay, ilk etmen olarak beliren antisemitizm, daha mantık aşamasına ulaşmamış bir sosyal ortamda doğan gerici bir dünya görüşü olarak nitelenebilir. Bu saptamadan ne çıkar? Şu çıkar ki sorunun çözümü, amacı tanıyıp araçları bilmeye bağlıdır. Çoğu yerde amaç tanınmadan araçlar üstüne tartışma kopar. Peki, bu davada gerçekten nasıl bir amaç güdülebilir ya da güdülmelidir? Özümleme mi? Boş umut, çünkü söylediğimiz gibi özümlemenin baş düşmanı Yahudi değil, antisemittir. Azatlıktan (özgürlükten) beri, demek ki aşağı yukarı yüz elli yıldır, Yahudi bütün içtenliği ile topluma mal olmaya çalıştığı halde durmadan geri

itiliyor, çabası boşa çıkarılıyor, Yahudi'nin elinden sürekli kaçan bu özümlenme ve bütünlenme olanağını yine onun yardımıyla yeniden destekleyip hızlandırmak elimizdedir. Antisemitizm yaşadıkça Yahudi'ye özümleme kapılarının kapalı kalacağını gördük. Bu işin bazı zorlama ve dayatma önlemleriyle yürütülmesini salık verenler var. Kimi Yahudiler bile dindaşlarını adlarını değiştirip Durand, Dupon gibi Fransız adları takınmaya zorlamak istiyorlar. Bu tedbir tek başına etkin olamaz, ama karışık evlenmeler çoğalır, Yahudi törenleri, hele çocuk sünnet etme geleneği yasaklanırsa iş değişir sanırım. Ne var ki bütün bu önlemler bence insanlık ilkelerine aykırı düşer. Napolyon bunları uygulamayı tasarlamış olabilir, ama o bireyi devlete kurban etmek isteyen bir zorba idi. Hiçbir demokrasi, Yahudileri özümleme bahanesiyle böyle önlemler düşünemez ve alamaz. Kaldı ki Yahudi ırkının bölünmesinden başka pek bir işe yaramayacak olan bu önlemler yalnız antisemitik psikoz altında acı duyan utançlı, gizli Yahudilerce öğütleniyor. Nihayet bu görüş, "insan" adına Yahudi'yi yok etmek isteyen demokratta gördüğümüz eğilimdir. Gerçek dünyada "öz insan, soyut insan" yoktur; Yahudiler-Protestanlar-Katolikler, Fransızlar-İngilizler-Almanlar, aklarkaralar-sarılar vardır. Sözün kısası, Yahudi sorununa böyle bir çözüm yolu göstermek, gelenek ve göreneklerden, duygulardan meydana gelen bir topluluğu ulusal bir toplum yararına ortadan kaldırmak istemek demektir. Bu yolda bir özümleme denemesini Yahudilerin büyük çoğunluğunun reddedeceğine şüphe yoktur. Onlar ulusun içine girmek, katılmak istiyorlar ama yine Yahudi olarak bunu kim kınayabilir? Adamları kendilerini Yahudi gör-

meye zorla, birbirine tutunup dayanışmaya alıştır, ayrı bir tür olma duygusunu içlerine göm, sonra İsrail gerçeğini göz göre göre yok saymaya ya da yok etmeye kalkış! Olacak şey mi bu?

Haksız bir itirazla Yahudilerin "ulus içinde ulus" oldukları söylenecektir. Biz göstermeye ve tanıtlamaya çalıştık ki Yahudi topluluğu ne ulusal, ne uluslararası, ne dinsel, ne törel, ne de siyasaldır; o yalnızca bir sözde tarihsel toplumdur. Gerçek dünyada Yahudi'yi yapan, yaratan etmen ise onun özel durumu, Yahudiler arası durum eşitliğidir. Yahudilik denilen bu sözde tarihsel kurum, içinde yaşadığı topluma yabancı bir eleman sayılamaz, tersine, toplumu tamamlar ve işe yarar. Gücü sınırsız olduğu çağlarda bile kilise Yahudilere katlandıysa sebebi, onların kendilerini bazı ekonomik görevlerle pek yararlı ve vazgeçilmez kılmalarıdır. O görevler bugün gerçi herkese açıktır, ama bu asla demek değildir ki, Yahudiler yine de bir içlek (manevi) etmen olarak Fransız ulusuna kendine özgü karakterini ve dengesini kazanmak yolunda yardım etmemiştir ve etmiyor! Utançlı Yahudi'nin karakter çizgilerini keskin ve belki biraz sert çekmiş olduk. Ama bunlar arasında bir tanesi bile çıkmaz ki, bu nitelikle Fransız ulusuna katılmayı ve özümsemeyi reddetsin!" Tam tersine onun akılcılığı, eleştirici zekası, anlaşmalı bir toplum anlayışı ve dünya kardeşliği kuruntusu ve hümanizmi kendisini bir toplum için uyarıcı, silkeleyici ve dolayısıyla çok yararlı bir öğe haline getirmiştir.

Biz burada gerçek bir liberalizm salık vereceğiz: Diyeceğiz ki emekleriyle bir ülkenin büyüklüğüne, onur kazanmasına pay katan her insan o ülkede yurttaşlık hakkı iste-

yebilir. Hem de soyut, ne idüğü belirsiz bir "insan doğası" adına değil, toplumun hayatına kattığı emek payına dayanarak. Demek ki Yahudi, Arap, Zenci, kim olursa olsun, ulusal davalarda herkesle dayanışma halinde bulunan her kişinin bu davalarda bir oyu ve bir itiraz hakkı olmalıdır. Bu da devletin uyruğu, ülkenin yurttaşı olmaya eşittir. Ne var ki onlar bu hakları Yahudi, Zenci ve Arap olarak kullanırlar. Kadınlara seçim hakkı tanıyan bir toplumda sandık başına giderken onlardan cinsiyet değiştirmeleri istenemez, onların oyu erkeklerinkine eşit sayılır; onun gibi Yahudi'nin yasal hakları ve -hiçbir yasa kitabına yazılı olmasa bile-, bu yüzden daha az önemli olmayan bütün öteki insanlık hakları söz konusu olunca da bu hakları ona yalnız, kendinde varsayılan gizli (potansiyel) Hıristiyandaki kadar tanımak olamaz; o bu hakları Fransız Yahudisi olarak kısıntısız, koşuntusuz kullanmalıdır. Onu karakteri, ahlakı, beğenisi, dindar ise dini, kendi adı ve dış görünüşüyle, olduğu gibi kabul etmek zorundayız. Eğer bu kabul ediş içten ve sakıncasız ise Yahudi'nin içten Yahudi olması da kolaylaşacak, giderek zorsuz bir tarihsel evrim ve gelişme ile önceleri zorla varılmak istenen özümleme amacına ulaşacaktır. Ne var ki tanımladığımız biçimdeki bu somut liberalizm yalnız bir dilek, bir yürekten isteyiş olduğundan, amaca giden yolu gereği gibi belirtip aydınlatmazsak, çabucak, kuruntu olarak kalır ya da yozlaşır. Gösterdiğimiz gibi dava Yahudilerce ele alınamaz. Yahudi sorunu antisemitizmden doğduğuna göre çözümünün baş koşulu antisemitizmi ortadan kaldırmaktır. O halde antisemitizmi ortadan kaldırmanın yolu yöntemi nedir? İşte bütün sorunun özü, çekirdeği bu noktada bulunuyor. Pro-

paganda, eğitim gibi denenmiş yöntemler elbette ihmal edilmemeli, öğrencilerimizi tutkusal yanıltılardan korumalıdır. Ancak korkarım ki bu yoldan varılacak sonuç yalnız bireysel değer taşıyacaktır. Fransızların belli bir takımını, söz ve tutum edepsizliklerinden dolayı, açık yasa hükümleriyle etkin bir şekilde cezalandırmak gerektiği de muhakkaktır. Ne var ki bu türlü önlemlerin etkisi bakımından hayale kapılmak da doğru değildir. Yasalar antisemiti ürkütmemiştir, ürkütmez de. Çünkü o kendini yasaların ötesinde mistik bir topluluğun ürünü saymaktadır. Buyrukları, yasakları istediğiniz kadar çoğaltın, bunlar yalnız resmi Fransa'nın malı olacaktır, antisemit ise kendini "gerçek" Fransa'nın temsilcisi biliyor. Antisemitizmin maniheist, ilkel bir dünya görüşü olduğunu ve Yahudi düşmanlığının eski gaipten haber verme mitosunun yerini aldığını unutmayalım. Ancak burada söz konusu olan görüşler arasında bir görüş değil, belirli durumdaki bir insanın bütün beni ile nasıl tutum aldığı ve dünya görüşünü nasıl seçtiğidir. Bu, kendi toprağı için duyulan o mistik ve taşkın duyguya benzer. Bu tutumu oluşsuz kılmak için propaganda, eğitim yetmediği gibi antisemitin serbest iradesini kanun yasaklarıyla etkilemeye kalkmak da yetmez. Onda da her insan gibi ancak durumla koşullu bir irade özgürlüğü bulunduğundan, temelinden değiştirilmesi gereken işte o durumdur. Antisemitin seçimini değiştirmek için o kendi kendine belirleme şansını kökten değiştirmek gerekir. Bununla özgür iradeye dokunulmuş olmaz, ama özgür irade başka verilere dayanarak ve başka oluşumlara (formasyonlara) bakarak karar verir.

Öte yandan politikacı, yurttaşların özgür istemlerini

asla etkileyemez, onun bulunduğu yer bile yurttaşla olumlu bir ilişkiye elvermez; o yalnız durum ile uğraşır. Yine saptamış bulunuyoruz ki, antisemitizm toplumun sınıflara bölünmesine karşı ulusal birliği sağlamak amacıyla girişilen umutsuzca bir denemedir; toplumun birbirine düşman gruplara ayrılmasını kızıştırılan kamusal tutkuların ateşinde eritmek arzusudur. Ancak toplumsal olaylar ya da buluntular ekonomik ve sosyal nedenleri kaldırmadıkça oldukları yerde duracaklarından hepsi birleştirilip tek bir tanesinde akaçlanarak savuşturulmak isteniyor: Zengin-yoksul, işçi-patron, yasal güçler-karanlık güçler, köylü-kentli., vb. çelişki ve ayrıntılar yalnız Yahudilerle Yahudi olmayanlar arasındaki karşılıkta toplanıp yerelleştirilmeye çalışılıyor. Bundan anlaşılıyor ki, antisemitizm sınıf kavgasının burjuvaca ve mistik bir şeklidir, onun için de sınıfsız bir toplumda yok olması pek doğaldır. O insanların birbirinden kopuşlarını, toplum içinde yalnız kalışlarını, çıkar ve tutku çatışmalarını açığa vurur. O ancak, zayıflamış bir dayanışmanın çok parçalanmış çoğunlukları birleştirdiği topluluklarda var olabilir, bir sosyal çokluk (pluralizm) olayıdır. Bütün yurttaşların dayanışma halinde bulunduğu bir toplumda, yani çıkar çelişmeleri bulunmayan yerde, antisemitizme yer yoktur. Antisemitizm nihayet, insanoğlu ile malı mülkü, Nazilerin ağzıyla, kanı ile toprağı arasında varsayılan, mülkiyetin bugünkü şekline uygun, belki mistik ilintiyi gösterir, dile getirir.

Belit (aksiyom, temel önerme) sayılmak gerekir ki üretim araçlarının ortaklaşa kullanıldığı bir toplumda insanoğlu ilkel çağlardan beri sürdürüp getirdiği kurgu ve kuruntularından kurtularak kendini gerçekten layık olduğu

uğraşa, yani yeryüzü cennetini kurmaya verecek ve o cennette şüphesiz antisemitizm bulunmayacaktır. O toplumda antisemitizm köklenilmiş bir ağaç gibi kuruyacaktır. Antisemitizm sayesinde kendini Yahudi hisseden içten Yahudi'nin özümlenmeye karşı duruşu, sınıf-bilinçli işçinin sınıfların kaldırılmasına karşı direnmesinden farklı değildir; her iki halde de kendini bilme süreci ne denli hızlanırsa ırk ve sınıf kavgasının sonu da o kerte yaklaşacaktır. Açık yürekli Yahudi kendi adına bugün için özümlenmekten vazgeçebilir, ama bu mutluluğu, antisemitizmin kökten temizlenmesi sayesinde, çocukları için ummakta ve beklemektedir. Bugünkü Yahudi kavganın ta göbeğinde bulunuyor. Bundan şu sonuç çıkar ki, antisemitizmi kökünden kurutmayı sağlayacak olan sosyal devrim onun için de gereklidir. Biz devrimi Yahudiler için de yapmış olacağız.

Ya o zamana değin ne olacak? Yahudi sorunun çözümünü devrime bırakmak, doğrusu biraz kaytarmacılık olurdu! Bu hava hepimizi ilgilendirir, hepimiz Yahudilerle omuz omuzayız, çünkü antisemitizm giderek, aşırı ulusçuluğa, nasyonal sosyalizme varır. Biz İsrailoğlunun kişiliğine saygı göstermezsek, bizimkine kim gösterir? Bu tehlikeleri görüyorsak, bizi cellat yapan antisemitlerle istemeye istemeye paylaştığımız utancı derinden derine duyuyorsak, anlarız ki bizler kendimiz kadar Yahudiler uğruna da dövüşmek zorundayız.

Duyduğuma göre antisemitizmle savaşmak üzere yeni bir Yahudi derneği kurulmuştur. Buna çok sevindim, çünkü bir içten Yahudilik ruhunun İsrailoğullarında yeniden geliştiğini göstermektedir. Ama bu dernek bir iş başarabi-

lir mi? Birçok Yahudiler hem de iyileri, derneğe katılmaktan çekiniyorlarmış. Bunlardan biri bana şöyle dedi: "bu da iş mi canım" ve biraz salakça, ama içten ve derin bir utançla ekledi: "antisemitizm ve Yahudi kovuşturmaları sanki pek önemli şeyler mi?"

Yahudilerde bu ürkeklik anlaşılır şeydir, ama bizlerin onu paylaşmamız doğru mu? Zenci yazar Richard Wright son zamanlarda şöyle dedi: Birleşik Devletlerde bir zenci sorunu değil, bir beyaz insanlar problemi vardır." Biz de öyle, diyebiliriz: Antisemitizm bir Yahudi meselesi değil, bizim kendi meselemizdir. Biz, suçsuzların da kurban gitme tehlikesini bile bile bu davayı kendi üstümüze almazsak gözümüz kör olmuş demektir.

Antisemitizme karşı ilk derneği kurmak Yahudi'ye değil, bize düşerdi. Böyle bir derneğin Yahudi problemini ortadan kaldıramayacağı belli, ama bütün Fransa'da dal budak salar, devletçe tanınıp desteklenirse, başka ülkeler de giderek bu örneğe uyarlarsa ve sonunda bunların hepsi bir uluslararası örgütte derlenip toplanırsa, bu büyük birlik nerden taşkınlık ve haksızlık haberleri alırsa alsın protesto eder, işe el koyarsa, ayrıca kendisi basın yolu, radyo ve benzeri araçlarla sıkı propaganda yaparak eğitsel etkiler yaratıp yayarsa... Büyük sonuçlar elde edilebilir. Her şeyden önce antisemitizm düşmanlarına birleşip, çalışkan bir örgüt içinde görevlenmek fırsatı verir, böyle geniş ölçülü birliklerden yayılması doğal olan çekicilik ışınlarıyla Yahudi davası üstüne pek kafa yormamış savsakları da kervana katabilir. Sonra böyle bir organ "gerçek yurdu" devlete karşı ve devlete üstün sayan kimi hasımlara, devletin genel soyutlaması dışında, kendi ideal kavgasını yürüten

gerçek bir işbirliği örneği vermiş olur. Böylece, antisemitin elinden gerçeklik mitine dayanan en sevgili kanıtını da almış olur.

Eğer yandaşları, savunanları, düşmanlarının ortaya koyduğu tutku ile dayanma gücünün bir parçasını gösterebilmiş olsalardı, Yahudi davası yarı yarıya kazanılmış olurdu! Bu tutkuyu kızıştırıp alevlendirmek için "Aryaların" gönül yüceliğine başvurmak boşunadır. En iyilerinde bile bu erdem kıt bulunur, ama herkese ayrı ayrı anlatmaya çalışmalı ki, Yahudi'nin kaderi kendi kaderiyle birdir, özdeştir.

Yahudiler bütün haklarına kavuşmadıkça hiçbir Fransız hür olamaz! Fransa'da ya da bütün dünyada bir Yahudi hayat korkusu içinde titredikçe hiçbir Fransız kendini güven altında sayamaz!

VAROLUŞÇULUK VE YAHUDİ SORUNU

Walter Schmiele

I

Jean-Paul Sartre "Varoluşçuluk bir Hümanizma mıdır?" yazısını 1946'da yayımladı. İlk şekli Paris'te "Mentenant Club"de verdiği bir konferanstan ibaretti. Varoluşçuluk bir direnme (resistance) felsefesi olarak Fransa'da ilk tarihsel dönemini kapıyor, bir yandan Marksizm ile Hıristiyan çevrelerinden atılan taşlara, bir yandan da kendi kapalı sweterli, dağınık saçlı, moda düşkünü takipçilerinin yanlış yorumlarına karşı savunmaya geçiyordu. Temel niteliği yergi (hiciv) olan bu kısa ve aydınlık metin varoluşçuluk felsefesinin başlıca karşı pozisyonlarını belirtip öz tanımını geliştirerek yeni öğretinin anlaşılması yolunda başlıca kaynaklardan biri olmuştur. Konunun yabancısı olanlar orada felsefenin en esaslı tezlerini öğrenmiş olacakları gibi keskin bakışlı okuyucular da varoluşçuluğun iç yapısındaki ve kuruluşundaki çelişkileri göreceklerdir.

Konunun alanı pek geniştir, onun için Sartre ilk ağızda onu iki bölgeye ayırıyor:

1) Başlıca sözcüleri olarak Karl Jaspers ile Gabriel Marcel'i saydığı Hıristiyan Varoluluşçuluğu.

2) Martin Heidegger ile kendisinin öncülük ettiği "Dinsiz Varoluşçular".

Oysa Sartre 1943'te çıkan ana felsefi yapıtı "Varlık ve Hiçlik"te Heidegger ile kendi arasındaki öğreti ayrılığını önemle belirtmişti. Söz konusu denemede "Dinsiz Varoluşçuluğu" tüm bir felsefe olarak gösteriyor.

Sartre, varoluşçuluğun doğuş hikayesini dinleyenlerin bildiğini varsayıp geçtiği için biz burada birkaç çizgi ile bu eksiği gidermek istiyoruz.

Son yüzyıldan beri insanın kendi üstüne düşüncelerinde, dünyadaki durumu ve evren içindeki yeri ile ilgili duygularında pek esaslı bir değişme ve kayma olmuş, son zamanlarda ise bu dayanılmaz bir gerginlik ve keskinlik kazanmıştır. İşte bundan ötürü, uğursuz bir çıkmaza düştüğümüz duygusuyla insanın ne olduğu sorusu, Karl Jaspers'in deyişiyle, "İnsanın sonsuz refleksiyon medyumunda takındığı yeni düşünücü genel tutumla" yeni baştan cevaplandırılmalıdır. Temellere dokunan filozoflar, şairler ve yazarlar artık hep bu pek köklü değişiklik duygusu üstünde durmakta; bunaltı, kaygı, boşluk ve hiçlik korkusu, aldırmaz bir evren ortasına yalnız bırakılmış olma ve nihayet yaşamayı da ölmeyi de değersiz kılan bir ereksizlik, bir boşluk ürküntüsü yöresinde dönmektedirler. Bu ürkünç gelişmenin başında Friedrich Nietzsche'nin "Tanrı ölmüştür!" ünlemesiyle Karl Marx'ın Tanrı kavramını bayağı bir ideoloji kertesine indirerek çağa meydan okuyuşu durmaktadır, ona göre insan bu suretle gerçek'ten kaçmak

istemektedir. Şimdi buna bir Sartre'ın yeni bir radikalizm ve insancıl bir açıklıkla söylediği "insan bayağı bir marmelattır" sloganı eklenmiş bulunmaktadır. Korku ile hiçlik felsefenin ana kavramları olurken çağdaş yazında da yabancılaşma görüntülerinin uzun figürler dizisi yer almaktadır: Hoofmannsthal'in Lord Chandos'ü, Kafka'nın, George Samsa'sı, Albert Camus'nün tasvir ettiği taş yuvarlayıcı Sisyphos ve nihayet, çöp tenekeleri ve çiçek saksılarında varlığın anlaşılmazlığı üstüne düşünceye dalan sakat yaratıkları varlığın boşluğu düşüncesini canlandırırlar. Nietzsche ve onunla aynı zamanda yaşayan Danimarkalı Sören Kierkegaard insanoğlunun özünde bir eksilme, bir yitme gördüklerine inanıyorlardı. O zamandan bu yana gerçekliğin büsbütün bir tanrısızlaştırılması Batı felsefe ve edebiyatında gittikçe daha çok beliren bir özellik olmuştur. Bu yitim durumlarını bilerek yaşadığı ve onlara karşı tutum alıp tepkiler gösterdiği oranda insan kendini asıl "çağdaş varlık" olarak kavramaktadır. Çağdaş insan bu yetersizlik duygusundan doğmakta, onun öz-yansımasından da (kendi üstüne düşmesinden) Heidegger'in diliyle "var oluşun tümü" meydana gelmektedir. Şu temel tümceleri de Heidegger yazmıştır: "İnsan -varolanlardan biri- bilim yapıyor. Bu uğraş sırasında insan denen bir varolan, varlığın bütünü içine dalıyor ve bu suretle bu dalış ile ve bu dalış sayesinde o varolan neyse ve nasılsa öyle dışarı çıkıyor. Bu dışarı çıkıp içeri girişi, kendi yolundan, yine var olana, en başta kendine yararlı oluyor". Bu çağdaş, pek öznel, ama bütün bir acun yaratan durum felsefesinin adı varoluş felsefesi olup bunun daha köksel ve politik bakımdan aktif şekline varoluşçuluk deniyor. Her ikisi işleyip tanım-

ladığı, sistemleştirip edebi dile soktuğu aktüel beşeri durumu, varlığın özden bir kopuşu, bir yabancılaşması saymaktadır. Varlığımız ile özümüz birbirinden ayrılmış, bölünmüş ve yabancılaşmıştır. Bir başka deyişle insan artık felsefenin yüzyıllar boyunca kabul ettiği şey, yaradılış amacına göre olması gereken şey değildir. O artık metafizik bilançoda borç hanesi dolduramaz. Biz artık ana plandan dışarı atılmış, başlangıçtaki özden uzaklaşmış bir varlığız, bunu iyice biliyoruz. Bu durumda sorular soruyor ve yanıt vermek için karşımızda yine kendimizi buluyoruz. Dışımızda var olana tuş oluyor, benliğimizde bulduğumuz yetenek ile bu benliğin de, o dışta var olanın da karşıtı olduğumuzu, yani hiçbir şey olmadığımızı düşünebiliyoruz. Canlı varlıklar arasında yalnız insanoğlu sorabiliyor: Neden varlık, neden hiçlik değil? İnsan bu soru üstüne düşünürken bütün varlığı "baş döndürücü bir devinim içinde eriyip gitmiş görür" (K. Jaspers). Ama insan düşünmeden de içinde böyle bir "karşıtlık" sezgisi, yaşantısı bulmaktadır: Araçsız, duygusal korku yaşantısı ya da deneyi! Kierkegaard'a göre korkunun konusu (nedeni) hiçlik'tir. Korku öznel bir deney olduğundan her insan bir zaman onu kendi özünde yaşar. Varoluş felsefesinde korku (kaygı) temel koyucu, varlık belirleyici bir önem kazanmıştır. Korku her düşünmeden ve tepkinmeden öncedir. Asıl devrimci nitelik işte budur. Varlığı araçsız denemeyi biz mekanın aydınlığında değil, yaşadığımız ruh durumunda -korku, bunaltı, sıkıntı, kaygı, güdüsel esriklik, suçluluk gibi hallerde yaparız. Heidegger diliyle "varlıksal duyurum (ilham) bile, düpedüz varoluşun ortasında duyusal ve güdüsel halimizde olur." (Heidegger'in Sartre'ın içinden kendi

hürriyet felsefesini çıkardığı) sisteminde korku insanoğlunun "temel ruh hali" olup çağdaş bilinç bu anadan doğar. Varlık, nedeni hiçlik duygusundan geçerek aşmış, özel felsefe diliyle "aşkın varlık" olmuştur. Varlık bu kendi kendini aşmadan öteye yeni bir onur kazanır. "Varlık gizli korku zemininde hiçliğe tutulmakla insanoğlunu onun (hiçliğin) bir yer tutucusu (naibi) yapar. (Heidegger). Heidegger'in "Varlık ve Zaman" adlı eserinin 6. bölümünün 40. paragrafında şöyle yazılıdır: "Varlığın tam bir açılmışlığı olarak korkunun esas bulunuş hali." Bu paragraf korku kavramının varoluş felsefesi bakımından klasik bir analizi olup, sonuç: "Korkunun nedeni... İşte şu dünyadır." Açıklaması: "Bize korku veren ne tek tek idrak verileri", "ne şu, ne bu" olmayıp, "hatta bunların hepsi birden de olmayıp", "korku düpedüz şu dünyada bulunmaktan ileri gelir". Paragrafta ayrıca "açılmışlık" kavramının çözümü de vardır. Korkuda şu deneyi yapmıştık ki varlık "tek başına, bırakılıvermiş olarak var olabilme"dir. Onu (varlığı) bu halinde bize "açan" tüm rastlantısallığı ile bize bildiren korkudur.

Tesadüfiliğin bu yaşantısı onu yaşayanın kendisi üstünde nasıl belirir acaba? Burada Heidegger'in kavram analizini bir an bir yana bırakarak, Sartre'ın Bulantı isimli romanını ele alalım. Romanın baş kişisi olan Antonie Roguentin böyle bir yaşantının ayrıntılarını not etmektedir: "O an olağanüstü bir andı. Donmuş gibi kımıldamadan duruyordum, ürperti veren bir coşkunluk içinde erimiştim. Ama bu coşkunluk içinde bile yeni bir şey beliriyordu: Bulantıyı kavradım, onu içimde duydum... Esas olan tesadüftür, rastlantıdır... Tesadüfen bir yalancı görünüş değil, ürkütülebilen bir görüntü değildir; o salt gerçek,

nedensiz gerçektir. Her şey nedensiz: Şu bahçe, şu kent ve ben kendim." Görülüyor ki o coşkun korkusu Antoine Roquentin'e varlığı nedensiz, tek başına bırakılmış var olabilme olarak "açmıştır": Salt rastlantı olarak!

Bu deneyden önce yani biz kapalı düşün ve inan sistemlerinin, kurumların ve alışkanlıkların güvendirici kucağında yaşarken varlık bize "kapalı" kalıyordu. Ortak tutum ve biçimlere uyarak genel ölçü ve kurallara göre davranırdık; çevreye uyar, "dedikodu kaygısı", "ne derler kuruntusu" (Heidegger) ile başkalarının yaptığının doğruluğuna inanarak yaşar giderdik. Ne zaman ki korku, kaygı bize bütün bu kapalılıkları "açar" da o sınırsız tehdidin zorlu duygusunu, olumsuz onurunu benimsemek zorunda kalırsak, işte o zaman içine kapalı konformist bir bütünün parçaları olmaktan çıkarak, ne olduğumuzu, ne yapmamız gerektiğini kendimiz bilir ve anlarız. Sağlam sanılan değerler, toz olup uçmuş, sonsuz gerçekler yok olmuş, eğri ile doğrunun ahlaksal normları ve ölçütleri işe yaramaz olmuştur: "Değer ölçüleri içinde düşünmek varlığa karşı işlenebilecek en büyük günahtır", (Heidegger). Artık öyle bir noktaya erişilmiştir ki, orada ne dünya, ne kendi varlığımız bizim için kendilerine verdiğimizden gayri bir anlam taşıyamaz. Aşkın bağlantılarından kopmakla özerklik, kendini beğenme ve güvenme, bununla birlikte de insan doğasının tiranlığına giden yolda son kesin adım atılmıştır. Nietzsche'nin "Tanrı ölmüştür" savı üstüne Heidegger'in bir denemesi vardır ki, orada güdülen teze göre: Yeni insanlık gelmesi beklenecek biyolojik bir "üstün tür" (Superspezies), Nietzche'nin "Übermensch" (üst-insanı) değil, bugünkü insanlıktır, biz kendimiziz. Sınırlı varlığın

kalbine verdiği kaygıyı yiğitçe karşılayan, doğru ve eğri üstüne kendi hüküm veren ve son inancı "ne olup bitse değeri yoktur" olan bugünkü insan! Bu yeni insan soyu yeni bir tarih, çağma süregelene hiç benzemeyen bir çağa girmek üzere bulunuyor.

Bu gerçekten çağdaş tip öyle bir çağ, öyle bir dünya yaratmaya başlıyor ki, orada Tanrı parmağı yoktur, bütün sorumluluk yalnız insanoğluna düşmektedir. İnsan ve toptan insanlık "bırakılmış, atılmış olmak" bilincinden bir kendini bulma, kendi kendisi olma tasarısı çıkarıyor. İnsanın kendine karşı sorumluluğunu yüklendiği "kararlılık" işte budur. Tamamıyla yalnız başına kalmış insanın (ve insanlığın) bu kararlılık ahlakı Heidegger felsefesinin gerçekleştirdiği tarihsel görevlerden biridir. Onun bu "kararlılık" sözcüğü gerçi taşıdığı vurgu ile bize Hitler'in onu kullanış şeklini hatırlatıyor, o karar verdiğinde Alman kıtaları sınırları aşmışlardı; ancak Heidegger'in gözü gerçekte çok daha uzaklara dikilidir. Toptancı sosyal düzenler ortadan kalktıktan sonra da, insanoğlu yine Tanrının buyurduğu ya da doğanın dayattığı bir ahlak yasasının hükmü altına girecek değildir. Burada Sartre ile Heidegger arasındaki en sıkı birleşme noktasına ulaşmış oluyoruz. Sartre'ın "Varoluşçuluk Hümanizma mıdır" adlı yazısında, insanın özgür olduğunu, hatta onun özgürlükle bir ve aynı şey olduğunu, özgürlüğe mahkum ve bütün yaptıklarından sorumlu bulunduğunu okuduğumuzda Heidegger'in azim-metanet ahlakının daha çok geliştirilmiş bir şekli karşısında bulunduğumuzu hemen anlarız. Yalnız Sartre, Heidegger'i aşıyor. Heidegger felsefesinin arka planında son bir mistik varlık kavramı bulunduğu halde

Sartre ondan büsbütün sıyrılmıştır: O kalkış noktası olarak yalnız insanı almakta,dır. Felsefesini "hümanizma" sayması bu bakımdan yerindedir. Paul Tillich bu konuda şöyle diyor: "Sartre bugünkü varoluşçuluğun sembolü olmuşsa, bu durumunu temel kavramlarının özgünlüğünden daha çok radikalliğine, düşünüşündeki tutarlılığa ve düşüncelerini tam bir psikolojik dürüstlükle söylemesine borçludur. Burada özellikle "insanın özü kendi varlığıdır" tezini göz önünde tutuyorum. Bu küçük söz bütün varoluşçu sahneyi bir şimşek gibi aydınlatmaktadır. Bunu bütün varoluşçu edebiyatın en umutsuzca ve en yiğitçe ortaya atılmış sözü saymak yerinde olur. Sözün anlamı insanın, özsel bir doğası olmadığı ya da bu doğanın bir tek noktada, insanın kendinden ne isterse onu çıkarabileceği noktasında bulunduğundan ibarettir. "İnsan bugün ne ise onu kendi yapmıştır ya da "kendi kendisi olmak cesareti" dediği şey de yine aynı şeydir.

Sartre'ın varoluşçuluğu, düşünen, kendi kendini tasarlayan öznenin hümanizmi olarak anlaşılmalıdır. (Nitekim yazar, denemenin daha sonraki yayımlarında başlığın sonundaki soru işaretini atmıştır.) Bu varoluşçu hümanizma klasik hümanizmanın geleneksel biçimlerinden kesin olarak ayrılır. (Skolastik, Rönesans hümanisması, Alman idealizmi, Auguste Comte'un insanlık dini tasarısı -ki tepesindeki Tanrı insanlığın kendisi olacaktır) Bütün bu hümanist sistemler, varlığı, insanlık kültüne, açık söyleyeyim, faşizme götürür. O bizim hoşumuza giden bir hümanizma olamaz! Sartre'ın burada neden dolayı "komünizme götüren insanlık kültü" demediğini bir yana bırakarak, ne demek istediğini daha yakından görelim: Onun varoluş

hümanizması bir "insancıl benlik" hümanizması, kendini tasarlayan ve aşan insanoğlunun hümanizması olup, kendi dışında bir kanun koyucu tanımaz, tek başına kalmışlığı içinde "kendi kendini yargılar", suçunun bağışlanacağı yolunda hiçbir umut beslemez. İnsancıl benlikten amaç tek tek insan, birey demek olup, öz benliğinde bir ahlak yasası bulmadığı gibi başı üstünde bir Gök Tanrıya da inanmaz; kararlarını özgür olarak tek başına alır. Hem de bu tek başına alınan kararlar tuhaf bir şekilde bütün insanları bağlar. Sartre'ın "bireysel eylem bütün insanlığı bağlar" diyerek başlayan fikrasını gözden geçirirsek ne demek istediği anlaşılır. Ona göre birey eğer komünizm için, tek kadınla evlenmek için Hıristiyan sendikasına girmek ya da et yememek için karar almışsa bunu yalnız kendisi adına yapmamıştır; o "bir yasa koyucu gibi hareket etmiş olup, kendisiyle birlikte bütün insanlığı da seçmiştir." Kant'ın salt (kategorik) buyruğunu ne kolay akla getiriyor, değil mi? Peki bu yakınlık neden ileri geliyor? Bunu anlamak için Sartre'ın 1946'da "Menenant-Club"de varoluşçuluğu salona yakışır hale getirmek görevini üstüne almış olduğunu bilmelidir. Varoluşçuluğun içten gelen bir inançla çılgınca yaşamayı meşrulaştırdığı yolundaki inancı dağıtmak gerekiyordu. Azim ve karar ahlakının serbestliğine bir yerlerde sınır çizmek, onun başıboş bir sevişmeyi desteklemediğini belirtmek istiyordu. Bu istek onu, farkında olmadan, Kant'ın ahlak eğrisine fazlaca yaklaştırmış, Sartre'ın öğretisini bu yüzden kendisiyle çelişkiye düşürmüştür. Kant, tanıtlamıştı ki kişisel özgürlüğe dayanan istem (irade) yalnızca öznel değildir; ödev duygusu ya da "kategorik buyruk" olarak içimizde duyduğumuz şey, biraz bi-

rey-üstü olup giriştiği işlerde "iyi niyet" bu kategorik ödeve dayanır. Oysa Sartre'ın öğretisi kategorik değerlerin varlığını yadsır, yani bizim etkimiz ve onayımız dışında buyruk kabul etmez. Ancak serbestçe seçim yapan bireyi "kanun koyuculuk yetkisi" ile donattığı, kendisiyle birlikte bütün insanlığı da seçtirdiği için, Sartre istemeden Etik'ine kategorik elemanın sokulmasına yol açmış, kendini bir ahlak filozofu olarak öyle bir duruma sokmuştur ki, Kuhn'un dediği gibi bunun "bunalımla değil, tüm varoluşçuluk ile de bir ilgisi yoktur!"

Ahlaksal çatışma hallerinde işe yarar işaretler bulmak için Sartre'ın denemesine başvuranların eli boşa çıkar. Daha doğrusu onun durumu da, Alman salgını sırasında ona akıl danışmaya gelen Fransız delikanlısınınkinden farklı olmayacaktır: Annesinin yanında kalıp ona mı baksın, yoksa kurtuluş savaşçılarına katılmaya mı gitsin? Sartre da tutunacak bir dal bulamaz ve kendi moral davranışımız için yalnız şu belirsiz öğüdü vermekle yetinmek zorunda kalır: Ne istersen yap, ama iyi yap, zekice yap! İstediğin akıl hocasına git ve ona uy!... Sartre moral felsefesinin en yüksek kuralını, insancıl ahlakın biricik değer kaynağı olarak aldığı özgürlüğü, hürriyeti işte böyle koruyor. Elimizdeki yazıda "özgürlüğü özgürlük için istiyoruz" sözünü de okumaktayız nitekim. "Varlık ve Hiçlik" yazısından da şu sözleri alabiliriz: "Ontoloji (Varlıkbilim) kendiliğinden moral kurallar koyamaz. O yalnız var olanla uğraşır. Buyruklardan (imperative) bildiriler (indikative) çıkarmaya imkan yoktur." Ama filozof delikanlıya buyruksal öğüdünü verirken yıkılmış Fransa'nın somut durumu karşısında onun "doğru" karar verebileceği yolunda belli et-

mediği bir umut beslemekte idi. Burada okuyucu Fransız varoluşçuluğunun çıkış durumuna dikkat etmelidir: Fransa'nın başına gelen yıkım, Fransız varoluşçuları için genel olarak çağdaş insanın yıkımı anlamına geliyordu. O bütün insanı boğan bir tufan idi. Bu durumdan kalkan felsefe, Alman ezgisi altında bunalan Fransız'ın halini toptan insan soyuna mal ediyor ve herkes için bağlayıcı sayıyordu. İşte şurada birey (yani Fransız), onun karşısında da eziyet ve işkence yapan, ona "Cehennem" hayatı yaşatan ötekiler, faşist Almanlar!

Bu yanılgan Almanlardan hangisi Fransa'ya gelmeden önce Heidegger'i okuduysa, tıpkı kurbanları gibi kendi özgürlük anlayışı açısından aynı azim ve irade felsefesinden destek bulmuş, faşist kişiliğini serbestçe ve "esaslıca" bulup benimsemiş, o kişiliğin her yaptığını doğru ve haklı görmeye hazırlanmıştı. Bu "Hiçlik naipleri"nin birçoğu da kendi filozofunu okumuş ve önemli yazısı olan "Metafizik Nedir"i sırt çantasına yerleştirmiş bulunuyordu. İşte böyle bir politik durumda iki ulusun adamları, tarihlerinin en dramatik bir savaşında kıyasıya bir çatışma halinde bulunuyor, her ikisi de birbirini öldürme hakkını aynı felsefi kurallardan ve öğretilerden alıyorlardı. Heidegger'in felsefesi varlığın aktüel "kişileşmesi" olarak Hitler'i haklı gösterirken, Sartre da karşı koymacıya, "ne istersen yap, ama iyi yap, zekice yap" öğüdü vermekte idi.

II

Kendi kişiliğini bulan bireyin, ne isterse yapması hürriyetinin öznel bir ahlaksızlık olarak görünmemesi için sınırlayıcı, engelleyici bir yargıya ihtiyaç vardı. Sartre bu yargıyı şu cümle ile belirtiyor: "Eğer başkasının hürriyetini kendiminkine eşit saymıyorsam hürriyeti kendime amaç alamam!" Bu fikri Yahudi düşmanlığı örneğinde daha kolay açıklayabiliriz:

"Yahudi Sorunu Üstüne Düşünceler" 1945'de yazılmış ve ilkin aynı yılın aralık ayında "Les Temps Modernes" dergisinde "Antisemitin Portresi" adıyla yayımlanmıştı. Yazının tümü içinde bu, pratik bir örnek rolü oynamaktadır. Sartre antisemitizmin analizini kendi hürriyet felsefesinden hareket ederek yapmakta olduğundan zamanımızın, öz-tasarlama süresince kendini serbestçe antisemit olarak seçen insan tipini tasvir etmektedir. Antisemit, Sartre'ın "Varlık ve Hiçlik" kitabının ilgili bölümünde anlattığı kin görüşünün bir örneğidir. Kin güden "öyle bir dünya ister ki, orada ötekinin yeri olmasın!" O kin konu-

sunun belirli bir huyunu, niteliğini değil, düpedüz varlığını hedef alır, onu yok bilmek ister, "ya hep, ya hiç" der. Kin, bir kişiye yönelmiş görünse de gerçekte bütün insanlara karşıdır. Kendisine yapışık yok etme eğilimiyle kin yabancı varlığın ilkesini (prensibini) söndürmek ister. Oysa kendisi için alabildiğine serbestlik, hatta kendini başkasına kenetleyen kinden bile azatlık ister: Ötekinin canına kastedebilmek için: Antisemit apaçıklık (bedahet) ile ilişiği kesmiştir: "Yahudi'nin antropolojik bir tanımı olmadığı gerçeğini hiç umursamaz. Grekler "barbarı" nedenlere kulak tıkayan olarak tanımlardı, bu en iyi antisemite uyar. O Yahudilikten yana olan her gerçeği görmezlikten gelir, karşı olan gerçeklerin (kusurların) tarihsel ve sosyal nedenlerini aramaz. Sartre'ın dediği gibi o her şeyden önce kini seçmiştir; ayrıca korkunç görünmeye de kararlıdır. Kendine yakıştırdığı (tasarladığı) benlik her halde başkalarını ürkütmelidir. İyi ile kötünün ölçüsü antisemite doğuştan verilmiştir, bu onun kalıtsal erdemi olup, yalnız aynı kandan olanlarla ortaktır. Kendini antisemit olarak seçerken bu kan kalıtsallığı (irsiliği) saplantısını, bağnazlığını da birlikte seçmiştir. Onun için de kendisinin iyi, Yahudi'nin de kötü kavramına geldiğine inanır. Kötüleri yok etmek ise iyilerin başat ödevidir.

Kin ve garezin mantıksal vargılarını Sartre, "Varlık ve Hiçlik"in anılan bölümünde anlatır. Orada söylenenler sanki konumuz için söylenmiştir. "Son çare" ile yok edilenlerin ölümü kendi benliğimizi kuran elemanlardan biri olmuştur. Sartre'ın dediği aşağı yukarı şudur: "Her kin sonunda suya düşer. Ancak, kin ötekini öldürmüş olsa da onun yaşamış olduğu gerçeğini ortadan kaldıramaz. Öyle

olunca da benim el için olmam geçmişe kayarak artık benliğimin değişmez boyutlarından biri haline gelir. Kinimin konusu ortadan kalkmakla ben sakınılmaz bir şekilde damgalanmış ve belirlenmiş oldum, çünkü bu ölümle kendimi ondan bir şekilde kurtarma olanağım da ortadan kalkmış oldu. O yaşarken bu, hiç değilse, bir süre için elimde idi; ona bakıyor, onu kendime konu yapıyordum. Sadist olarak onu ayağımın altına alıyor, yalvartıyor, alçalmaya zorluyordum; ama yaşamasına izin veriyor, yalnız hürriyetini elinden alıyordum. O başkası için ben ne idiysem şimdi bu, onun ölümüyle, değişmez bir gerçek olmuştur, bu gerçeği artık hiç değiştiremem.(...) Onun ölümü tıpkı kendi ölümüm gibi beni belli ve değişmez bir konu haline getirmiştir."

III

Varoluşçuluğun sınırsız "hürriyet için hürriyet" ahlakı burada tökezliyor: Kişi özgürlüğünün başkasının özgürlüğünü ve hayatını söndürme lisansı demek olmadığı antisemitizm örneğinde gereği gibi kanıtlanmış ve kamuca öyle kabul edilmişti, çünkü örnek totaliter faşist karargahından alınıyordu. Ya bu gibi suçlar komünist kataloğundan seçilmiş olsaydı ne olurdu? Hemen işaret edelim ki durum burada derhal değişiyor ve komünizmin suçu daha yumuşak yargılanarak hafifletiliyor. Sol totaliter yönetim de baskı yapar, deliğe tıkar, kendi felsefi dogmasına göre ezer ve yok eder; insan mutluluğunun uzak geleceğine dikilmiş gözlerle güzel ve çirkin ne isterse yapar. Ama Fransız aydınları yanında hafifletici, yumuşatıcı yargılar bulacağından emindir, çünkü o suçlar diyalektik zekanın göz kamaştırıcı aylası altında işlenmiştir, 1789 devriminden beri süregelen ulusal gururun koruyucu kanadıyla örtülüdür; onları hoş görmek ya da bağışlamak kalbe zevk verir. Bütün Fransız zekası ve "Diyalektik Akim Eleştirisi"ne gelinceye dek onun en parlak temsilcisi Sartre, hep şu tezi sa-

vunmuşlardır: Marksizme şimdilik tüm sorumluluğu yüklemek doğru değildir, çünkü o daha çocukluktan kurtulamamıştır! Marks öğretisinde bugün bazı kireçlenme alametleri görülse bile, ne çıkar? Kireçlenme normal kocalma ile ilgili değil!" Sartre anılan kitabının ilk bölümünde işte böyle diyor. "Marksizm bitkinlikten çok uzaktır, Marksizm daha pek gençtir, çocukluk çağında sayılır ve "gelişmeye yeni başlamıştır.?

Bir yandan Sovyet tanklarının Macar işçilerine saldırmasını cinayet olarak damgalarken öbür yandan komünizme sempatisini, Budapeşte olaylarından sonra da haklı göstermek için yaptığı cambazlıkları haydi "Kızıl Sartre"a bağışlayarak geçelim; ama 1956'da "L'Expresse" gazetesi ile yaptığı görüşmede tutumunun tutarsızlığı açıkça görülmüş ve dünyada türlü yankılara sebep olmuştur. Sartre, Sovyetlerin işlediği suçlardan nefretini bildirerek Sovyet hükümetine karşı protestolar imzalamakta, ama yine şu görüşte ayak diremekte idi: İşçi sınıfının kurtuluşu ve özgürlüğe kavuşması ancak Komünist Partisi'nin yardımıyla olabilir! Bir yandan "Bugün Fransız Komünist Partisi'nin başında bulunanlarla işbirliği etmem ne şimdi mümkündür, ne gelecekte; her sözleri ve her davranışları otuz yıllık bir yalancılığın ve kafa kireçlenmesinin sonucudur," diyor ve hemen aynı gün şöyle yazıp birçok dostlarını hayal kırıklığına uğratıyordu:

"Ben solların açık yürekli ve onurlu adamlarına karşı değilim, onların Komünist Partisi içinde kalmalarını da hoş görürüm. Hatta onlarla dayanışma halinde kalacağımı da saklayacak değilim."

"Materyalizm ve Devrim" yazısını Sartre, Budapeşte krizinden on yıl önce yazmıştı. İlk basım "Les Tempes Modernes" dergisinin Haziran-Temmuz 1946 sayısında görüldü. Bu yazı Sartre'ın o zamanki tutumu ile şimdiki arasında ne büyük fark olduğunu daha iyi belirtir. Ününü Lettres Françaises ve Action gibi haftalık dergilerdeki hizmetinden daha çok, hürriyet felsefesine borçlu olan Sartre, bu yazısıyla nihayet asıl düşünsel çıkış noktasına geri dönüyor, varoluş felsefesinin Marksist toplum öğretisi olmadığını belirtiyordu. Sartre'ın Marks'tan önce Kierkegaard'ı ve Marx ile birlikte de Heidegger'i tanımış olduğu bu yazıdan açıkça belli olmaktadır. Devrimci bir davranışla özgür karar veren tek kişiden (bireyden) söz ettiği denemede Sartre; Marksist öğretinin kurtuluş vaadine inanmakta idi. Tarihsel materyalizmin bilim devinin üstünden öfke ile örtüsünü çekiyor, öğretisinin metafizik karakterini insafsızca belirtiyordu: "Şimdi anlıyorum ki materyalizm, pozitivizm postuna bürünmüş bir metafizik olup, bu sıfatla kendini yıkmak zorundadır, çünkü metafiziği yıkmakla kendi iddiaları için yer bırakmamaktadır."

Deneme bir öğreti olarak komünizmi reddetmekle birlikte, solcu devrimciyi varoluşçu bir tip olarak beğenir ve tutar, çünkü Sartre'a göre devrimci, devrimci olmak için "materyalizmin mitine muhtaç değildir". Onun gerçekten muhtaç olduğu öyle bir felsefe teorisidir ki ona "insan gerçeğinin eylemden ibaret olduğunu, şu dünyada eylem halinde bulunmanın, sorunu olduğu gibi anlamak demek olduğunu söylesin; bir başka deyişle: Eylem hem gerçeğin meydana çıkması hem de değiştirilmesi demektir."

Aktif bir devrimci için "Tanrısız Ekzistansiyalizm"den

daha elverişli bir felsefe biçimi olamaz. Devrimci, Sartre'ın öğretisinde aradığı her şeyi bulur, bulduğu için de bunamış tarihsel materyalizm mitini kolayca bir yana atabilir. Sartre, felsefesinin temel yargılarından olan "varlığın rastlantı, dünyanın abes" olduğu tezinden devrimci için bir gerekçe çıkararak "insanlar eliyle kurulan kolektif düzenlerin her biri yerini bir sonrakine bırakarak çekilecektir" der. Aktüel durumunu kavramak ve bu durumdan bir yenisi uğruna sıyrılıp çıkmak yeteneği... İşte insanoğlu için hürriyet denen şey budur, *durum değiştirme yolundaki* bu özel eğilimdir. Bu nokta çok önemlidir, zira "varlığın serbest hareketi" fikri oldukça soyut iken bu sayede et ve kan kazanıp canlanır, elle tutulur bir şey olur. Artık kolayca anlaşılır ki, "eylem halinde bulunmak demek, dünyanın çehresini değiştirmek demektir" sözüyle kastedilen devrimci harekettir. Devrimci hareket; biricik harekettir. İşte o kadar!

İş bu kerteye gelince, eski tip varoluşçular birbirlerine bakıştılar: Bu ne demek oluyordu? "Varlığın sınırsız özgürlüğü, hürriyet için hürriyet" diye tanımlandığında insana engin bir sarhoşluk duygusu veren varoluş felsefesi şimdi birden bire özel, bağıl (izafi) bir şey oluyor, daralıp alçalıyordu. Şu halde, her şey ancak politik ortam, tarih, toplum, sistem çerçevesinde bir hürriyet demekti; oysa Kierkegaard vaktiyle kişiyi, bireyi işte bu çerçeveden kurtarıp, varoluşa kavuşturmak istemişti. Devrimci eylem bu gidişle devrimciyi nereye götürür, diye sorup sonunda vardıkları cevap, sanıldığından daha sıkıcı ve daraltıcı gözüküyordu: Hegelcilik hortlamıştı! Özgürlüğün gelişmesi demek, meğer tarihin gelişmesi demekmiş. Dahası "sosya-

lizm devrimci insanoğluna kendi kanununu kendisi bulmak hakkı tanır. Onun hümanizminin de sosyalizminin de temeli budur. O, hiç düşünmez ki sosyalizm, tarihin bir dönemeç noktasında onu beklemektedir. O, bilir ki sosyalizmi kendisi yaratacaktır. Sosyalizm bu anlamda ağır ağır, emekleye emekleye yaklaşması, insanın ancak tarih içinde ve tarih sayesinde hür olduğunun bir doğrulanmasıdır." Demek ki devrim ile ilerleme bir ve aynı şeydir. "Tanrısız Varoluşçuluk" kendini böylece ilerlemenin felsefesi olarak sunmuş ve her şeyin bir "sosyalist cumhuriyet" yolunda yürümekte olduğunu söylemiş oluyordu. Bu dünyada her şey rastlantı ve abes'ten ibarettiyse de bir anlamı vardı. Sartre, hürriyet felsefesini şimdi olayların gidişine uydurursa, geriye ondan ne kalırdı? Geriye tarih kalırdı, geriye insan özgürlüğünün doğrulanışı olarak "zahmetle ve yavaş yavaş yaklaşan bir sosyalizm" kalırdı! Varolanın serbest eylemi, yeni bir toplum düzeninin hizmetinde politik amaçlı bir görev olup çıkıyordu. Bu denemeyi okuyan, tek bir kişinin özgür davranışıyla hangi anlamda bütün insanlığı bağladığını anlamakta artık güçlük çekmezdi. Hümanizm yazısında söylendiği gibi devrimci aktör ancak sosyalist-komünist bir toplum düzeni için kanun-koyucu olabilirdi. Ruhları ürkütüp kaçıştıran bir şey olmuş, Tanrı, ahiret ve fizikötesi silinip gitmişti. Gitsin; ama gökkubbe çöktükten sonra bu felsefe onun yerine amansız bir tarih metafiziği koyarak her olup biteni onunla haklı gösteriyor, devrim yolunda ve ruhunda olmak şartıyla, terörü ve yığınla insan kırmayı bile meşru kılıyordu. Hıristiyanlığın teslisi yıkılmış, yerine diyalektik Marksizminki konmuştu: Kapitalizm-proleterya diktatörlüğü-sınıfsız top-

lum ve herkese eşit mutluluk! Şimdi, diyalektik oyunun ikinci perdesinde, gözyaşı ve kan akıtılmaktan sakınılmıyorsa, bütün bunlar sosyalizmin zahmetli ve yavaş yavaş gelişi ve sınıfsız toplumun doğuşu uğruna göze alınmalı mıydı?

Evet, ruhlar birbirinden ürküp kaçıyordu. Dostluklar bozuluyor, yazı işleri şef değiştiriyordu. 1952'de Sartre ile Camus'nün bozuşması, devrimin anlamı üzerinde baş gösteren anlaşmazlıktan ileri gelmişti. "Başkaldıran İnsan" kitabında Camus kanıtlamaya çalıştı ki, içinde yaşadığımız Nihilizm çağında bütün mantık sonuçları savaşa, yığın halinde insan kırımına ve baskı rejimine götürüyordu. Sınırlarına dek felsefe ışıldağına tutulup pratik alana aktarılacak olan "başkaldırı" muhakkak bir gün, uğruna savaşılan hürriyetin tam tersine ulaştıracaktı. Albert Camus'nün bu esaslı kitabı, Fransa'da olduğu gibi, hür dünyanın başka yerlerinde de alkışla karşılandı. Ama Sartre, aynı fikirde değildi; başlıca itiraz ve direnme onun dergisinden geldi. Ona göre Camus'nün Marksizm ve Leninizm üstüne eleştirisi, "objektif reaksiyoner" (nesnel olarak gerici) idi. Bu iki değerli aydının o zamana kadar koşut giden yolları, artık ayrı yönlere sapıyordu. Politik sola göre Camus orada, başkaldırıyı, hürriyetin kişisel bir eylemi olarak devrimden ayırmaktadır: "Devrim başlangıcını ideden, ilkeden alır; o idenin tarihsel deneye sokulması demektir. Başkaldırı ise tek kişinin deneyden ideye doğru hareketidir." Camus diyalektiğe inanmaz ve herkese eşit mutluluk düşüncesini iteler: "1789'da ortaya çıkan toplum, Avrupa için dövüşmek ister. 1917'de doğan toplum ise dünyaya egemen olmak ister. Toptancı devrim insanlı-

ğı böyle bir dünya egemenliği fikrine götürürken, başkaldıran insan kendini Sezar gibi Tanrılaştırmaktan başka bir şey düşünmez. Devrimde söz konusu olan Nietzsche'nin yaptığı gibi, soyu, türü Tanrılaştırmak, üst-insan idealini gerçekleştirmek isteyerek herkesin kurtuluşunu bu yoldan sağlamaktır: Tıpkı İvan Karamazov gibi. Meczuplar ilk defa sahneye çıkarak ağzımızın bir sırrını sembolleştirirler: Akıl ve erk isteminin özdeşliğini! Tanrı ölmüştür, şimdi dünyayı insan gücüyle değiştirmek ve örgütlemek gerek. İlenip lanet okumanın artık gücü kalmamıştır, elde silah her şeyi zaptetmektedir. Devrim, özellikle kendine materyalist diyen azgın bir metafizik Haçlı Seferi'nden başka bir şey değildir!"

Arkasının nasıl geldiği malum. Sartre dergisinde kendini savundu. Sinirli küçümseyen bir tonla: "Güzel ruhlar cumhuriyetinin kendisini başsavcılığa adamış olup olmadığını" Camus'den sordu. Camus'nün kitabını sık bir elekten geçirdikten sonra, proleteryanın ve geniş halk yığınlarının biricik kurtuluş umudunun komünizmde olduğunu tekrarladı: "Komünizm," dedi, "şimdi bir hiç sayılanların insan olmalarını sağlayan bir düzen kurmak için ileri sürülen biricik tutarlı denemedir." Sartre'ın "Materyalizm ve Devrim" yazısında, hakikatle devrimi bir tutmasına karşılık, Camus, hakikatin her zaman başarı kazanan tarafta olmadığını söylüyordu. Her iki filozofun böylece birbirinden kopması açıkça gösteriyordu ki, varoluşçuluk kavramı bir şizofreni krizi geçirmektedir ve birbirine böylesine aykırı görüş ve düşünüşleri tek bir ad altında tutmaya olanak yoktur. Ayrılık, en çok hürriyet anlayışında belirmiştir: Camus'ye göre o, tıpkı Kierkegaard'ta olduğu gibi, tek ki-

şinin özgürlüğü demektir. Kendini tümlemesi olanaksız bir varlık olarak gören birey, yolunun zaman süresinde sorumlu olmasına karşın, zamandan daha fazla bir şey, bir değer yaratmaya çabalar. Sartre'da ise artık bu böyle değildir. Ona göre insan tarihsel hareketin ortasında sosyolojik anlamda toplumu oluşturan bir insanlığın içinde bulunuyordu. Bu insan, ne olduğunu biliyor, hem kendini, hem varlığının özünü kavrıyordu. İnsan, kendisi ve başkalarıyla birlikte yönü diyalektik materyalizmce şaşmaz bir şekilde çizilmiş olan gelecek yolunda zafer planları tasarlayabilirdi. Özgürlüğü kurban eden birey, insanlığın hürriyet sorunlarını yalnızca diyalektiğin kanunlarına boyun eğerek çözümleyebilirdi.

Camus ile bozuşmadan sonra ve Macaristan olaylarından beri, durumda önemli bir değişme olmuş mudur? Diyalektik aklın eleştirisi kitabında Sartre'ın belli ettiği yönsemeye bakılırsa, hayır! Sartre bir yazısında, Marksizmi "zamanımızın aşılamaz felsefesi" olarak görmekte ve kendi varoluşçuluk felsefesini onun çerçevesi içinde saymaktadır. Eski iddialı durumunu bırakan varoluşçuluk, insanoğlunun tutum ve davranışını anlamak için, kendine özgü yöntemiyle Marksizmin özel bir dalı, bir yardımcı bilimi kertesine indiği gibi, Sartre'ın kendisi de bu alçakgönüllü rolüyle Marksizmin içinde kuşatılmış bir alan olur çıkar.

Sartre, Marksist felsefeyi aşılmaz sayarken, insanlığın onu doğuran koşulları daha aşamamış olmasını göz önünde tutmaktadır. İnsanlık, diyalektiğin daha ikinci perdesinde ve herkese eşit mutluluk idealinden daha çok uzaklardadır. Şimdi bizim kafalarımızdan doğan düşünceler,

Sartre'a göre ancak Marksist öğretinin ana toprağı üzerinde gelişebilir. Bugünün düşüncesi Marksist öğretinin kendine çizdiği ufuk içinde kalmak zorundadır, yoksa boşlukta şaşırıp gider ya da hiçbir şey söylemeyen "geriye bakışlar"dan başka bir verim sağlayamaz.

Kierkegaard'ta sonsuz yansıma olarak başlayan varoluş felsefesi insanoğlunu kendini belirleyen (koşullayan) bütün sistemlerden kurtarıp doğal özgürlüğüne kavuşturmak istiyordu. Sartre'da ise o felsefe kendini alçalta alçalta Marksist felsefenin humus toprağı üstünde ancak yaşayan ve özel bir değer taşımayan asalak bir ot haline gelmiştir. Bu onun alınyazısı mıydı, bilinmez; ama şimdilik durum budur.

ÇAĞDAŞ AÇILIMLA YETKECİ KİŞİLİK

Nevitt SANFORD

Çevirenler: Mehmet R. Gürkaynak-Veysel Batmaz

Çağdaş Açılımla Yetkeci Kişilik*

Hitler'in Almanya'da iktidarı ele geçirişinden bir gün sonra, Frankfurt'taki Sosyal Araştırma Kurumu yöneticisi Max Horkheimer, kent dışındaki evini terk ederek, istasyonun yakınında bir eve taşındı. Birkaç gün sonra, kurumun diğer üyeleriyle birlikte, Nazilerin işbaşına gelme olasılığına karşı, Araştırma Kurumu'nun bir şubesini kurmuş oldukları İsviçre'ye gitmişlerdi.

Nasıl olmuştu da bu kişiler, -birçok Alman aydın ve Yahudisinin, Nazi tehlikesinin önlenebileceği inancını beslediği bir sırada- olayların doğurabileceği sonuçları görmüşler ve gerekli gördükleri adımı atmışlardı. (Bu arada, Viyana'daki psikanalistler kendilerine ciddi bir zarar gelmeyeceği inancıyla hâlâ günlük yaşantılarını sürdürüyorlardı.) Bunun nedeni, Max Horkheimer ve arkadaşlarının, "Al-

* Antisemitin kişilik özellikleriyle ilgili sağlam ampirik verilere dayanan ve Sartre'ın fikirlerini zenginleştireceği düşünülen bu makale, Veysel Batmaz'ın derlediği Otoriteryen Kişilik kitabından alınmıştır. Bkz. *Otoriteryen Kişilik*, Sanford, Milgram, Asch, Sheriff, ed. Veysel Batmaz, Salyangoz Yayınları, 2006.

manya'da politik görüş" konulu araştırmaları yürütürken vardıkları çarpıcı sonuçtu: Büyük bir çoğunluğu Alman İşçi Sınıfı'na dahil kişiler, sosyal demokrat ve komünist olduklarını ısrarla söyledikleri halde, kendilerine anket soruları sorulduğunda, asıl tutumları ve değer yönelimlerini ortaya çıkaran dolaylı sorulara (bugün bu tür sorulara "yansıtıcı sorular" denmektedir) verdikleri yanıtlarla, oldukça otoriteryen (yetkeci) bir kişiliğe sahip olduklarını göstermişlerdi. Frankfurt Okulu diye bilinen Araştırma Kurumu üyelerinin bu verilerden çıkardıkları sonuca göre, büyük bir olasılıkla Hitler işbaşına gelecek ve Alman işçilerinden etkili hiçbir karşı-tepki görmeyecekti.

Yukarıda anlatılan olay, belki de, sosyal-bilimcilerin araştırma sonuçlarının doğruluğuna duydukları güvene dayanarak her şeylerini feda etmeye hazır oldukları birkaç tarihsel olaydan biridir. Fakat burada ele alacağımız konu bu değil. Söylemek istediğimiz şudur: meslektaşlarım ve ben, *Yetkeci(Otoriteryen) Kişilik (YK)* adlı kitabı yayınlamamıza neden olan araştırma dizisine başlamadan çok önceleri, yetkecilik ve faşizmin diğer duyusal öğeleri üzerinde pek çok bilgi elde edilmişti. Amerika'da, bu genel konu üzerinde 1940'larda en tanınmış çalışma, herhalde Erich Fromm'un ***Özgürlükten Kaçış*** (*Escape from Freedom,* 1941) adlı yapıtıydı. Sosyal Araştırma Kurumu'nun eski bir üyesi olan Fromm, bu yapıtta çağdaş bütüncülük (*totalitarianism*) ile ilişkili olarak ortaya koyduğu "sado-mazoist karakter" kuramını anlatıyordu. Temel düşünce şuydu: Orta Çağ'da yerleşmiş olan yetkenin bozuluşundan bu yana, Batı dünyasındaki kişiler, özgür ve onurlu olmanın getirdiği yükümlülüklere karşı karmaşık

bir kararsızlığa kapılmışlardı; onları bu yükümlülüklerden kaçmaya iten -çoğunlukla bilinçaltı- bir istek, aynı zamanda bütüncül propagandaya yatkın olmalarını da sağlamıştı. Bu yatkınlığın güçlü olduğu kişilerde yetkeye baş eğmek için bilinçaltı duygusal bir gereksinim vardır. Bu gereksinim ilk olarak anne babaya karşı kendisini gösterir. Bu kişiler, aynı zamanda, yetkeye karşı bilinçaltı bir isyan ve saldırganlık da duyarlar. Sonuçta, bu duygular hedef değiştirip kişinin kendi dışındaki gruplara (*outgroups*) -örneğin, azınlık gruplarına- yöneltilir. Fromm, bu psikodinamik yapıyı sado-mazoizm olarak ele aldı. Fakat, bu kelime genellikle sapıklık ve nevrozla ilgili olarak kullanıldığı için, genellikle sağlıklı saymadığımız insanlardaki bu tür yapıya *yetkeci kişilik* dedi.

Horkheimer ve Sosyal Araştırma Kurumu'nun diğer üyeleri Alman işçileriyle ilgili çalışmalarını yayınladılar. Adı *Studien Über Autoritat und Familie* (1936) olan bu kitapta Fromm'un da bir yazısı vardı. Başka Avrupalı psikologlar da –özellikle Reich (1933) ve Erikson (1942) psikoanalitik bir yaklaşımla faşizm ve antisemitizm üzerine yazılar yazıyorlardı. Stagner, (1936) faşist tutumların, birbirine bağlı bir inançlar, tutumlar ve görüşler dizgesi (*system*) olarak ele alınması gerektiğini savunmuştu; buna karşın, yetkecilik ve toplumsal tutumların kişilik açısından önemli işlevleri konusunda Fromm'la düşünce birliğine varan ilk Amerikalı psikolog Maslow olmuştur.

O halde, *Yetkeci Kişilik* kitabının katkısı, öne sürdüğü yeni düşüncelerden çok, antisemitik ve faşist tutum ile inanç ve değerlerin birbirine bağlılığını ve bu ideolojik dizgenin bireyin kişiliği içerisinde oynadığı rolü ampirik

olarak ortaya koymasındadır. Psiko-analitik kuramla Amerikan sosyal-psikolojisini birleştirmesi, kitabın katkılarından biri olmuşsa da, asıl önemli olan, yazarlarının, mülakat, tutum ölçeği, yansıtıcı teknik ve istatistik yöntemler kullanarak psikodinamik varsayımların doğruluğunu ölçmeyi başarmalarıdır.

Bu yazımda ben *Yetkeci Kişilik* kitabının genel yaklaşımını ve en önemli bulgularını özetlemek istiyorum. Özellikle dikkati çekmek istediğim nokta yetkeci örüntüyü (*pattern*) oluşturan kişilik süreçlerinin karmaşıklığını yansıtan bulgulardır. O zamanki çalışmamızı bugün nasıl gördüğüm ve 1950'den bu yana kişilik ve ideoloji üstüne görüşlerimin nasıl değiştiği üzerinde de duracağım. Ayrıca, bizim kitabımız yayınlandıktan sonra başkaları tarafından yapılan bazı araştırmaları değerlendirmeye ve günümüzde neler yapılması gerektiği konusunda da önerilerde bulunmaya çalışacağım.

Bizim çalışmalarımız özellikle yetkeciliği araştırmak için ya da belli bazı varsayımları sınamak için başlamadı. 1943 yılında Daniel Levinson ve ben antisemitizm konusunu araştırmak için aldığımız beş yüz dolarlık bir ödülle işe başladık. Bu tür bir önyargıyı ölçebilen bir ölçek oluşturmak başlangıç noktamız olacaktı. Bu ölçekten, elde edilen puanlarla, kişilikle ilgili ya da sosyolojik birçok etmen (*factor*) arasında sonradan bağıntılar kurulabilirdi. Psiko-analitik kurama bağlı kişiler olarak, kişiliğin bir bütün olduğunu, anti-semitizmin kaynağının kişiliğin derinliklerinde bulunduğunu varsaydık. Ölçek için madde (*item*) oluştururken de, çoğunlukla, psiko-analitik kuramdan yararlandık.

Bu araştırmayı, bu düzeyde tamamlanacağını ve yeterli olacağını düşünerek yürütüyorduk. Fakat, yeniden ödül almamız, bize, kişilik ve antisemitizm üzerinde daha dizgesel biçimde çalışabilmek için bir yöntem oluşturma olanağı verdi. Levinson, ben ve bize katılan Frenkel-Brunswik ve Suzanne Richard, hepimiz, antisemitizm (AS) ölçeğinde çok yüksek ve çok düşük puan almış olan deneklerle mülakatlar yaptık. Kişisel geçmiş ve ideolojinin birçok alanlarını da içeren bu mülakatlar, ölçeğimizde uç puan almış olan kişiler arasındaki farklılıkları göstermek ve antisemitik ve faşist propagandaya yatkın olan insanların kişilik yapılarını ortaya koymak için önemli birer kaynak oldu. Bu mülakatlar, TAT(*Thematic Apperception Test*)[9], Rohrschach[10] ve "yansıtıcı sorularla" desteklendi. Amacımız bütün bu kaynaklardan elde ettiğimiz malzemeyi sayısallaştırabilecek ve kalabalık denek gruplarına uygulanabilir anketlere kaynak oluşturacak biçimde kavramlaştırmaktı. Başka bir deyişle, düşüncemiz, sosyal-psikolojik yöntemleri dinamik kişilik kuramından gelen kavram ve kuramların hizmetine sokmaktı. Bunu yaparken, "klinik gözlemler" psikolojisi ile ilgili görüngüleri (*phenomena*) istatistiksel olarak incelenebilir hale getirmeyi ve tutumlarla fikirlerin sayısal araştırmalarını (*surveys*) psikolojik açıdan daha anlamlı kılmayı istiyorduk.

Buna karşın, sayısal çalışmalarımızda antisemitizmden

---

[9] TAT (*Thematic Apperception Test*) bir dizi kartta bulunan resimlerin denek tarafından yorumunu içeren yansıtıcı bir test tekniği.

[10] Rorschach Test, TAT'a benzer, sadece kartlarda mürekkep lekelerinden oluşan şekiller uyarıcı olarak kullanılır.

kişilik dinamiğine doğrudan bir geçiş yapmadık. Bunun yerine, deneklerin Yahudiler hakkındaki düşünceleri ile başka insanlar ve konular hakkındaki düşünceleri arasındaki ilişkiyi soruşturduk. Antisemitik ideolojideki görünüm –yani, genellik (*generality*), önyargılı düşlem (*stereotyped imagery*), yıkıcı usdışılık (*destructive irrationality*), tehlike duygusu (*sense of threat*), kudret ve ahlaksızlıkla ilgili kaygılar (*concern with power and immorality*)- acaba kişinin grup ilişkileri ve sosyal sorunlar hakkındaki düşüncelerinde de kendini gösteriyor muydu? Böylece genelleştirilmiş önyargıyı –ya da bizim kullandığımız terimlerle etnosantrizmi (E) ve politik-ekonomik tutuculuğu (PET) ölçmek için ölçekler oluşturduk. [11]

E ölçeğini oluşturan sorular aşağıdaki konularla ilgili idi: (a) Zenciler ve Zenci-Beyaz ilişkileri, (b) Başka azınlıklar (bu grup salt etnik grupları değil, fakat azınlıktaki politik partileri, dinsel grupları, yabancıları ve suçluları da içeriyordu), (c) Yurtseverlik [Amerika'yı bir iç-grup (*in group*) ve başka ulusları aşağı görülecek nitelikleri olan birer dış-grup (*out-group*) olarak ele alan sorular]. Bu ölçek 34 sorudan oluşuyordu ve güvenilirliği yüzde 91'di. Biz bunu etnosantrik ideolojinin yüksek derecede genelleştirilebilir oluşunun bir belirtisi olarak kabul ettik. E'nin ölçeği, antisemitizm ölçeği ile çok daha geniş bir örüntü oluşturan etnosantrik ideolojinin bir öğesi olarak anlaşılmalıdır. Etnosantrizm ile politik tutuculuk arasında da

[11] Etnosantrizm: Etnosantrizm, genelde, iç-grup normlarına bağlı kalmak, tutum ve davranışta bu normları benimsemek, diğer gruplara (dış gruplara) ve normlarına düşmanca tavır alma anlamına gelmektedir.

ilişki vardı: E ve PET ölçekleri arasındaki korelasyon yüzde 50'ydi.

İki tür tutuculuk örüntüsü ayırdedilebilir: geleneksel bir *laissez-faire* tutuculuk ve bir tür yalancı tutuculuk. İkincisi, hem geleneksel tutuculuğun yararlı olduğuna yönelik inanca, hem de deneğin kendini özdeş saydığı kurumları bile yıkabilecek bir düşünce düzeyine yatkınlığı dile getirmektedir. E ile tutuculuk arasındaki korelasyonun bu yalancı-tutuculuk sorularından kaynaklandığı belirlendi.

Yukarıda anlatılan üç ölçek ve klinik işlemlerle ilgili çalışmalarımıza dayanarak, etnosantrizm ve onunla ilgili tutum ve fikirlerin ortaya koyduğunu sandığımız psikodinamik yapıyı formüle etmeye çalıştık. Eylemin, her zaman, hem kişiliğe hem de kişinin içinde bulunduğu ortama dayandığını bildiğimiz için; biz bu yapıyı, faşizme yönelik bir gizilgüç (*potential for fascism*), anti-semitik propagandaya "yatkınlık" (*susceptibilitiy*) ve anti-demokratik toplumsal eylemlere katılmak için "hazır olma" olarak algıladık. Bu yazının geri kalan kısmında, ben, bu yapıya –şimdiki kullanılışına uygun olarak- *yetkecilik* diyeceğim. Yalnız şunun bilinmesi gerekir ki, benim burada anlattığıma, bugünlerde "sağcı yetkecilik" denilmektedir.

Aşağıda anlatılacağı gibi, AS ve E ölçeklerinde düşük puan almış –özellikle "katılık" (*rigidity*) boyutunda düşük puan almış olan- deneklerimizin bazılarının çok yüksek puan almış olanlarla ortak yönlerinin olduğunu gözledik. 1950'den bu yana "solun yetkeciliği"ne dikkatler çekilmiş (Rokeach, 1960) ve politik yelpazenin iki ucunda bulunan

kişilerin ortak özellikleri hakkında geniş bilgi elde edilmişti. Bizim buradaki odak noktamız bu ortak yönler değil, politik sağın tutum, inanç ve düşüncelerinin belirginliği ve kendi içindeki tutarlığıdır.

Yetkeciliğin yapısı hakkındaki varsayımlarımızın en önemlilerini ortaya çıkaran mülakatlar ve yansıtıcı teknikler aynı zamanda onlarla ilgili bazı kanıtlar ortaya koydu –fakat kesin olarak kanıtlamak için daha fazla veri gerekliydi. Örneğin, bazı anket sonuçları gibi, mülakatlar da açık seçik ortaya şu sonucu koydu: Yüksek derecede etnosantrik deneklerin ayırıcı özelliklerinden birisi anne-babalarını yüceltme eğilimleriydi. Mülakatlar, etnosantrik deneğin anne-babası ile ilişkilerinin bir karşıtlar birliği (*ambivalence*) gösterdiğini kanıtladı. Yüceltme ile ilgili tümcelerden uzun bir süre sonra mülakatta bir şikayet ve kendine acıma havası sezinlenmeye başlanıyordu. Anne-babayı açıktan açığa yüceltmenin altında, onlara karşı düşmanlık duygularının yattığı nasıl ortaya konulabilirdi? Yansıtıcı teknikler kullanarak düşmanlık bağımsız olarak ölçülüp, bu iki etmenin (düşmanlık ve yüceltme) birlikte değişip değişmediğine bakılabilirdi. Ne yazık ki, bu kolay bir iş değildir.

Açık uçlu sorulara verilen yanıtlar ölçek sorusuna dönüştürülebilir. Etnosantrik olan ve olmayan denekler arasındaki farklılıklar hakkında ölçeklerden elde edilen bulguları pekiştirecek pek çok malzemeyi, yansıtıcı sorular ortaya çıkarabilir. Bundan da önemlisi, yansıtıcı sorulardan elde edilen malzeme, hem açıklama ve yorumlamayı hem de gözle görülür davranışın örüntüsünü açıklayacak

alt-eğilimlerin (*underlying trends*) kavramlaştırılmasını gerektirebilir.

Yansıtıcı sorulardan ikisi şöyleydi: (1) "Hepimizin kendimizi keyifsiz hissettiği zamanlar olur. Sizce, hangi duygular yada duygu durumları (*moods*) en önemli ya da rahatsız edici olanlardır?" (2) "Hepimizin kendi kendimize 'bu böyle devam ederse aklımı kaçıracağım' dediği zamanlar olmuştur. Neler insanın aklını kaçırmasına neden olabilir?" Bu iki soru, -ve kullandığımız diğer altı soru E ölçeği üzerinde yüksek ve düşük puan alanlar arasında birçok farklılıklar ortaya koydu. Düşük puan alanları en fazla rahatsız eden duygular bilinçli çatışmalar (*conscious conflict*) ve suçluluk duyguları, aşk ve bağımlılıkla ilgili engellemeler (*frustrations*), sevilen şeylere karşı duyulan düşmanlık hissinin bilincinde olma durumuydu; bu kişilere göre, insanları deli edebilecek olan şeyler de psikolojik durumlar ve baskı yapan bir çevre olmaktaydı. Öte yandan, yüksek puan alanlar, gerek kendileri tarafından, gerekse başkaları tarafından eski ve köklü (*conventional*) değerlerin çiğnenmesinden ya da tehdit edici ve insanı dayanaktan yoksun bırakıcı bir çevreden rahatsız oluyorlardı. Bir de, onlara göre, insanı "deli eden" şeyler, Levinson'un "derinlerden gelen gümbürtüler" adını verdiği şeydi –yani, bastırılmış edilgenlik, kaygı ya da düşmanlık duygularının ortaya çıkacağı korkusu.

Yetkeci Kişilik Eğilimleri

Bundan sonra, yetkeciliği oluşturan temel kişilik eğilimlerini, antisemitizm ve etnosantrizmle olan ilişkileri ve yapıları da dikkate alarak, inceleyebiliriz. Bu birbirleriyle ilişkili eğilimler grubu daha sonra, genel bir psikodinamik kişilik kuramı çerçevesinde ele alınacaktır.

Antisemitik deneklerle yaptığımız konuşmalarda Yahudilerle ilgili suçlamaların çoğunun, bazı tutucu töresel kelimelerle yapıldığını gördük. AS ölçeğindeki sorularda da bu özellik belirgindi. Bize öyle geldi ki, bu denekler, Yahudilerle ilgili kötü bir yaşantı ya da genel kanıya uymayı dile getirmekten çok, geleneksel orta-tabaka değerlerine uyma gereksinimini ve değerlerin çiğnenmesini görmek ya da düşünmekten duyulan kaygıyı getirmekteydiler. Bu kaygı eğilimi kişinin kendi değerler dizgesindeki dengesizliğin sonucu olabilirdi. Biz bu eğilime *"gelenekselcilik"* (conventionalism) dedik. Bu terim, salt orta-tabaka değerlerine uyumu (*conformity*) değil fakat bunlara katı bir bağlılığı ve *dıştan* gelen toplumsal baskılara karşı uyanıklığı ifade eder.

Yetkeye boyun eğme, güçlü bir önder arzulama, kişinin devlet gücüne sorgusuz başeğmesi uzun zamandan beri Nazi inancının önemli ögeleri olarak öne sürülmüştü. Önyargılı deneklerimizle yaptığımız mülakatlarda da bu temaların ortaya çıkması bizim için şaşırtıcı olmadı. Yetkeye başeğme, varolan yetkeye karşı duyulan dengeli ve gerçekçi bir saygı değil, abartılmış, duygusal bir başeğme gereksinimidir. Tutuculukta olduğu gibi, burada da kişi kendi içindeki bilince yönelik olmaktan çok, dıştan gelen kuvvetlere yöneliktir.

Kavramsal olarak yetkeci baş eğme, "yetkeci saldırganlık"la yakından ilişkilidir. Kurama göre, her iki tutum da, başlangıçta anne-babayı kapsayan yakınlar grubundaki yetkeye karşı duyulan düşmanlık duygusundan ortaya çıkmaktadır. Kişi, bu düşmanlık duygusunu iç-grup yetkelerine karşı abartılı bir saygı, itaat ve minnet duygusu göstererek ve duyduğu düşmanlığı dış-gruplara yönelterek örtmek ister. İşte, yetkeci saldırganlık ile etnosantrizm arasındaki en önemli ilişki budur. Burada düşmanlık duygusuna başka yön verme eğilimi, önyargının her zaman görülen şekillerine oranla daha genelleşmiştir. Yani, pek çok değişik insan ve eylem nefret edilen nesneler haline gelebilmektedir. Ayrıca, kişinin öteki insanları cezalandırmak istediği eylemler, ya kendisinin de yapmış ve cezalandırılmış olduğu ya da bilinç altında yapma isteği duyduğu fakat yaparsa cezalandırılmayı hak edeceğini düşündüğü eylemlerdir. Bundan başka, yüksek önyargılı deneklerimiz, hem mülakatlarda hem de AS ve E ölçeği sorularında serbest bir duygusal yaşama, pratik olmayan, entellektüel ve kuramsal şeyler karşı olduklarını ve bu özellikleri dış-

gruplara yansıtma eğilimleri olduğunu gösterdiler. Bu tutumların önyargı ve biraz önce tartışılan kişilik eğilimleri ile ilişkisini açıklamak için de elimizde bir kuram vardı. Anne-babasına ve diğer güçlü görünen kişilere karşı duyduğu düşmanlık hissini bastırmış ve böyle bir sürekli başeğme durumunda olduğu için kendisine olan sayısını yitirmiş olan kişi, doğaldır ki, bilinç alanını sınırlı tutmak zorunda kalacaktır. Özbilişinin (*self-awareness*) derinleşmesi, alışageldiği uyum biçimini geçersiz kılabilir. Bu kişi gerçek duygularından (*emotions*) korkacaktır çünkü çocuklarını baskı altında tutmayabilir; insanla ilgili görüngüleri düşünmekten korkacaktır, çünkü "yanlış" şeyler düşünebilir.

Dışarıya açımlama, yani kendi hakkında bilgi edinilmesine karşı olan (*anti*-interocktion, Murray-1938) diye adlandırdığımız şey böyle bir kişiyi betimlemektedir. Bu, duygulara, düşlemlere spekülasyon ve benzeri öznel görüngülere karşıt bir tutumu yansıtır.

Bu tür bilinç alanı darlığı, yüksek önyargılı kişilerde görülen iki diğer eğilimle de yakından ilişkilidir: Batıl inançlar (*superstition*) ve tektipçilik (*stereotypy*). Batıl inançlar, kişinin, sorumluluğu kendinden uzaklaştırıp, denetleyemediği dış güçlere atfetme eğilimidir. Bunlar kişiye, yazgısının yönünü saptayan mistik ya da mantık dışı kuvvetler olarak görünür. Tektipçilik ise, katı ve çok yalın kategoriler içinde ve her şeyi ak ya da kara olarak ayırıp düşünme eğilimini belirler. Bu, özellikle psikolojik ve toplumsal konularda belirginleşir. Bizim varsayımımız şuydu: Aslında "zeki" olan birçok kişi, toplumsal olayların açıklamasını yaparken bazı ilkel nedenlere başvurabilir,

çünkü yeterli bir açıklama yapmak için gerekli olan gözlem ve düşünceleri hesaba katmaktan çekinir. Bunun nedeni sözü geçen düşüncelerin duygu yüklü ve endişe uyarıcı (bir duygusal yönü) olması ve bunların bilinç üstüne çıkmasından korkulmasıdır. Buradaki varsayım, önyargıyı oluşturan bir günlük görüngünün batıl inançlar ve tek tip düşünceler olduğudur.

Yukarıda da öne sürüldüğü gibi, kişi, tümüyle yakınlık duymadığı güçlere başeğmeye zorlandığı zaman, kendisinde bir zayıflık duygusu oluşmakta ve onu sürekli olarak rahatsız etmektedir. Böyle bir duyguyu itiraf etmek, kendine saygıyı zedeleyeceği için, kişi bu duyguyu yadsır. Bunu, bazen dış-gruplara yansıtmak (*"ben zayıf değilim, onlar zayıf"* formülü), bazen de aşırı ödünleme mekanizmasını kullanarak, dünyaya kuvvet, kudret ve dayanıklılığını göstermeye çalışmak yoluyla yapabilir. Bu "kudret karmaşası" (*power complex*) aslında birbirinin karşıtı olan etmenleri içerir. Odak noktası güç olan kişi hem güçlü olmayı arzular hem de gücü ele geçirip kullanmaktan çekinir. Üstelik, başkalarında gördüğü "güç" ve kudrete de hayrandır ve bu güce başeğme eğilimindedir ama bu başeğmenin ortaya çıkaracağı zayıflıktan da utanç duymaktadır. Bunu çözümlemek için kişi güçlü kimselerle dostluk kurar ve böylece hem kudretli olma hem de kudrete boyun eğme gereksinimlerini doyurmuş olur.

Yetkeci saldırganlık, düşmanlık (*hostile*) tepilerinin (*impulse*) ortaya çıkmasına geniş olanaklar sağlıyorsa da, bizim önyargılı deneklerimizin pek çoğu başka olanaklara da gereksinim duyarlar. Gereksinimlerinin doyurulmasına karşı çıkan bir çok dış kısıtlama nedeni ile olsa gerek,

bu deneklerde genelleştirilmiş düşmanlık duygusu yaygındı. Bu duygu, ussallaştırmak (*rationalization*) ya da haklı çıkarıp, mazur göstermek (*justification*) olasılığı olduğu zamanlarda ortaya çıkmaktaydı. Bu tür, nedeni uydurulmuş, benlik tarafından kabul edilmiş (*ego-accepted*) saldırganlığı (yetkeci saldırganlık hariç) biz, yıkıcılık (*destructiveness*) ve alaycılık (*cynicism*) olarak adlandırdık. Bizim dilimizde (*terminology*), alaycı kişi (*the cynic*) kendi saldırganlığına, aynı tür saldırganlığı herkese izafe ederek (*attribute*), bir neden uyduran kişidir. Ona göre, komşularıyla geçinememek, onları sömürmek "kişinin doğası"dır.

Yukarıda betimlenen mekanizma bir tür yansıtma (*projection*) mekanizmasıdır. Gerçekten de yansıtma mekanizmasının önyargı kuramında önemli bir rolü vardır, zira kişinin psikolojik yapısına bir çeşit düzen getirir. Bilinçli benliğe (*conscious ego*) girmesine izin verilmeyen tepiler dış-gruplara yansıtılır. Yansıtıcılığı (*projectivity*) kişiliğin bir özelliği olarak kabul ettik; bu özellik, yansıtmanın hangi nesne üzerine yapıldığına bağlı değildir. Çoğunlukla, zihinsel olarak, sürekli dünyadaki kötü güçlerle, suikastlerle, komplolarla (*plot*), uğraşmak biçiminde kendini gösterir.

Önyargılı deneklerimiz seks konusunda kısıtlamalar ve diğer insanların cinsel davranışları hakkında ahlak yargıları ortaya koydukları için seksle ilgi konusuna ayrı bir yer ayırdık. Bu kişilerin dış-gruplara izafe ettikleri geleneksel değerlerin kırılıp bozulması olayında cinsel ahlaksızlık da yer alıyordu. Bu tür benliğe yabancılaşmış (*ego-alien*) cinsellik, önyargılı kişinin tipik bir özelliğidir.

Yetkeciliğin kökeni üzerinde yaptığımız araştırmalara yol gösteren varsayımlardan biri, kişilik yapısının bu tür odak noktalarının başlangıcının ilk çocukluk yaşantılarında bulunabileceğidir. AS ve E ölçeklerinde az ve çok puan almış olan deneklerin çocuklukları hakkındaki bilgilerin farklılığına bakarak ve bu farklılıkları kişilik gelişimi ile ilgili çağdaş bilgi ve kuramların ışığında inceleyerek akla yakın bir anlatım ortaya koyabiliriz. Bu noktada, ölçeklerde yüksek ve düşük puan almış olan deneklerin çocukluk yaşantılarını kısaca karşılaştırmak yararlı olabilir. Yüksek puan alan erkekler babalarını uzak ve katı olarak betimlerken, düşük puan alanlar rahat ve yumuşak olarak betimlediler. Yüksek puan alan kadınlar babalarını çalışkan ve ciddi olarak görürlerken, az puan alan kadınlar babalarını entellektüel ve rahat olarak gördüklerini belirttiler. Yüksek puan alan hem kadın hem erkek denekler annelerini müşfik, özverili (*self-sacrificing*) ve boyun eğici (*submissive*) olarak betimlerken, az puan alan denekler annelerini sıcak, anlayışlı ve sokulgan olarak adlandırdılar. Yüksek puan alan erkekler annelerinin ahlaki konulardaki katılığını vurgularken, düşük puan alan erkekler annelerinin entellektüel ve estetik ilgileri üzerinde durdular. Yüksek puan alanlar, annelerini "ahlak örneği", "korkutucu" ve "kısıtlayıcı" olarak nitelerken, düşük puan alan kadınlar, annelerini daha ayrıntılı biçimde tanıdıklarını gösteren bilgiler verdiler.

Genellikle, yüksek puan alanların anne-babalarını anlatımları oldukça ayrıntısızdı. Bunlar, mülakatın başlangıcında "tektipçi" ve "idealleştirilmiş" şeyler söyleyip, ancak ayrıntılar hakkında soru sorulduğu zaman, olumsuz özel-

liklerden sözettiler. Buna karşın, düşük puan alan denekler genellikle daha nesnel değerlendirmeler yaparak, anne-babalarının iyi ve kötü yönlerini açık bir şekilde verdiler. Yüksek puan alanlar anne-babalarının yaşamlarında herhangi bir çatışma olmadığını ve evdeki egemenin baba olduğunu belirtirlerken düşük puan alanlar, ara sıra çatışmalar olduğunu gerçekçi bir biçimde anlatıp, ev yaşamının genellikle anneye yönelik olduğunu belirttiler.

Yetkeciliğin kökenini kişilikte arayan bu tür bir yaklaşım aile içindeki ilk yaşantılara ağırlık vermektedir. "Anne-babaları çocuklarında yetkeciliği yerleştirecek şekilde davranmaya iten nedir?" diye sorabiliriz. Bu soruyu kendilerinin de yetkeci olduğu biçiminde yanıtlayamayız, çünkü böyle bir yanıt yetkeciliğin kökenlerini geçmişteki belirsiz bir zamana atmış olur. Bunun yerine, kişiliğin içinde geliştiği aile yaşamının sürekli olarak, ekonomik, toplumsal, tarihsel birçok süreçlerden geçtiğini hatırda tutmalıyız. Bu tür süreçlerin deneklerimizin anne-babalarını ne biçimde etkilemiş olabileceği konusunda herhangi bir araştırmaya girişmedik fakat bazı spekülasyonlar ortaya attık. Örneğin, çabuk yükselmiş olan ve yeni statüleri içinde kendilerini güvensiz hisseden orta tabakadan anne-babalar çocuklarını yetkeci eğilimler geliştirecek şekilde disipline etme eğilimindedirler. Yani, kişiler, hem geçmişin, hem de şimdiki toplumsal çevrenin etkisi ile yetkeci şekilde davranabilir, hatta kişiliklerinde yetkeci uzantılar geliştirebilirler.

Eğer, bugünkü sosyal durumlar ve süreçler anne-babaların çocuklarına karşı olan davranışlarını belirliyorsa, aynı durum ve süreçler bu anne-babaların dış-gruplara kar-

şı davranışlarını da belirlemez mi? Bir çok sosyal bilimci böyle düşünmüştür. Gerçekten de, biz çalışmamıza başladığımız sıralarda çağdaş ekonomik ve toplumsal etmenlerle süreçlerin, azınlıklara karşı duyulan önyargının belli başlı belirleyicileri olduğu kabul ediliyordu. Düşündük ki, daha içe dönük (*inward*) daha bireysel etmenler gözden kaçırılmıştı, ve biz onlara gereken önemi vermeliydik. Buna karşın, yine düşündük ki, gözlenebilen davranışların belirlenişlerinde olduğu gibi, ideolojilerin ortaya çıkışında da hem kişilikle hem de ortamla ilgili etmenler rol oynar ve bir açıklama yaparken bu iki tür etmenin de rolü iyice ölçülüp, saptanmalıdır. Buna göre, anti-semitizm ve etnosantirizmin parasal gelir ve meslekle ilişkisini, politik, dinsel ve başka sosyal gruplardaki üyelikle ilişkisini ve sosyal bilimcilerin gözdesi olan iki etmenle -eğitim ve zeka- ilişkisini inceledik. Buna karşın, bizim yöntemlerimiz bu etmenlere gereken ağırlığı verecek şekilde düzenlenmemişti. Bunun asıl nedeni ise bizim 2099 deneğimizin hemen tümünün orta sosyoekonomik sınıftan, beyaz (ırktan), Yahudi olmayan ve yeni göçmen olmayan Amerikalılardan oluşmuş olmasıydı.

Etnosantirizm ile sosyoekonomik etmenler ya da sosyal gruplara üyelik arasında basit bir ilişki bulamadık. Sadece, deneğin babasının geliri yükseldikçe E ölçeğinde alınan puanlarda da bir düşme eğilimi görülüyordu. Annebabanın hangi dinden oldukları da etnosantirizm için önemli bir etmen oluşturmuyordu.

Zeka ve eğitim, yetkeciliğe etki yapan etmenler olarak ele alınmalıdır, fakat biz bu etmenleri dizgisel ve bütünsel olarak araştırabilmiş değiliz. Birçok denek grupları için şu

ya da bu standart zeka testinden alınan puanlar elimizdeydi. Öyle ki, deneklerimizden 560'nın zeka puanını biliyorduk: çoğu 100 ya da üzerindeydi. Zeka düşüklüğü ile etnosantirizm arasında düşük fakat güvenilir bir ilişki vardı. Burada ilişkinin düşüklüğüne mi yoksa güvenirliliğine mi daha çok önem verilmesi gerektiğini söylemek zor. Önyargının toplumsal olgunlukları anlamada bir tür saflık olduğu çok söylenmiştir. Fakat saflık mı etnosantirizmi, yoksa etnosantirizm mi saflığı doğurmaktadır? Daha kapsamlı puanları içeren örneklemlerin zeka testi puanları ile etnosantirizm arasındaki ilişkinin ne olduğu ve zeka ile psikodinamik süreçler arasındaki karşılıklı ilişkinin nasıl formüle edileceği sorularını yanıtlamayı gelecekteki araştırmalara bırakmak zorunda kaldık.

Doğaldır ki, zeka, eğitim düzeyi ile ilişkilidir. O halde, etnosantirizm ile eğitim düzeyi arasında hafif düşük bir olumsuz korelasyon bulmamız şaşırtıcı olmasa gerek. Deneklerimizin ancak çok az bir bölümü 11 yıldan az eğitim görmüş olduğu için bizim örneklemimiz yüksek eğitim düzeyi doğrultusunda yanlıydı (*biased*). Ayrıca, aynı eğitim düzeyindeki denekler arasında da epeyce farklılık vardı. (Başka bir deyişle) yüksek zeka düzeyinde, üniversite mezunu olmak etnosantirizme karşı bir güvence sağlamıyordu.

F Ölçeği

Yukarıda betimlenen görgül ve kuramsal çalışmalar bittikten sonra, kişilikteki faşizm gizilgücünü ölçmek için bir ölçek oluşturuldu. Yapmak istediğimiz, sadece, azınlık gruplarının adını anmadan (yani, yahudiler, rumlar, vb. demeden) önyargıyı ölçmek değil, aynı zamanda faşist gizilgücünü nicelleştirmek ve bunun değişik denek grupları için saptanabilmesini sağlamaktı. Bunu yaparken düşüncemiz şuydu: Anti-semitizm ve etnosantirizmde kendini gösteren kişilik özellileri (*personality dispositions*) başka biçimlerde de kendini gösterecektir. Örneğin, eğer bir deneğin Yahudilere zayıflık izafe etmek eğilimi kendisindeki bir zayıflık korkusundan ileri geliyorsa, bu korku deneğin kendi güç ve kudretini abartarak vurgulaması biçiminde de ortaya çıkabilirdi.

Adına F ölçeği (Faşizm öncesi-*prefascism*) dediğimiz ölçekteki her bir maddenin, önyargı ile ilişkisi konusunda bir ya da daha çok varsayım vardı. Bu varsayımların temelinde yatan, daha önce yapılmış araştırmalardan, müla-

katlardan ve TAT'dan elde edilen bilgiler ve anti-semitizm ve faşizm konusundaki görgül ve kuramsal genel literatürdü.

Belirtilmesi gereken bir konu da F ölçeğindeki her maddenin olumlu yönde söylenmiş olduğudur. O halde, maddelerle aynı düşüncede olmak (*agreement with items*) faşizm gizilgücü olarak ele alınır. Bunu yaparken, anti-semitizm ölçeğinde kullandığımız bir yöntemden yararlandık. II. Dünya Savaşı sırasında anti-semitik propagandaya yatkınlığı ölçerek, aynı anda hem anti-semitik tutumu ifade eden, hem de sözde demokratik bir görünüm taşıyan ifadeler kullandık. Amacımız deneğin anti-demokratik bir ifadeyi ne dereceye kadar çekici bulup buna katılacağıydı. Bu ölçek üzerinde yüksek ve düşük puan almış olan deneklerle yaptığımız mülakatlar bize ölçeğin anti-semitik olan ve olmayan kişileri ayırdetmekte kullanılmaya elverişli olduğu kanısını verdi. F ve E ölçeklerindeki maddeler içerik açısından faşist eğilimi ifade ediyordu ve denek kendisi hakkında taşıdığı demokratik olma inancını bozmadan bu maddelere katılabilecekti.

Son biçimiyle F ölçeğinde 30 madde vardı ve yarımtest yöntemiyle saptanan güvenilirliği yüzde 90'dı.

Yetkecilik sendromunu oluşturan bütün değişkenlere F ölçeğinde yer verildiğini söyleyemeyeceğimiz gibi, hangi değişkenlerin en önemli olduğunu da kesin olarak söyleyemeyiz. Gerçek olan, kişiler arasında belirgin farklılıklar ortaya koyan bir ölçek elde ettiğimizdir.

F Ölçeği Korelasyonları

Yukarıdaki örüntülerden bir kısmını ortaya koyan kişileri tanıyan ve bu tür kişilerin derinlemesine incelemelerini yapmış olanlar, bütün bu karmaşanın basitleştirilip, 30 maddelik bir ölçekte ele alınabilmesini olanaksız görebilirler. Araştırma grubumuzun üyeleri de bu görüşe katılmaların karşın, biz, derinlemesine psikolojik süreçlere istatistiksel işlemler uygulamak arzusunda ısrar ettik. Bu bize salt, kişiliğin örgütlenmesi ve işleyişi hakkında bilgi vermekle kalmayacak, aynı zamanda, klinik bulgularımızı sayısallaştırma yoluyla Amerikan sosyal bilimcileri gözünde, araştırmamıza saygınlık kazandıracaktı. Bizce önemli olan, Yahudilere ya da bir başka azınlık grubuna atıf yapmayan bir anti-semitizm ve ırkçılık endeksi elde etmekti.

Lowenthal ve Guterman (1949) ve Adorno (1946) 1930'larda Amerika ve diğer ülkelerdeki faşist kışkırtıcıların Yahudileri hiçbir zaman odak noktası yapmadıklarını ortaya koymuşlardı. Faşist kışkırtıcılar, "Uluslar arası

bankerler", "kan emiciler", "anarşistler" gibi olumsuz sözcükler kullanmakla yetinmişler fakat "kan dökülmelidir" dedikleri zaman da, herkes kimin kanının akıtılmasından söz edildiğini anlamıştır. Bu nedenle, bazı azınlık gruplarına karşı düşmanca tutumlar içeren ölçek ve maddelerin salt bu azınlıklara karşı haksızlık etmekle kalmayacağı, faşizmin ve ırkçılığın tüm niteliklerini de yansıtamayacağı düşünüldü. Bu düşünceye ve verilere dayanılarak oluşturulan F ölçeğinin, sonuçta, araştırılmak istenen kişilik özelliklerini oldukça iyi yansıttığı görülmüştür.

Deneklerimizin (sözel davranışlarından ayrı olarak) politik açıdan önemli, gözle görülebilir davranışları hakkındaki tek bilgimiz üyesi oldukları gruplardı. Önceden de belirtildiği gibi, tek başına sosyoekonomik düzeyin ne dereceye kadar etnosantirizmin bir belirleyicisi olduğunu bilemiyorduk; ancak bazı gruplardaki üyeliğin yetkeci bir görüş açısının ifadesi olduğu konusunda kanıtlar vardı. Genelde, düşük puan alan gruplarla yüksek puan alan gruplar arasındaki temel fark düşük puanlı grupların amaçlarında liberal, ilerici ya da insancıl tutum ve düşünceler varken, yüksek puanlı gruplarda bu tutum ve düşüncelerin görülmemesiydi.

KAYNAKLAR

Adorno, T. W. "Anti-Semitism and Fascist Propagando." In E. Simmel (Ed), *Anti-Semitism: Asocial Discase.*, New York: International Universities Press, 1946.

Adorno, T., Frenkel-Brunswik, E., Levınson, D. ve Sanford, N. *The Authoritarian Personality*. New York; Harper, 1950. Max Horkheimer'm önsözüyle.

Bay, C. *The Structure of Freedom*. Stanford, Calif.:Stanford University Press, 1958.

Christie, R. ve Johoda, M. (Eds) *Studies in the Scope and Method of "The Authoritarian Personality"*. New York: Free Press, 1954.

Dicks, H. V. "The Authoritarian Personality: A Critical Appreciation" *Human Relations*, 1951, 4, 203-211.

Erikson, E. H. "Hitler's Imagery and German Yonth." *Psychiatry*, 1942, 5, 475-493.

Fromm, E. *Escape From Freedom*, New York: Holt, 1941.

Greenstein, F.I. *Personality and Politics*. Chicago: Markham, 1969.

Horkheimer, m. (Ed.) *Studien über Autoritat und Familie*, Paris: Alcan 1966.

Lowenthal, L. ve Guterman, N. *Prophets of Deceit*. New York: Harper, 1949.

Reich, W. *The Mass Psychology of Fascism* (3rd Ed.), New York: Orgone Press, 1946.

Rokeach, M. *The Open and Closed Mind: Investigations into the Nature of Belief Systems and Personality Systems* New York: Basic Books, 1960.

Stagner, R. "Fascist Attitudes: Their Determining Conditions" *Journal of Social Psychology*, 1936, 7, 438,454.

LOCUS

SARTRE

"YAHUDİ SORUNU"NU BİR DE SARTRE'DAN OKUYUN...

"Yahudiler bütün çağdaş uluslarca özümlenmeye hazır ve elverişli iken salt istenmemeleri yüzünden Yahudi kalmış bir halk olarak tanımlanabilir. İsa Peygamberin öldürülmüş olmasının günahı ta baştan beri Yahudi'nin omzuna yüklenmiş ağır bir yüktür. Kilise Ortaçağ'da Yahudileri zorla özümlemeye çalışacak, ya da yok edecek yerde onlara göz yummuş ise bunun da nedeni onların çok önemli bir ekonomik görev yüklenmiş olmalarıdır. Ortada yine ancak lanetlenmişler tarafından yapılması gereken lanetlenmiş bir uğraş vardı: Para alışverişleri. Bir Hıristiyan, kendini lekelemeden bu işle uğraşamayacağından, toprağı olmayan, askerlik hizmetinden uzak tutulan Yahudi için para ticareti biçilmiş kaftandı. Böylece eski dinsel lanete, yeni bir ekonomik lanet katılmış, günümüze dek gelen bir çifte lanet halkası olarak Yahudi'nin omzunda asılı kalmıştı. Hıristiyanlar, Yahudi'yi kendileri yaratmıştır, demekte hiç abartma yoktur, çünkü onu, özümlemekten ansızın vazgeçip, giderek büyük ustalık kazanmaları pek doğal olan bir göreve iradesi dışında onlar yöneltmişlerdir. Kimi sivri akıllılar, Yahudilerin ardında enternasyonal kapitalizm, tröstlerle silah fabrikatörlerinin emperyalizmi saklıdır, sanıyorlar. Bir bakıyorsunuz, tam tersine, dişleri arasında hançer tutan bir Bolşevik hayali! Şurada bir Yahudi bankerini -ki komünizmden şeytandan kaçar gibi kaçması pek belli bir şeydir- komünist tehlikesinden sorumlu tutarken orada Rosier sokağını dolduran yoksul Yahudileri uluslararası kapitalizmden sorumlu sayarlar.

Zengin-yoksul, işçi-patron, yasal güçler-karanlık güçler, köylü-kentli vb. çelişki ve ayrıntılar yalnız Yahudilerle Yahudi olmayanlar arasındaki karşılıkta toplanıp yerelleştirilmeye çalışılır. Bundan anlaşılıyor ki, antisemitizm sınıf kavgasının burjuvaca ve mistik bir şeklidir, onun için de sınıfsız bir toplumda yok olması pek doğaldır."

9 786050 040043

SALYANGOZ
YAYINLARI